Dr. ILIE GHERGHEL

PRIN CÂMPI ȘI PLAIURI STRĂBUNE

BUCUREȘTI

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1925

Prețul 40 Lei

PRIN CÂMPI ŞI PLAIURI STRĂBUNE

Dr. Ilie Gherghel

1923

Cuprins

CUVÂNTUL

În scripturile următoare - publicate mai toate, pe alocurea, în răstimpuri - sânt îngemănate: dragostea de neam, picurată de timpuriu în suflet, în neagra „cordunului" străinătate, şi „placul plaiurilor" - învăscute în dorința de a inplanta aceste bunuri sufleteşti în inimele tineretului român, căruia-i sânt menite şi închinate.

Dr. Ilie Gherghel

O CĂLĂTORIE PE „ROȚILE" LA FRAȚI ÎNSTRĂINAȚI[1]

Frunzuleană pădureț,
Oliolio, frate răzleț!
Că de când te-ai răzlețit,
Pe la noi n'ai mai venit,
Să vezi cât eşti de jelit.
Cum te plânge maică-ta,
Cum te plâng surorile,
De cu zori ca florile!

Cântec poporan.

Dintre toate popoarele mici ale Europei, poate nici unul nu întruneşte mai multe ademeniri pentru cercetătorul cărturar, ca poporul român.

Nobil prin originea sa în bună parte latină, mai mare între cei mici, stăpân pe nişte țări de Dumnezeu binecuvântate, înfăşurat cu brâul munților Carpați priveşte

[1] *Semănătorul,* 1909

peste câmpiile mănoase Marea, ce-i deschide orizonturi largi.

Altoiu al încuscririlor latine-dace-slave, poporul român n'ar fi numai obiectul studiilor celor mai interesante antropologice, etnografice şi linguistice; ci e menit să mai fie, cum a mai fost, mijlocitorul între lumea latină şi cea slavă-tracă-latină din peninsula-balcanică.

Şi aci nu ne gândim, că pământul românesc fusese mult timp adăpostul şi ocrotitorul năzuinţelor culturale şi politice ale Grecilor, Bulgarilor şi Arnăuţilor; nici că României i-a plăcut să facă pe sora mai mare şi mai cu vază, dând ospitalitate împăciuitoare, precum a fost la încheierea păcii între Serbia şi Bulgaria la 1886: ci la înrâurinţa de veacuri, ce a avut-o poporul nostru - cheltuindu-şi o parte din cultivabilitatea sa înăscută şi din cultura sa câştigată, romanizând pe Slavii dacici; şi jerfindu-şi existenţa sa naţională, civilizând pe Traco-Slavii balcanici; după cum se învederează aceasta din chipul şi portul unor frânturi sârbe şi bulgare, precum şi din întemeierea vieţei orăşeneşti de către Aromânii, ce s'au stâns printre aceştia[1].

În măsură cu menirea însemnată a Românilor este şi întinderea teritoriului, ce-l ocupă; căci acesta în limitele sale etnografice întrece cu mult pe cel al Ungurilor şi Polonilor, şi pe a tuturor popoarelor mici, afară de Scandinavia.

Acest teritoriu etnic, ce are aproape forma unui cerc, ţărmurit pe $^2/_3$ de râuri, ar fi destul de compact, de n'ar avea în inima sa două enclave puternice de Secui şi Saşi; fie

[1] Dr. *I. Coljic,* Naselja srpskich zemlja, apud *Filipescu,* Coloniile române din Bosnia, Bucureşti 1906, p. 100 şi aiurea.

pentru a stânjeni poporului român mersul cultural, fie pentru a-l sili, sa se încoarde mai puternic, spre a trimite către periferia trupului național valuri de energie potențată.

Dar dacă temeiul populațiunii româneşti este compact şi rotunzii, eşind din acel cerc etnic, tot mai dai până în mari depărtări de mădulari ai poporului nostru. În această privință Românii dintre popoarele mici iarăşi sunt întrecuți numai de Greci şi Evrei.

Fi-va fost în timpurile străvechi întunecate ale istoriei medievale energia rassei, ce a mânat aşchiile din tulpina neamului să se trunchieze deapururea, ducând apoi o viață neticnită în mijlocul unor seminții neîngăduitoare; fi-vor fost cumpene istorice, ce au îmbrâncit unele frânturi de populațiune românească spre apus, miază-zi şi miază-noapte: adevărul e că departe, peste mări şi țări, se mai cuvântă dulcea limbă romanică cu o îndărătnicie demnă de admirat.

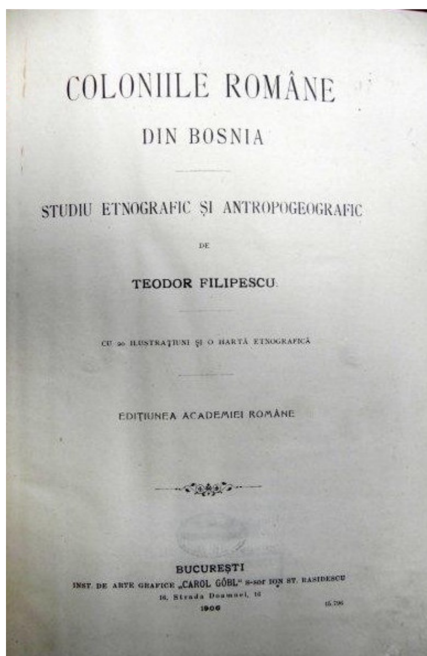
Şi de multişor unii cărturari români au cutreierat aşezămintele acestor frați răzleți şi ni i-a apropiat, cunoştinței şi inimelor noastre prin descrierile călătoriilor, făcute pe la ei. Un *Ioan Maiorescu* ne-a înavuțit literatura cu un prea interesant „Intinerar în Istria" şi un dicționar istro-român. D-l *T. Burada* din Iaşi, n'a vizitat numai colonii răzlețe, ca cele de peste Nistru până la satul Voloska de pe Nipru, lângă Ekaterinoslav; ci şi populațiunile, odinioară româneşti şi trecute astăzi etnograficeşte sub altă naționalitate, ca cele ale *Valachilor* din Moravia sau cele ale „Pisticoşilor" de pe coastele Anatoliei.

Cu toate acestea tot mai licăresc din când în când ştiri despre alte sălaşuri româneşti, necunoscute până acuma. Astfel, afară de puținii literați, toată lumea, care

vizitase pe timpul expozițiunii jubiliare pavilionul Românilor din afară de regat, zări cu mirare şi un compartiment privitor la Românii din *Bosnia.*

D. *T. Filipescu,* Român bănățean şi chimist în serviciul vamal din Saraievo, călătorind de pe la anul 1901 prin Bosnia şi Herțegovina, a descoperit mai întâiu la Gipulic, lângă Bugoino, apoi şi în alte sate, rămăşițe de populațiune românească. Rezultatele cercetărilor sale le publică mai întâiu în limba sârbo-croată[1].

Existența Românilor în Bosnia a vestit-o însă publicului românesc d-l *Isidor Ieşan,* un alt funcționar al guvernului austriac, bucovinean de fel, printr'o comunicare făcută „Academiei Române" la 19 Noembrie 1904 şi publicată în analele ei[2].

COLONIILE ROMÂNE

DIN BOSNIA

STUDIU ETNOGRAFIC ŞI ANTROPOGEOGRAFIC

DE

TEODOR FILIPESCU

CU 90 ILUSTRAŢIUNI ŞI O HARTĂ ETNOGRAFICĂ

EDIŢIUNEA ACADEMIEI ROMÂNE

BUCUREŞTI
INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL" S-SOR ION ST. RASIDESCU
16, Strada Doamnei, 16
1906 15.796

În urmă se găsi îndemnat d-l T. Filipescu a tipari în 1906 o lucrare amănunțită despre „Coloniile române din Bosnia"[3], însoțită de hărți etnografice şi de probe din limba „Kara-vlahilor" din Bosnia.

Interesul, ce am purtat pururea Românilor răzleți,

---

[1] I. *Filipescu,* Kafajdzije u Cipullcima, în „Glascik", Sarajevo 1902, XIV, 2, p. 297 sq.

[2] Tomul XXVII, seria II, p. 41-44.

[3] op. cit.

m-a îndemnat a compila în anul 1886 o mică lucrare despre „Românii din Serbia", ce am cetit-o la una din şedinţele societăţii academice „România jună" din Viena. Importanţa, ce se dădea în operele consultate, precum: *Kanitz,* Serbien, *Milicevic,* Kniazevina Srbija, în descrierile lui *Ami Bouee, Lejean* şi ale altora Românilor din Serbia, s'a împărechiat în cursul timpului cu resemnaţiunea, că aceştia au rămas fără cuvânt cei mai uitaţi fraţi din străini, lăsaţi pradă unui şovinism naţional poate mai exclusivist ca aiurea. Cu amărăciune mă gândesc la timpul, când agitaţiunea nesăbuită a unor agitatori internaţionali - pe tema unor reglemente şcolare, neluate în samă de şcolile bulgăreşti din Dobrogea, sau pe cea a presupusei romanizări a câtorva mii de Bulgari tot de acolo tulburaseră într'atâta raporturile de prietenie ca vecinii noştri, încât mai, mai era să ne pierdem sărita: pe când cele trei sute de mii de Români din Serbia nu au nici până astăzi o singură şcoală românească, nici s'a găsit până acuma cineva să pledeze măcar pentru o singură biserică din Kraina, în care cuvântul dumnezeesc şi cântarea liturgică să răsune ca acum vreo cinzeci de ani şi în limba *româna.* Că şcoli de fete săteşti se găsesc în Serbia numai în părţile româneşti, cum am aflat de la un Morav, ce se îndeletnicea cu vinderea de biblii ale societăţii biblice pare asemenea lucru de necrezut Ardoarea mea deci de a cunoaşte Serbia, era foarte legitimă.

Astă vară, în fine, putui în parte realiza vechea-mi dorinţă. Pusei deci în gând, a întreprinde într'acolo o călătorie pe bicicletă. Aşa dară plecai la 1 August de la Călimăneşti cu hotărîrea, de a trece în Ardeal, luând dela Sibiiu calea Banatului, peste Haţeg, a răzbate apoi prin Serbia în Bosnia şi a trece apoi în Dalmaţia, vizitând un

„fratello" italian la Spalato, cu care făcusem politică panlatină la Viena; iar la întoarcere, de a mă abate prin satele „țerenilor şi „frățuților" din Serbia.

Crezând, că această călătorie ar putea să interezeze publicul românesc, din felurite puncte de vedere, am primit bucuros invitațiunea stimatului meu amic d-l Aurel Popovici, de a a tipări în „Sămănătorul”.

După ce mă „trenasem" în timpul din urmă prin felurite excursiuni pe jos şi pe bicicletă sau -erte'mi falanga neologiştilor păcatul, de a încerca sa înlocuesc acest neologism cu un provincialism românesc foarte potrivit, fiindcă indică şi el un sistem de două roate - pe *„rotile",* plecai în ziua de 1 August 1908 la 4 dimineața, de la Hotelul Jantea din *Călimăneşti* pe o vreme cam

posomorîtă. Călătoria până la Câineni, pe la „cheile" Coziei, pe la „Cârligele" Oltului şi prin minunățiile, ce se desfăşoară până la Brezoiu şi de aci înainte - fu o

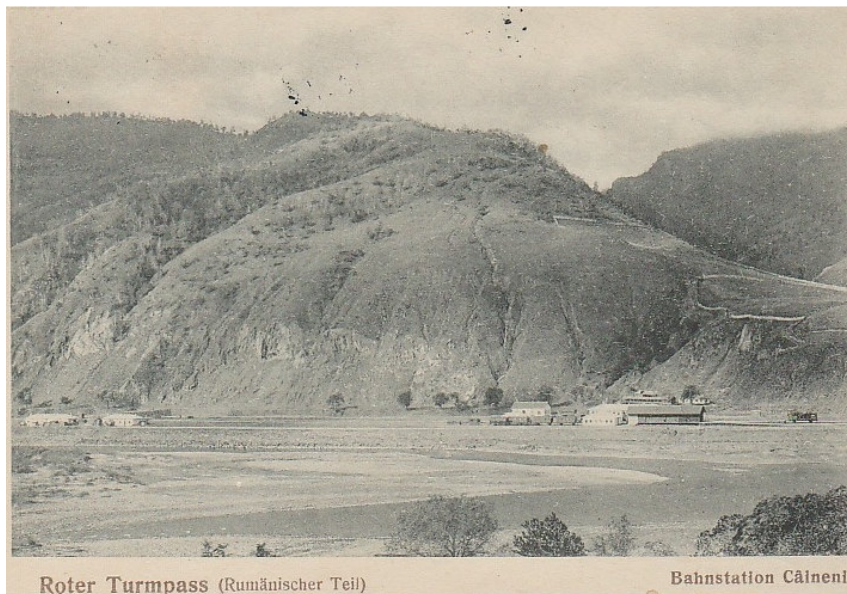
sărbătoare îmbătătoare de plăceri pentru întregul organism simțitor şi cugetător. Un potop de impresiuni te făceau să pluteşti în plin avânt cu natura înconjurătoare, care, în starea de afect, în care te năpădeau, se transformau lesne în energia motrice, atât de prielnică „rotilelor". Prima amărăciune şi primul duş nu întârziară a se ivi, dând acestor dispozițiuni sufleteşti umbra varietății.

Gesprengte Brücke über den Olt
// bei Caineni //

După ce ajunsei în trei oare la Câineni şi mă restaurasem, cum putui, în restaurantul „farmacopeic" de la gară, pornii spre frontieră în contemplațiuni istorice-naționale. De odată, tocmai când, visând-mergând, mă dedei în vorbă cu „tata" Traian, unde ar fi mai bine să aşezăm capitala Daciei, fui scuturat din aiurări de un puternic *„Jo regelt kivanok"* al unor excursionişti unguri, ce mă lămuri, că sunt aproape de graniță.

Ori de câte ori părăsesc pământul Țării, mi se strânge inima de un fior nepătruns, de intensitatea doar a plăcerii reîntoarcerei între ai mei. De astă dată presimțirea

neplăcută era din nefericire justificată. La vama ungurească am întâmpinat adică mizeria de a trebui să depun o cauțiune de 60 coroane pentru maşină, şi suplimentul ei: de a schimba bunii mei bani româneşti după cursul „forțat" al unei jupânese săsoaice, ce ținea cârciumă la Râu-Vadului.

După ce am perdut vre-o două ore cu formalitățile acestea, plecai cu un „Doamne-ajută" înainte. Când colo, la „Turnul spart" - o ruină din timpuri străvechi - mi se *sparse* şi mie camera gumei şi cu toate încordările mele, abia ajunsei până în seară, mai mult pe jos de cât bucuros, la *Boița,* făcând în prima jumătate de zi 68 kilometri. *A doua zi* mai făcui pe biciclistul pedestru, trecând culmea pe lângă ruina

„Landskrone" şi coborînd în satul săsesc Tălmaciu; de aci luai trenul şi ajunsei la *Sibiiu.*

După o şedere de o zi, în timpul căreia îmi dresei maşina, plecai *Duminica, la 3 August* peste Selişte, Apold şi Mercurea la Sebeş, făcând vre-o 60 kilometri. Calea până aci foarte bună, ici colea, deluroasă şi plăcută. Mai ales interesant e scoborîşul spre Apoldul-Mare peste o serpentină de toată frumuseţea, nu numai lungă vre-o opt kilometric dar şi aşternută pe o întindere largă. În cale mă apucă o ploae „bulbucată", pe care în ferbințeala, cu care „cucercam" în fugă Ardealul, o binecuvântaiu mai întâiu; după ce însă văzui, că se întunecă din ce în) ce, că nourii se îngrămădesc mereu asupra capului meu, că ploaea tindea a se preface în bae pentru mine şi în potop pentru Iunie; că tunetele se întețeau avan, iar fulgerele nu mai conteniau şi îmi dădeau rotogoale tot mai concentrice; şi în cele din urmă şi o grindină năstruşnică începu sa mă piseze de-a *„râul":* îmi abătui cu simț de mântuire căruțul meu de oțel spre o cârciumă din drumul mare, unde găsii adăpost temporar şi bere înveselitoare la un cârciumar român, care era înconjurat de o droae de copilandri dolofani.

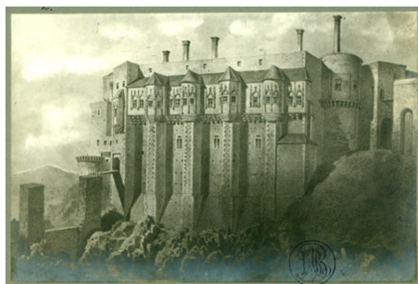
După ce stătu ploaia, plecai şi ajunsei prin

noroiu la şeapte oare seara la orăşelul *Sebeş,* pe Mureş, făcând de la Sibiiu vre-o 70 de kilometri.

Luni în 4 August plecai de aci, după repararea ciclometrului şi înlocuirea a vre-o opt spițe frânte, la 9½ ore dimineața, luptând amarnic mai toată ziulica cu un vânt tăricel, ce'mi sufla în față. La ora două ajunsei în *Orăştia,* unde poposii două oare.

Seara la şeapte ajunsei la *Unedoara* (65 km. unde nişte lăutari ungureşti, ca vai de ei, cântau în piață, preaslăvind ajunul onomasticei „drăguțului de împărat". Pentru acelaş cuvânt trebueam să îndur şi iluminația ferestrelor odăei mele dela „Kozponti Szalloda".

A doua zi, *5 August,* vizitai măreața cetățuie de architectură gotică, pe care o restaurează guvernul unguresc, şi care îți aminteşte la fiecare pas prin graiul heraldic strălucirea familiei româneşti a *Corvinilor,* de a căror faimă se *îngraşă* istoria Ungariei.

De aci peste culmi interesante la Hațeg (prânzul); apoi până la Grădişte pe o vale largă, pe un drum de vai Doamne!, cu vântul în față şi tot urcând; apoi de aci tot mereu urcând până la pasul „Porțile de fer", scoborînd apoi la *Zăvoiu* în Banat, unde ajunsei la opt oare pe întunecate (84 km.).

Ardealul dealmintrelea găsitu-l-am ca totdeauna, frumos şi „pestriț"; nu mănos ca altă dată, ci secetos şi tânguind; şi pururea sperând într'o soartă mai bună.

Trecând prin târguleţele săseşti vedeam cu mândrie şi cu uimire, cum firmele româneşti se înălţau cu semeţie şi cu vigoare printre cele săseşti, ca în Mercurea; cum falnicele clădiri ale băncilor româneşti, precum a „Hotelului Central", a societăţii „Ardeleana" din Orăştia, sau a „Haţeganei" din Haţeg, întreceau pe celelalte.

Spintecând apoi pe *rotile* amurgul, mă desfătăm, privind cu nesaţ turistic piscurile celor munţi cărunţi, ce salutau din zări fumurii.

Urcând culmea şi Cetăţuia lui Ioan Corvin dela Hunedoara, sau trecând printre ruinele dela Grădiştea, amintirile istorice înecau impresiile pitoreşti, etnografice sau culturale, contopindu-le într'o notă melancolică, ce te stăpîneau dureros de dăinuitor. După Sarmisagetuza de odinioară, când văile se îngustează, spre a deschide calea spre „Porţile de fer" ale Ardealului, un monument original în forma unui buzdugan uriaş, aşezat pe o colină, arată par'că ameninţător locul, unde *„Iancu Sibinian"* al baladelor sârbeşti a frânt în luptă la *6 Sept. 1443* pe Sehabeddin Beglerbeg. Pe valea aceea se durează acuma o cale ferată, menită a fi gata până la toamnă, spre a efreca şi mai şi Ardealul şi Banatul de Ţara ungurească.

Pe unde poposeam şi mă dădeam în vorbă cu vre-un Român, numai vaetele şi plângerile unor oameni amărîţi de-apururi. Cu uimire ascultam, cum un biet cîrciumar, ce-şi avea căscioara la vre-o şease chilometri depărtare de Sebeş, spunea, că e nevoit să-şi trimeată copilaşii în depărtări, ca nu cumva „duhul cel rău", să le fure sufletul şi să-şi vadă odraslele înstrăinate de limba şi legea strămoşească!

Câtă deosebire înduioşătoare şi înălţătoare între aceste duioase tânguiri ale poporului, însetat de românism, şi între declaraţiunile calculate ale atâtor politiciani vânzători de ţară şi conştiinţe!

Şi câte bogăţii sufleteşti nu culege călătorul prin meleagurile fraţilor înstrăinaţi!

Şi aşa şi eu:

Tot mergeam, mai poposeam,
Cale lungă străbăteam
Pe şosele albicioase,
Peste măguri săcetoase,
Ce s'aştern mereu în zare
Până-n fund în depărtare.
Pogorând vâlcelele
Sau furând colnicele
Ziua 'ntreagă, zi cu soare,
Până'n seara pe răcoare,
Tot prin plaiuri româneşti,
Tot prin sate răzăşeşti,
Tot prin cuiburi vitejeşti.
Şi-am tot mers neîncetat
Din Ardeal până'n Banat,
Când pe malul Streiului,
Când pe al Timişului,
Când privind urma traiană
De pe coasta bănăţeană
Prin câmpii cu râuri pline,
Sau prin văi de jale pline.
Râurile sorbi le'aş
Vaetele stânge-le-aş.

Ferice de acela, care pentru vre-o lună de zile poate să arunce grijile după spate şi să călătorească, fie pe jos, fie pe rotile, în automobil, corabie sau cu calea ferată, spre acele regiune fărmecătoare prin poziţiunile pitoreşti, prin reminiscenţele istorice sau etnografice, şi unde se frământă în doruri şi dureri de veâcuri naţia noastră mult inteligentă, iscusită şi prea îndelung răbdătoare.

Trecerea peste Porţile de fer nu justifică de fel acest

nume prin niscaiva pozițiuni tari, văgăuni petroase sau urcuşuri prăpăstioase; ci sunt corelative cu credința, că la „cumpăna apelor" s'ar fi aflat odinioară întradevăr întărituri de peatră, încheiate cu nişte porți de fer. Această numire şi relațiune aduce cu aşa numitele „Porți de fer" ale Caucasului sau Derbendului, lângă Marea Caspică; căci în interesantul muzeu de la Tiflis se mai pot vedea porțile găurite de rugină, ce să fi stăvilat odinioară trecerea din Europa sau Asia. Toată calea aceasta între Hațeg şi Caransebeş aminteşte priveliştea, pentru o trecere prin munți hotărnici cam searbădă, a Carpaților „pădurateci" (Karpatisches Waldgebirge) din Galiția.

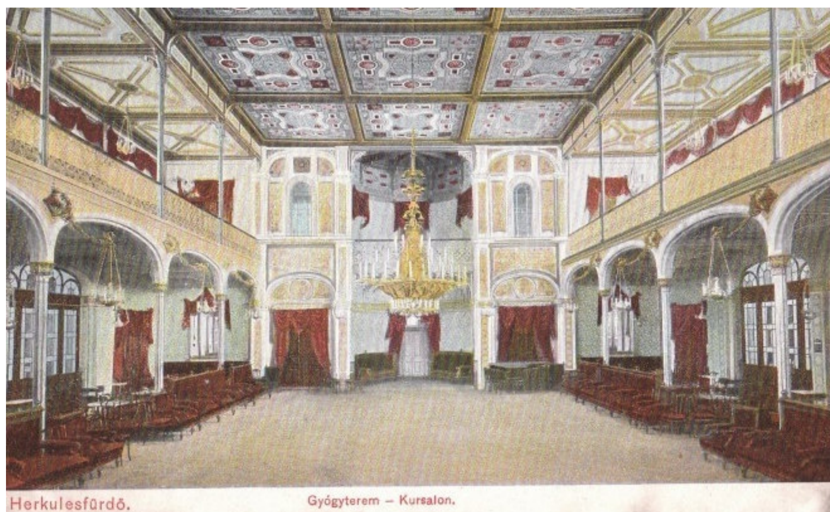
Pentru sportsmeni mai trebuie adăogat, că şoseaua este cât se poate de mizerabilă pâră la Caransebeş.

Plecând a doua zi, *6 August,* la şase oare din Zăvoiu, ajunsei din acea cauză abia la prânz la Caransebeş.

Dacă este plăcut a privi din tren panorama variată, ce se desfăşură pe un orizont cam îngust între Teregova şi „Băile Erculane", călătoria pe rotile pe „drumul țării", poate să încânte pe ori şi ce brav velocipedist. Dela

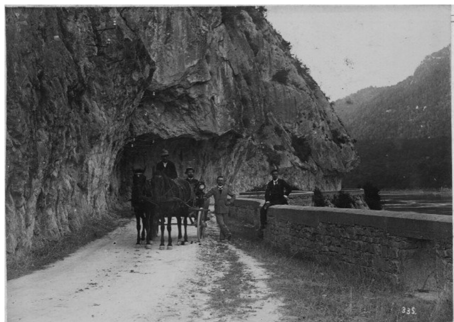
Caransebeş se văd muncelele, dealurile şi colinele, ce te aşteaptă, sportsman înfierbântat, să te cuprindă în văile şi vâlcelele lor răcoroase, să te umbrească cu cetinele brazilor, molizilor şi pinilor, ferindu-le de dogoreala soarelui arzător, să-ți şoptească prin păraele şi râurile spumegânde, să te încânte cu priveliştile, ce mereu se deschid ochilor setoşi oferindu-ți, ademenindu-te, mai în fiecare sătuleț belşugul berii de Steinbruch. Culmea munților, ce desparte valea Timişului de a Cernei, e şi “culmea" frumuseților firii pe toată întinderea aceasta.

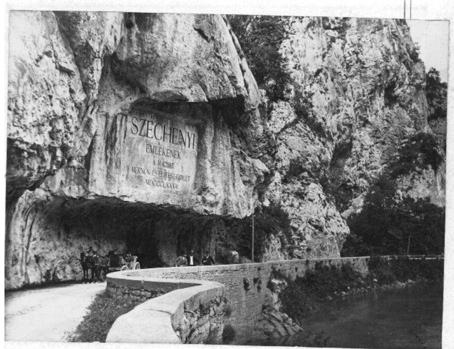
Apariţiunea mea seara pe terasa „Cursalonului" din Băile Erculane, a pus în nedumerire pe vre-o câţiva Craioveni, cărora li se păru ceva extraordinar această călătorie ,,de plăcere" pe ,,roată", în patru zile dela Sibiiu. Aci, în ,,Erculene", măsei. (101 km).

Herkulesfürdő. Gyógyterem – Kursalon.

A doua zi, adică *a şeaptea* dela plecarea din Călimăneşti, părăsii „Mehadia", îndrumându-mă spre Orşova. Calea până aci admirabilă, priveliştea mândră,

timpul frumos; iar eu vesel în adăstarea panoramei mărețe, ce o gustă privitorul, carele călătoreşte cu vaporul pe Dunăre în sus prin strâmtorile, ce încătuşează cursul acestui fluviu, ce desparte aci Carpații de sistemul munților Balcani.

În Orşova ajunsei pe la unsprezece. După un prânz admirabil, stropit cu o “bericică cristalină, guriță de floricea" în hotelul unui Sârb pe marginea Dunării, plecai la unu pe şoseaua renumită a lui Szecsenyi, construită de-a stânga fluviului după pilda şi chipul căei, şi mai renumite odinioară a lui Traian de-a dreapta sa, a cărei urme se văd adesea în cale.

La intrarea în pasul Cazanului, Dunărea face un lac mare, unde nişte pescari sârbi îşi au sălaşul lor. Aci gustai o bae de Dunăre, neprețuită pentru un velocipedist, ce se luptase patru zile

cu vântul, arşiţa şi pulberea.

Înviorat de puteri noue, eşii la mal, încălecai Pegasul meu de metal şi mă'ndrumai spre Cazan, trecând de aci înainte mereu în revistă frumuseţile, ce se ţin lanţ.

Ca la 22 de kilometri de la Orşova, trecem pe lângă peştera Veterani, renumită prin apărarea vitejească a unei trupe austriace de sub comanda baronului de Arnau (300 soldaţi cu cinci tunuri, contra unei oşti superioare turceşti la anul 1661 timp de 45 zile).

Cu totul nepotrivit i s'a dat acestei peşteri, ce are o lungime de 30 m., o lăţime de 20 m., şi o înălţime de 15 m., numirea după numele generalului, ce dăduse numai ordinul de a o apăra.

Nu departe de aci mai întâlnim şi peştera „Liliacilor" şi multe altele, prin văgăunile calcaroase ale stâncilor colţurate, ce se clădesc uriaşe deasupra drumeţului.

Adeseori şoseaua se vâră pe sub stânca, ce formează aluneca un fel de baldahin, sub care suflul de aer, totdeauna puternic prin strâmtoarea Cazanului, încearcă pe alocurea melodii bizare.

Călătorul nu mai ştie, căror simţuri să dea mai multă ascultare, căci toate îl copleşesc de impresiunile cele mai fărmecătoare.

După ce ţi-ai răsplătit plăcerea „vitală" sau musculară, înghiţind, sub sudoarea îmbelşugată a frunţii, la kilometri zile întregi - ce mai desfătare, nene biciclistule, de a te aşterne

«Ca şi floarea câmpului»,
«La bătaea vântului»,

- drumului dunărean, adesea în umbră de peatră, ferit de razele soarelui, ce scăpată curând după muncei, sorbind boarea răcoritoare din preajmă, sărutând cu ochii Dunărea spumegândă, culmile păduratece sau piscurile sârbeşti, culele şi turnurile răzleţe ale unei ruini, uitate de veacuri - ei! şi câte alte frumuseţi, ce mai întâlneşti în cale! La eşirea din pasul Cazanului, o treime de turnuri, numite „Triculele", aşezate răzleţe între şosea şi apă, atrage atenţiunea călătorului. Pe înserate, aproape de târguşorul *„Berzasca",* unde am mas în ziua aceea, globul electric de la un vapor, ce încărca cărbuni, pe o bună distanţă:

«Calea'mi lumina»,
«Noaptea ca ziua»,

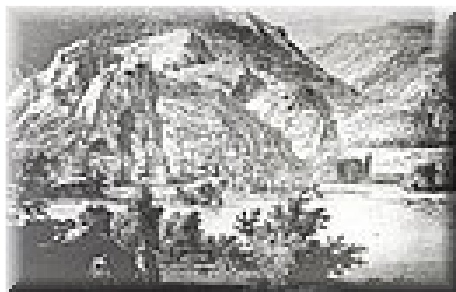
proectând apoi dinnainte-mi o umbră uriaşă a vehicolului, precum şi a călăreţului.

La descălecare ciclometrul îmi arătă 96 kilometri de la Mehadia.

Vineri în 8 August, a opta zi de la plecarea din Călimăneşti şi a şeaptea zi de călătorie, am urmat calea de-alungul Dunării până la Baziaş, de unde am trebuit să apuc în dreapta spre Biserica-Albă, parte fiind că de aci încolo se retrag colinele şi încep năsipurile, parte fiindcă în cele două zile de la Caransebeş se frânse vre-o câteva spiţe la maşină.

Dincolo de Berzasca mai sunt demne de amintit culele de la Coronini, având de-a curmezişul, pe cealaltă parte a Dunării, o corespondenţă cu turnurile de la Golubac, (rost. Colubaţ).

Desigur vor fi fost cândva sub aceiaş stăpânire, puse aci veghe la îngustarea Dunării, spre a aţinea calea pe apă şi pe uscat celor ce ar fi dorit să apuce a deal sau a vale.

În apropiere de localitatea din urmă se află şi peştera cu acelaş nume, renumită prin legenda despre muştele primejdioase, ce ar eşi din acea peşteră din gâtlejul smeului ucis de Sântul George.

Între aceste localităţi se ridică în mijlocul apei şi colţul de peatră măreţ, numit *Babakai,* ce a rămas încă ca vechiu martur neînfrânt ai opintirilor Dunării de a despărţi Carpaţii de Balcani.

Până să sosesc la *Moldova-Veche,* târguşor locuit în bună parte de Români, şi carele îmi redeşteptă o amintire

aşa de plăcută despre „Ţara dulce şi frumoasă", atât de îndepărtată de aci; avusei un mic conflict cu un bivol, pe care o târhăroaică de fată îl mâna drept spre rotilele mele, crezând, poate, că are a face cu vreun Ungur, care nație „cavalerească" nu e deajuns considerată prin ținuturile acestea. Scăpai, însă nu tocmai cu multă grație, deoarece, spre a ocoli dihania, mă pomenii cu bicicleta pe vârful unui muşuroiu de prund, şi cât p'aci, să cad în şanțul din stânga. Dar se vede că era scris, să pațe ceva neplăcut. Tocmai îmi făceam intrarea triumfală în Moldova mult dorită - era pe la prânzişor şi flămânzisem binişor - când de-odată îmi sări înainte nu un epure, ci un munz sburdalnic de-a curmezişul rotilelor, vrând să urmeze o căruță, ce apucase aci în răscruce, alt drum.

În fuga-i nemanierată atinse cu butul de dinnapoi roata de dinnainte, încât îmi trânti maşina jos şi m'aşternu şi pe mine de-alungul drumului. În afară de deranjarea toaletei şi nițel şi a *moralului,* scăpai şi de astă dată teafăr; dar rotilele mele căpătară un alt fason, strâmbându-li-se cârma cu vre-o 30 de grade. Până la ospătărie mersei cum putui. După ce m'am răzbunat asupra neplăcutei întâmplări cu o admirabil de bine gătită cegă de Dunăre şi cu un pepene verde delicios, m'apucai să dreg cârma, căci aci nu se pomenea de mecanic. O desfăcui şi o îndreptai lesne; dar vrând să înşurubez „cordeaua" ce înfăşură şi fixează cârma de gâtul maşinei, nu mergea nicicacum. Dar nevoia, sireaca, te învață! întrebuințând cornul drept al cârmei ca o pârghie, reuşii să aplec „cordeaua", până ce intră în capătul şurubului. În urmă, piulița de deasupra desăvârşi opera; şi mă simții mândru de talentul de mecanic, ce descoperii în mine.

După un popas de două oare şi jumătate, plecai spre

Biserica-Albă, unde ajunsei la cinci după prânz. E acesta un orăşel sârbesc-nemțesc de provincie cu strade largi, drepte, asfaltate şi - ferit de „molima palestiniana". Aci e locul să spunem, că, pe când Românii au întrecut pe Sârbi în privința băncilor chiar şi în orăşelul de asemenea mai mult sârbo-german, Panciova, se răsfață banca românească „Panciovana" - Sârbii sunt stăpâni pe piață în orăşelele lor, începând cu Banatul şi până în Bosnia şi Dalmația. Cele mai chipeşe hoteluri din Orşova chiar sunt în mânile lor.

Restul zilei acesteia, în care făcui totuşi 74 km., stetei la Biserica-Albă. Fiind aci bâlciu şi mecanicul foarte ocupat, iar eu având a face mai multe cumpărături de schimburi şi de reparaturi la toaleta neapărată; adăstai aci până a doua zi la trei după prânz, când abia putui urma calea.

Din această cauză şi din altele, ce se vor învedera îndată, făcui în aceasta a noua zi, numai 40 de km. până la satul *Gaia,* locuit pe trei părți de Sârbi, iar pe o pătrime de Români, ce se perd încetul cu încetul între Sârbi, neavând şi chiar nedorind şcoală românească, 16 kilometri dela Biserica-Albă, aproape de râulețul Caraş, de unde comitatul îşi trage numele, şoseaua se termină brusc; de aci înainte până la Gaia nu duc decât şleauri şi urme de căruțe, abia ghicite, prin năsipuri. Fusesem sfătuit a dibui calea până la Dubovac, de unde aş fi putut urma valul, ce tocmai se dura, spre apărarea câmpurilor mănoase a splaiului Dunărei de „unda" ei. Ajungând însă acolo, digul se dovedi nepracticabil pentru „placul" velocipedistic. În disperare sportică găsii oarecare mângâiere, admirând lucrarea uriaşă, ce era prețuită la 30 milioane de coroane, plătibile de către proprietarii şi proprietăraşii a căror pământuri erau periodic scăldate în timpul revărsărilor - în timp de 60 de

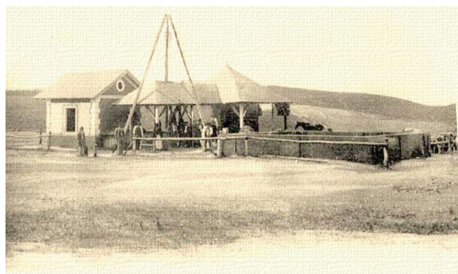
ani cu câte 14 coroane de „jugăr".

În timp ce priveam şi admiram, făceam reflecţii asupra progresului, ce am putea face şi noi, dacă tendinţa democratică nivelatoare, ce tiranizează capetele cărturarilor noştri prin imitaţiune, moştenire, naivitate sau *rea credinţă,* n'ar apăsa în mod dezastruos asupra geniilor noastre intelectuale-morale, zădărnicind un progres adequat calităţilor *acestora* şi micşorându-l, pogorîndu-l şi potrivindu-l priceperii, sau aperceperii imorale a mediocrităţilor şi nulităţilor majorante! Căci pătura noastră cultă nu se inspiră dela înţelepciunea poporului, nici dela cea a străbunilor, fără multă carte, dar cu bună rânduială în creer, cu măsură şi cumpăneală în toate; nu!

Cum Bucovinenii împrumută dela Poloni complimentele a la „padam do nog" şi felul dulceag, dar cam făţarnic, de a întreţine o convorbire cu un om mai puţin cunoscut; cum ziariştii şi cărturarii Românilor ungureni copiază - cum observase încă Eminescu - fără să-şi dea seama, pe Unguri în multe din manifestările publice şi chiar politice: tot astfel şi oamenii noştri politici, inspirându-se dela ideologii francezi şi din atmosfera socializătoare a Parisului, cârpocesc în toate chipurile antereul lui Arvinte, uitând că a sosit timpul, de a *verifica* dacă acel crez liberal - nu de a lucra *pentru* popor căci acesta se înţelege dela sine, şi noi îl aprobăm, îl iscălim şi jurăm întru el: ci - „de a lucra *prin* popor" - e şi mântuitor pentru totalitatea sau majoritatea sa; e şi sinonim cu fericirea sa; când, ştiut, majoritatea celor chemaţi, a-şi da părerea prin vot spre binele obştiei, stânjenind şi anihilând voturile acelor puţini, cari şi-ar da şi viaţa pentru naţiune - *cern părerile prin sita trebuinţelor lor personale sau de clasă!*

Dar văd că soarele a început să scapete spre toacă, şi mai aveam de înfruntat până în seară pusta sau pustiul „Deliblatului”, ca să nu m’apuce cumva amurgul sau chiar noaptea pe nişte drumuri de.... vai, Doamne!, bătătorite de lucrători din toată lumea, şi cu cine mai ştie ce fel de apucături. Deci la naiba cu toată filosofia politică şi să-mi văd de cale!

Rotilele mele înnotând prin pulbere, iar eu sbuciumându-mă să respir ceva aer curat prin buretele ud, ce-l țineam la gură, cu greu am răzbătut, când călare, când pe jos, prin şireagurile de salahori, ce furnicau între val, cantină, sat şi corturile lor.

Eşind apoi din sat, m'am mai uşurat nițel. Drumul devenise mai puțin colbos, dar în schimb era săpat adânc de două făgaşe, ceeace îmi îngreuia mersul, pedalele lovindu-se lesne când de-o lăture, când de „inima" drumului.

Calea printre porumburile nesfârşite părea o vecinicie. De se bifurcau drumurile, numai pe ghicite porneam pe unul din ele.

Soarele apuse foarte prozaic; începuse amurgul, şi de sat sau de vreun adăpost, nici poveste, înnoptase apoi de-abinelea, şi mă miram numai, cum de mai puteam călări. Ce-i drept, scăpai de vre-o două, trei ori netrântit;

dar începusem acum să doresc chiar nişte căpițe de fân, să mă aciuez şi să scap de pârdalnicul luminiş al stelelor. Şi atunci îmi zisei cu drept cuvânt: *„Pân' vei ajunge la Gaia, o să te mănânce gaia".* Intr'un târziu, auzii vocea unui „păcurar”, mânând oile în porneală. Apropiindu-mă de turmă, detei într'un ghâciu păstorului „Bună seara" pe româneşte. Care-mi fu însă mirarea, când îmi răspunse limpede „Mulțămim d-tale!"

Era Român şi fusese chiar prin Țară, pe la Craiova, îmi dete apoi desluşire, că satul nu e departe, şi mă îndreptă şi către un cârciumar român, la care aş fi putut mânea. Mulțămindu-i, luai „rămas bun" şi în curând ajunsei la 8 ore în *Gaia,* ținta călătoriei mele de astăzi, făcând în jumătate de zi, pe nişte drumuri!.... vorba cântecului bătrânesc:

«Pe cărări perdute»,
«Pe urme nevăzute»,

- frumoasa distanță de 40 kilometri, dintre cari vre-o 10 chilometri pe jos.

A zecea zi, Duminică în 10 August, ajunsei după o călătorie anevoioasă de patru ore, la orele 9 jum. dimineața, la Panciova.

Pretutindeni, până aci, putui răzbate cu româneasca, sau găsii oameni cari o înțelegeau.

Deoarece aci se face trecerea cu vaporul la „Beograd", căutând să-mi scot cauțiunea, ce fusesem silit s'o depun la Râul-Vadului, dar din cauza Duminicii vama era închisă. Mă hotărîi atunci să plec şi să rămân până Luni la Semlin, dincolo de Dunăre, care face aici un unghiu drept, schimbându-şi cursul dinspre miază-zi, spre răsărit.

În această zi iarăşi nu făcui decât 53 kilometri.

Astfel într'o călătorie mai îndelungată de la sine se

ivesc popasuri, care apoi de sigur, îți prind foarte bine.

Curând după plecarea pe apă Timişul se varsă în Dunăre, şi vaporul nostru pluteşte pe din'naintea pitorescului Beograd, fără sa fi putut încă şti, de-l voiu putea vedea mai de aproape.

Semlinul sau „Zemun", după cum îi zic Croato-Sârbii, căci localitatea se află în *Croația,* este un oraş de vre-o 25.000 de locuitori, mai ales Sârbi, despărțiți de capitala Serbiei prin râul Sava. El întreține un negoț viu cu Peninsula Balcanică şi a format încă din timpuri vechi un punct strategic, un fel de „ochiu" al Austriei asupra părților protivnice învecinate. Mărturie mai sunt ruinele

castelului lui Ioan Corvin de Unedoara, ce încununează colina, la poalele căreia se întinde Zemunul.

In acest oraş interesant fui martor la o scenă, cât se poate de nostimă pentru ilustrarea referințele politico-sociale-etnice de aci şi mai ales rolului ce-l joacă *Jidanii* în Croația şi aiurea, ca un fel de „cameleoni" etnografici, neîntrecuți şi nu îndeajuns „apreciați".

Abia mă legănai vre-o jumătate de oră în brațele lui Morfeu, şi fui deşteptat pe la miezul nopții de o larmă nemaipomenită în grădina restaurantului hotelului, cu discursuri contradictorii violente, strigăte de „Zivio" şi „Elyen", retuşate de tuşurile unei taraf de lăutari ungureşti, cari căutau să mulțămească ambele tabere „beligerante". Desfăşurarea şi desbaterea chestiunii naționale în localuri publice nu era ceva neobicinuit pentru cei ce au trăit în Austro-Ungaria.

Cu toate acestea asemenea scene sunt totdeauna *gustate* acolo unde coarda națională e întinsă la toate neamurile mult mai tare ca aiurea.

Scandalul când se micşora, când se ințeția cu mai mare furie; în fine, când se părea că a cuprins tot publicul din grădină, deoarece tot din alte părți se auziau unele glasuri vociferând, - răsunară dintr'un colț alte voci noul strigând cu înverşunare: *„Abzug Jidovi!"* adică „Afară Jidanii!". Nu mai era chip de stat; neputând dormi, mă săturasem de a face pe martorul „auzitor" şi aş fi dorit să fiu şi eu față la acest „pronciamento" atât de spontan al antisemitismului sud-slav.

Lucrul nu era tocmai uşor, deorece botinele mele dispăruseră de la uşă, spre a fi probabil lustruite, iar la sunarea mea disperată nu se ivi nici o ființă serviabilă. Aşa

dar, în fața acestei necesități „inexorabile”, mă scoborîi tiptil în călțuni până jos, de unde, cucerindu-mi ghetele, intrai în arena luptei.

Cearta începuse cu prilejul unor cântece sârbeşti şi ungureşti, cerute când de Sârbi, când de nişte Ovrei, din ce în ce cu mai multă insistență, împletite apoi cu fel de fel de observări şi apostrofe la adresa adversarilor, şi cu intențiunea de a anihila tabăra protivnică prin câte un imn sau cântec național, tuşuri şi contratuşuri muzicale. Când spiritele, încinse de *beția pozitivă* a feluritelor spirturi, ajunseră la *cea comparativă* a muzicei naționale, ele îşi descărcară energia prisoselnică în cea *superlativă a beției de cuvinte!*

Sârbii anume se indignaseră de rolul fățarnic al Iudeilor, cari pe de-o parte afectau simpatia pentru cântecele *Ungureşti,* pe de alta se dădeau „oficial" drept Croați, căci începeau discursurile lor totdeauna cu stereotipicul *„Mi Hrvati",* adică „Noi Croații", trăind doar în Croația, iar inima lor bătând pururea pentru cei mai *tari!*

Noi însă în acea nopticică avuseserăm fericirea intelectuală şi nefericirea morală de a vedea ceata de Ebrei, manifestându-se încă sub alte două „ipostase" sau înfățişări naționale.

Ei între ei întrebuințau în mod familiar dar astfel că orişice călător neamț putea să constate şi să se bucure de „simpatiile" evreieşti pentru Germani - limba sau mai bine zis - jargonul *nemțesc.* Dar abia după ce se retreseseră toți ceilalți de prin prejur - se făcuse acum două după miezul nopții - îşi deteră Jidovii noştri arama pe față; şi mie îmi fu dat sa ascult, ceeace nici prin gând nu-mi trecuse, nici auzisem pomenindu-se cândva: *imnul israelit (!),* comandat de o cotoroanță coroiată de la masa *„cohnațională",* care

după vaza de care se bucură la masa „Israelului" şi după inspiraţiunea ce fiecare orator par'că sorbea din ochii acelei bătrâne „Megere" - părea un fel de preoteasă a „Zionului" obijduit!

Mulţămindu-mă cu cele văzute, am lăsat comentariile pe altă dată şi am plecat să mă culc, căutând alinare în vise *mai* frumoase, decât *„frumoasa"* realitate!

A 11 zi, Luni în 11 August, trecui cu trenul peste Sava la „Beograd". Deci în ţara sârbească! Îmi făcui ochii în patru, să nu'mi scape uimite din câte minunăţii întrevedea fantasia mea, aţâţată de cele ce auzisem şi cetisem despre aceşti faimoşi Sârbi.

Orientul în ediţie sârbească este urzeala, iar tiviturile, râurile şi floricelele sunt ţesute după un sistem franco-german-moscovit însă cu stângăcie naţională. Bieţii Sârbi! „Un popor de ţărani, un popor democrat, după istorie şi după Constituţie", ar zice cineva cu uşurinţă; de fapt însă un popor - ce fuse ocârmuit în vechime după vechiul drit slavic-sârbesc al „zadrugei", - unde bunicul sau cel mai în vârstă şi mai cu vază unchiaş administra comunitatea de bunuri, îngrijind ca un bun părinte de bunăstarea şi fericirea celorlalţi mădulari ai familiei - este deodată smuls din străvechile-i datini, izvorîte şi potrivite firei sale, şi silit să se acomodeze unei vieţi constituţionale, zămislite pe alte plaiuri, pentru alte firi şi pentru altfel de cultură! Cum să nu dea greş o asemenea naivitate constituţională? Şi întradevăr, pojghiţa de cărturari, cari mănuesc condeiele şi înneacă cu cuvintele lor amăgitoare poporul votant, se recrutează ca pretutindeni în ţările latine sau balcanice mai cu deosebire din advocaţi. Aceştia, chiar dacă ar fi convinşi de îndrumarea greşită constituţională, au tot interesul menţinerii acestor stări de lucruri, ce le

garantează, deşi numai în răstimpuri, *exploatarea* Țării. De aceea toată stăruința lor tinde în a face „Marți" de adversari, a ademeni şi a câştiga aderenți cât mai mulți. Oameni cinstiți, cărturari sau necărturari, sunt prinşi în mrejele celorlalți şi caută, prin conferințe şi discursuri să convingă pe pungaşi, că rău fac de nu-şi iubesc Țara! Un cerc vițios, o genune de întunerec, rea credință şi naivitate - una din nenumăratele experimentări ale culturii omeneşti pentru timpurile d'apoi sau pentru oamenii înțelegători!...

Funcționarii vamali sârbi, cu cari făcui mai întâiu cunoştință, m'au uimit prin felul lor de a fi prevenitori şi politicoşi. După ce s'au convins de bunele mele intențiuni, au trecut peste formalismul aşa de crud şi supărător la Unguri bunăoară, şi mi-au făcut toate înlesnirile pentru trecerea şi petrecerea în țara lor. Unul din ei vorbea chiar bine româneşte.

După ce scăpai aşa de frumos de formalitățile vamale, primul meu gând era să mă duc la agenția N.F.R., ca să salut tricolorul românesc, ce decora aşa de mândru vre-o câteva şlepuri pe Dunăre, şi să schimb două vorbe şi nişte *bani* cu compatrioții de acolo. La agenție fui foarte bine primit de harnicul agent, d-l Ioan Ioanelly, carele îmi dete indicațiunile şi îndrumările necesare. Aci aflai şi de hotelul „Macedonia", ținut de doi frați Armâni, a căror proprietate este.

După ce mă instalasem aci, alergai să-mi fac şi datoria de sportsman, prezentându-mă la *„Prvo srbsk*o *vclocipedsko drustvo",* adică - ați înțeles! spre a mă informa despre drumuri şi altele. Oaspeții români fiind cam rari pe la Beograd, fui cât se poate de cordial primit de confrații sârbi, îndrumat, purtat şi preumblat, ba chiar şi ospătat, cu toate că mă apăram din răsputeri. Nu destul cu

atâta. Mecanicul clubului îmi drese chiar mai multe lucruri la maşină, fără, bine înțeles, să audă de vre-o remunerație oarecare. Prinseră cu un cuvânt, Sârbii dragoste de Români şi pace! Aşa deci, fui condus pe la toate minunățiile capitalei sârbeşti. Văzui Luni între altele cetatea din *Kalimegdan* cu puțul roman imprejurul căruia conduc 207 scări, în adîncime pînă la nivelul Savei, apoi muzeul armatei, cel etnografic, de toată frumusețea, şi muzeul Țării. Marți făcurăm apoi cu mai mulți inşi o exeursiune la minunatul parc *Topşider,* ce găseşte o frumoasă continuare firească în codrii şi colinele din împrejurimi. Acest parc mai redeşteaptă însă şi amintiri istorice îngrozitoare, ce par totuşi palide față de măcelul cumplit, prin care s'a stins sub ochii noştri dinastia Obrenovic.

Marți seara, pe când mă plimbam cu un biciclist sârb pe lângă Teatru Național, auzii deodată o puternică voace de bariton; întrebând pe “cicerone" al meu, dacă e vre-o probă, îmi răspunse: ..Ba, dar în casa de alături cântă într'o cafenea nişte *Țigani sârbi.* Cunoscând până acuma numai tarafe sârbeşti de „tamburițe" - un fel de instrument, ce ține mijlocul între cobză şi mandolină, - eram curios de a asculta şi asemenea lăutari, şi intrarăm înlăuntru.

Aci văzui întradevăr o tarafă cam ca cele ungureşti. Puterea lor erau vioarele, şi mai întrebuințau şi țimbala. De naiu, cobză sau tamburiță, nici pomeneală.

Public era puțin; abia după teatru se umplea cafeneaua. Intr'o pauză se întâmplă ca o mâțişoară să sară peste nişte mese, ceeac ce atrăsese luarea aminte a unui lăutar. Gesticulând şi arătând celorlalți scena, se adresă spre marea mea mirare, acestora într'o românească curată: *„Uitați-vă, cum sare pisica, mă!*

Acest incident mă făcu sa descopăr, că în Serbia -

afară de Românii, cari locuesc, precum se ştie, în *Kraina,* adică partea ce cuprinde judeţele între Morava, Dunăre şi Timoc, deci cam o treime din ţara întreagă mai sunt şi numeroase colonii de „Caravlaşi" sau „Cara-vlahi" (- Români negri), adică a unei populaţiuni de origine ţigănească, care vorbeşte şi iubeşte limba românească ca a lor proprie, necunoscând vre-un graiu „romanicel".

Întrebând anume pe lăutari de unde sunt ei, mi-au răspuns că sunt de la Şabac, adică vre-o 80 de kilometri spre apus de Beograd. Şi deoarece drumul meu spre Dalmaţia ducea prin părţile acelea, îmi pusesem în gând să cercetez vre-o câteva sălaşuri de ale Caravlaşilor. Eram acuma în cea mai mare nerăbdare de a vizita la faţa locului această populaţiune interesantă, despre a cărei viaţă, număr şi întindere în Serbia apuseană, nu aveam de cât indicaţiuni generale [1].

După ce mi-am luat rămas bun de la confraţii biciclişti, pornii *Mercuri în 31 August* din Beograd, întovărăşit, de un Dalmatin, d-l *M. Mandic,* funcţionar la o societate de asigurare, şi care intrase - pour l'amour de l'art în toate secretele mecanicei, deci un „fârtate" ideal în asemenea expediţiuni.

Aceasta era sa se adeverească în scurt timp. Calea adică, ce ducea din Beograd, era sub toată critică, şi adânc sub conformaţiunea tecnică a şoselei *Dorohoi-Brăeşti,* pe care, în indignarea mea "judeţeană" o luam mereu drept măsură pentru cea mai mizerabilă şosea, din câte bătătorisem în îndelungata mea „carieră" de velocipedist. Pentru a ocoli deci şi a scurta această, să-i zicem *impertinenta* şosea sârbească, am luat-o pe un drum de

---

[1] *I. Ieşan,* op. cit. p 70; *Filipescu.* op. cit, p. 256, 263.

ţarină şi de câmp, bun şi neted la început, carele însă mai târziu îmi reaminti într'un mod prea puţin poetic cântecul „Barca pe valuri saltă uşor". Ciclometrul meu civilizat, nefiind verificat pentru asemenea teren, înnecat pe alocurea în buruieni şi bălării, se „sminti", graţie însă amabilităţii şi mai ales iscusinţii d-lui Mandic, fu reparat “stande pede".

Intrând la regăsirea şoselei pârdalnice iarăşi sat, am poposit la *cafenea.* Aci trebue să amintim cu glorie pentru vecina noastră Serbia, că mai toate cafenelele satelor, în felul cum sunt orânduite astăzi: în anumite dimensiuni, cu fereşti mari, cu tavanul înalt, aeroase şi arătoase, toate aşezate la marginea drumului principal din sat - sunt moştenire administrativă dela principele Milos Obrenovic.

De nu poţi căpăta altceva acolo, apoi de cafea turcească şi de *„mălina"* (sirop de zmeură cu apă), ambele cu câte zece bani porţia, poţi fi sigur!

După ce ne-am cinstit cu aceste deliciuri nevinovate, am luat „rămas bun" foarte cordial de la delegatul clubului sârbesc, acesta lăsându-mă să meditez asupra ultimului său cuvânt: *„Să cauţi, să nu prea călătoreşti într'amurg prin „Serbia" noastră!"* Cu sentimente foarte amestecate mă îndrumai aşa dară pe calea necunoscutului.

Nu poate cineva, străin de meserie, să-şi închipue aşa lesne *plăcerea* deosebită, ce o simte un călător pe căi neumblate, înfruntând, în aşteptarea de lucruri, înfăţişări şi impresiuni noue, nevoile drumului cu inima, vârtutea şi experienţa sa. N'aş putea nici eu spune, că timpul mi-ar fi micşorat entuziasmul pentru asemenea întreprinderi, din contra. Cu lărgimea cercului de cunoştinţe se înteţeşte şi atenţiunea putând mai uşor găsi atuncea puncte de înnodare cu vechile cunoştinţe, întrevăzând aci o continuare, aci o desvoltare, sau poate chiar o stare primordială. Iar dacă în

cazuri fericite te întâlneşti cu ceva original: mai uşor îl poţi distinge din cele îndatinate şi îl poţi preţui după adevărata-i valoare.

Drumul meu ducea de aci înnainte dealungul Savei, care e pe aci un fluviu foarte însemnat şi navigabil pentru vapoare până la Sabat. După vre-o zece chilometri şoseaua se perde, şerpuind şi urcând o culme păduroasă. Căldura prânzişorului dogorea; un prilej bun, de a descăleca, de a mai varia mişcările musculare, de a te mai furişa sub umbra unui gorun stufos, de a mai privi liniştit câmpia, ce pe măsura urcuşului se desfăşură ochilor.

Inconvenientul formal, de a lua din când în când la asemenea urcări *„bicicleta" de-a braţeta,* de mult l-am transformat - după pilda lui „Till Eulenspiegel" (un fel de Păcală al Nemţilor, tradus şi în româneşte pe la mijlocul secolului trecut la Braşov sub titlul ciudat de *„Tilu-Buh-oglindă")* - în plăcerea intelectuală: de a mă bucura la suiş de *valea,* ce negreşit trebue să urmeze dealului, şi de *plăcerea* alunecării apoi fără trudă din înălţime spre câmpie, asemenea unui aeronaut, al cărui aeroplan s'ar coborî cu oarecari scuturături sensuale spre şesul, ce-l atrage.

După ce am plătit tributul meu de *sudoare* serpentinelor priporoase sârbeşti, mă răzbunai la scoborîre, lunecând cu un „brio" spre şes, încât pluteam între plăcerea de a spinteca aerul ca un erete şi între teama de a frânge iarăşi, de nu gâtul, apoi totuşi vre-o câteva spiţe. Căci şoseaua aceasta de atâta timp nu mai fusese prunduită, încât bolovanii ce-i avea drept temelie, eşiseră pe alocurea la suprafaţă. Trecând pe neaşteptate peste asemenea petroae, rotilele mele lovindu-se săriau zăngănind în aer, parcă ar fi vrut prin saltul lor viu să protesteze şi să

respingă aceste obstacole necivilizate, în unul din aceste salturi se deschise tolba cu uneltele, şi îmi sbură din ea o şurubelniță, ceeace mă făcu să mă întorc vre-o 300 metri din cale, spre a o regăsi.

După asemenea mici neplăceri, ce sunt condimentele oricărei călătorii, drumul se îmbunătăți în mod surprinzător, astfel că putui face pe la prânz intrarea mea triumfală în Băile de la *Obrenovac.* In loc însă de a lua aci o bae caldă de pucioasă, cum mi se recomandase la Beograd, am preferat a mă scălda în râul Ub, unde putui înnota de-a binele. În birtul unde prânzii, numai vre-o doi, trei țărani, oaspeți de cură, cari nu se puteau îndeajuns mira de un oaspe aşa de îndepărtat din „Karavlaşka", în această localitate şi pe râul Ub în sus, se găsesc primele aşezăminte de „Karavlaşi", cum aflai însă mai târziu.

La 3,15 pornii de aici. Drumul devenea excelent. Apucându-mă în cursul călătoriei o durere de cap îngrozitoare, încercasem de vre-o câteva ori, a face între 3 - 7 o bae în Sava, care e pe aci lată, cât Dunărea la Severin; dar malurile fiind glodoase, nu putui să mă răcoresc. De la o vreme, prinsei a osteni. Reținându-mă de mai multe ori a bea apă, spre a nu descălica; dar mai la urmă mă răzbiră şi setea şi osteneala; astfel că, trecând pe lângă o casă, unde gospodina tocmai aşezase o căldare cu apă pe o laviță lângă drum, mă scoborîi şi băui nu mai puțin de cinci cupe. Calea, în cea mai mare parte bună, accidentată, devenea din ce în ce mai interesantă, cotea prin sate resfirate în case singuratice, cu livezi întinse, sau prin păduri. Unde ajungeam vre-o culme, fața lucioasă a Savei saluta din depărtare pe dreapta; iar în preajmă - o dungă fumurie în zare, pe măsură ce înaintam, se prefăcea în muche de deal, se desfăcea în colnice, se împodobea cu sihle şi păduri, la

capătul cărora trebuiau să dau de *Şabac,* ținta călătoriei mele de astăzi. Inserase la 7 şi jumătate, când ajunsei în acest port, însemnat prin negoțul său de producte agricole. Ciclometrul arată că făcusem în acea zi 90 de kilometri. Când eşii după cină să mă preumblu pe jos nițel, nimerii o berărie, unde o capelă de Ovreice din Bucureşti delecta lumea „aleasă" cu opere clasice şi cântece româneşti, destul de bine executate pentru un public necunoscător de asemenea bucăți *exotice.* Cercetând despre *Caravlaşi,* aflai că ei nu locuiesc chiar în Şabac, ci vre-o 12 kilometri în susul Savei, la *Drenovac.*

Aşa dar a doua zi, *Joi* 14 *August,* mă abătui din calea mea spre acest sat, plin de curiozitate pentru cele ce voiu fi având de văzut şi de însemnat. Ajungând acolo, mă oprii la cafeneaua satului, ce se află tocmai în dreptul locuințelor Caravlaşilor, cari locuiesc, ca pretutindene, câte un „cot" în satele sârbeşti.

Pe Caravlaşi îi cunoşti numai decât după coloarea feței, care e mult mai întunecată decât a Sârbilor. Cu toată dorința mea de a întâlni în ei Români curați, şi nu numai o populațiune ce vorbeşte limba românească, să mărturisim că aceşti Caravlaşi au mai mult înfățişare de Țigani corciți decât de Români. Ei seamănă însă, ce-i drept, mai mult cu lăutarii noştri de pe la oraşe, decât cu Țiganii de lac, cu toate că pe alocurea, ca la Loznica, la frontiera Bosniei, am întâlnit trei Țigance leite, după chip şi asemănare, vorbind româneşte, limbă ce ei o consideră ca a lor. Copiii cresc cu această limbă, şi o vorbesc între dânşii din obicinuință şi pentru a nu fi înțeleşi de Sârbi, pe cari îi consideră de „proşti" din cauză că nu cunosc de cât limba lor.

Apariţiunea mea între ei cu velocipedul şi vorbind româneşte a stârnit pe la toate casele lor o revoluțiune

întreagă. Toți mă întrebau cu vioiciune; toți doreau sa mă „cinstească" pe la casele lor.

Intrebându-i asupra aşezămintelor lor, ei mi-au răspuns că se găsesc aci de vre-o 20 de ani, venind de pe la Banopolia lângă Drina, unde au mai rămas patru familii.

Din confruntarea diferitelor ştiri, am aflat că se mai află Caravlaşi pe Sava în sus, la Mitrovița, Salaş, Zastovița şi Ramnea; apoi la Ruşevaț, „la Tabanovici sunt mulți". Asemenea la Lipolist, la Novoselo lângă Drina şi la Duvanişte.

La Petcovița „mulți", la Ciocleşina şi la Bielarieka, la Obrenovac, unde prânzisem eri, „mulți", apoi la Proova, lângă Sava, pe râul Ub şi aiurea!

Dintre aceştia am vizitat a doua zi pe cei dela Duvanişte, fiind în cale; iar la Lipolist m'am abătut, fiind în apropiere.

Portul Caravlaşilor pe cari i-am văzut, este „european", atât al bărbaților, cât şi al femeilor. Dintre acestea însă, unele poartă un fel de maramă. Cosițele le poartă pe spate, pe când Sârboaicele le leagă la cap.

Întrebând dacă n'au cumva *danțuri* deosebite de ale Sârbilor, mi s'a spus, că *da* şi mi-au numit: „Vlaşco cuconeşte", „Pârcoso" şi „Hora".

Dăm aci şi cuvintele unui cântec, ce mi-l cântară, şi care, ca melodie, mi se păru cât se poate de românesc:

«Câte steale pângă lună,
le ca'n stat la vreame bună
Vai de mine, mama mea!
Numa una nu-i ca lumea.
Aia steaua mândrei meale.
Vai de mine, mama mea!

Care omu al frumos,
Când azunge, tornă'n coş,
Care omu al urâtu,
Nici la moară n'are rându».

Apoi un alt cântec, din care am reținut:

«Mândra mea din *Timişoara*
Cu papuci, cu ghiocei...».

Fusei pe la două, trei case, neputând scăpa de rugămintele lor stăruitoare, „de a le face cinstea", fiind primit pretutindenea cu apă rece şi zahăr, urmat de cafea turcească.

Ce îndemn frumos pentru un filolog sau folklorist, de a studia această interesantă populațiune de Caravlahi, după două zile de călătorie cu vaporul dela Turnu-Severin, prin minunatele strâmtori ale Dunării între Serbia şi Banat.

Întorcându-mă după trei oare de la Drenovac, fiind o zi frumoasă şi călduroasă, iar Sava „făcându-mi cu ochiul" dela Beograd încoace, fără să mă fi putut pogorî până acuma în undele ei - în apropiere de Şabac, la un loc potrivit mă detei pradă plăcerii unice, pentru cine ştie s'o prețuiască, a scăldatului şi înotatului.

Sava curgând foarte lin, te poți avânta departe în larg, fără teamă ca valurile ei să te răpească la vale aşa de lesne.

Ajungând la Şabac, observai pe la patru, în momentul plecării spre Lesnica, că lipsesc vre-o patru spițe. După înlocuirea lor, fu însă cu neputință, de a umfla „camera", cu toate străduințele mele şi ale mecanicului. După ce ne-am chinuit până'n seară, abia a doua zi observai

că ventilul dela cameră, sistemul „Michelin", era strâmb, ceeace pricinuise răsuflarea aerului din tub.

Din această cauză făcui în această zi numai 24 de chilometri.

A 15-a zi de călătorie pornii la 7 din Şabac. Treceam acuma prin mănoasa Maciva, colţul de ţară dintre Sava şi Drina, unde se găsesc cele mai multe aşezăminte de Caravlahi. Una din aceste localităţi este şi *Duvanişte,* ce-mi stătea tocmai în cale. Aci Caravlahii locuesc în 35 de familii.

Bărbaţii cutrieră Serbia şi ţările sârbeşti ca lăutari, pe când muierile lor văd de copii şi de munca câmpului. Aci mi s'a spus că ei se încuscresc şi cu Sârbii. Danţurile lor sunt: „Hora", „Prolonca", „Peste picior", „Negotina", „Duvanisco kolo", „Snininiaşco kolo". „Novoselsco kolo" şi „Lipolisca cuconiţa".

Şi aci fui primit cu multă dragoste. Auzindu-mă vorbind româneşte, toţi făcură roată împrejurul meu. Unele femei mai naive mă tot întrebau, de unde ştiu eu limba *lor?* Grăbindu-mă să plec, mi-am luat rămas bun dela ei, urmat de strigătul: *„Să ai bună cale!"*

De aci m'am abătut vre-o câţiva chilometri spre sud-vest la satul *Lipolist,* unde asemenea o parte din sat este locuit de Caravlahi, şi unde se făcea tocmai în acea zi „rugă", adică hram. Mă bucurasem să pot vedea aci, ca la hram, ceva viaţă de sărbătoare a acestei populaţiuni, ce vorbea aceiaşi limbă cu noi, trăind într'un colţ aşa de îndepărtat al Serbiei.

În dreptul unei biserici arătoase era un loc deschis, unde se făcuse toate pregătirile pentru petrecerea poporană: mese şi laviţe sub scutul unei pânzării, erau quartierul general al unui cârciumar, ce-şi răsucea musteaţa stufoasă

în aşteptarea unui „dever" frumuşel; lăutari, ce-şi încordau diblele, copii, ce jucau mingea, până să le dispute locul tineretul dănţuitor; căruţe deshămate, sub ceviltirul cărora se odihneau de cale oaspeţii satului, şi alte de asemenea. Din nefericire nu putui iarăşi perde o zi, pân' să văd abia după prânz, când se va mai fi răcorit, farmecul priveliştei jocurilor naţionale, de care aşa de greu îmi vine să mă despart, tot privindu-le.

După un prânz frugal la cafeneaua satului din apropiere, mă îndreptai în spre partea unde locuiau Caravlahii. Ajungând acolo, mă surprinse vorba unor copilandri, cari strigau:

„Uite *bicicleta,* mă!" Nu mă puteam dumeri, dacă acest cuvânt îl aveau şi Sârbii; şi mă miram, cum de a pătruns atunci acest neologism până la ei.

Aci iarăşi mirare şi bucurie; şi fiindcă era Sărbătoarea Sântei Marii, chef şi ospăţ. După ce le-am satisfăcut curiozitatea şi le-am spus planul drumului, nu se mai saturau întrebându-mă: cum se chiamă cutare lucru la noi, dacă s'au făcut bucate, dacă se vorbeşte sârbeşte la noi, în ce limbă vorbesc autorităţile şi multe altele.

M'am executat cu multă poftă, văzând bucuria şi spontaneitatea lor. Am trebuit să le cânt cântece de pe la noi, după cum m'au hărăzit şi ei cu cântece româneşti de-ale lor. În fine, deşi cu mult regret de a nu fi putut culege mai mult de la ei, am pornit la drum, urmat de toată „jeuneuse dorée” a satului, ce se întrecea a fugi, care mai de care, în strigătele de „cale bună", „să umbli sănătos" şi altele în urma mea, stârnind o prăfărie mare şi alarmând tot satul.

Ajungând la calea principală, întâlnii în drum sub un nuc crăcos un Sârb, care delecta lumea de prinprejur cu un

must de mere foarte gustos şi care, spre marea mea mirare, învățase puțină românească, trăind într'un sat cu Caravlaşii.

Spre seară am ajuns la târguşorul *Loznica,* unde era bâlciu. Dela Duvanişte până aici calea iarăşi devenise nepracticabilă din cauza noeanului de năsip, în care se cufundau roatele mele. Mult alaiu la un asemenea târg. Şiruri nesfârşite de căruțe, ce stârniau o mare colbărie şi prefăceau văzduhul într'o *mare* „colbărie", vestiau cu 20 de chilometri înnainte, că acolo la obârşie trebuie să se fi adunat multă „strânsură". Fiind Sântă-Maria, ce se serbează de Sârbi cu deosebită pompă, în dreptul tuturor locuințelor din drum erau aşezate, în afară de ograda casei, mese, încărcate cu şipuri, cupe şi băuturi; iar alăturea de şanțul şoselei se rostogolea, înfipt în țeapă, pretutindeni câte un miel, „tinerel, rotund şi gras", ce umplea aerul de o miroasnă destul de seducătoare pentru orice trecător. De toți invitat, regretasem a fi mâncat cu temeiu la Lipolist; astfel că spre a nu fi silit cam „cu nepusă masă" a fi totuşi pus la masă: treceam încetişor pe la asemenea ospețe, spre a mă opinti apoi deodată într'un avânt viu, într'o fugă sprintenioară, urmat de chiote, lucrături şi alte manifestări a unor sentimente amestecate.

Intrând în vatra târgului, aproape de apusul soarelui, se putea întrevedea ce trebue să fi fost pe acolo în faptul zilei. Zgomot, pulbere în aer; mulțime de care, oameni, animale, ocupând toată şoseaua şi bătătura bâlciului, miros de carne friptă, sunete de sticle şi acorduri de vioare, dinspre ospătăriile improvizate, copii rătăcitori, copile şi baloane ,,plângătoare", mânzi nechezând după epe; scrâncioabe legănând părechi îndrăgostite în slava cerului - şi un biet velocipedist trudit, flămânzit, însetat şi totuşi îmbrățişând cu nespusă desfătare a ochilor şi a minței, această priveliştie interesantă, această amestecătură rară de diferite porturi, tipuri şi scene, străine şi chiar stranii, din care apoi are plăcerea, de a trăi o viață de amintiri.

În acest târguşor, ce se află pe o coastă a vaei Drinei, deci la hotarul apusean al Serbiei spre Bosnia, s'ar fi aflând, după ştirile culese din fața locului, vre-o 200 de Caravlaşi. Chiar la sosirea mea, îndreptându-mă după sunetele unei tarafe de lăutari din apropiere, dedei de două familii de Caravlaşi, ce erau *Țigani* curați ca înfățişare. Invitându-i pe toți la hotel, veni numai o păreche; întrebând de cealaltă, primii răspunsul: „Apoi, se duse şi el *cu țiganca lui* acasă".

Deoarece în Serbia mai nu e sat fără lăutari, ai putea călători cu limba românească cu mai multă înlesnire decât cu vre-o altă limbă străină. În ziua aceasta făcui 76 de kilometri.

A 16-a zi plecai din Loznica la 5,20 oare dimineața. Regiunea se schimbă de aci cu desăvârşire. Calea, ocolind făşia de coline, ce petrece râul Drina până în câmpia Macivei, părăseşte câmpul larg, se furişează spre stânga pe clina culmilor, mai într'una luptând cu pripoare nenumărate, şi, adăpostită de păduri, îndeamnă pe călător pe aşternutu-i neted, a tot colinda de dragul drumului,

pătrunzând frumosul curs al Drinei, care din ce în ce limpezeşte trecătorului fugar văile şi apele ei.

Dupăce drumul se lăsase iarăşi în câmpie, călătorii într'una pe lângă case vesele de sărbătoare, cu mese încărcate de udătură şi de ale mâncării, şi cu neapăratul mieluşel, ce se mai rostogolea încă în frigare. După un ceas de călătorie, în urmă pe o şosea umbrită de o admirabilă alee de plopi bătrâni de pe timpul lui Milos Obrenovici, ajunsei la băile de pucioasă dela *Koviliaca,* aşezate într'o poziţiune frumoasă. Un mic popas se impunea, pentru a gusta „apele", a vizita parcul şi băile, a lua o „gustare" la ospătăria băilor, în ascultarea muzicei din pavilion, şi a scrie şi vre-o câteva cărţi poştale ilustrate amicilor din Ţară.

Dintre ape, una e cam rău mirositoare şi are gust sălciu, alta aduce cu izvorul No. 5 dela Slănicul Moldovei şi se întrebuinţează ca şi aceea ca apă de ochi. Instalaţiunea băilor este modernă, preţurile foarte convenabile. O baie de lux în scalde de porţelan, costă 1,50 dinari, iar o baie comună numai 30 de bani.

Dela Coviliaţa, valea Drinei iar se îngustează. Suntem în poziţiune muntoasă. Culmi cu păduri se văd presărate ici-colea cu colţi de piatră; din când în când câte un părăuaş, venind turbat de-a curmezişul şoselei, să-şi stâmpere niţel energia, se aruncă în scocul unei mori de apă sau unei piue, înainte de a se pierde în undele verzui ale Drinei, ce dă acestei „câmpenii" un farmec deosebit. Pe o zi de vară, când soarele balcanic de pe la prânzişor începe să-şi arate tăria; când sirenele Drinei te ademenesc a spori acest plac velocipedistic cu acel al unei scalde înviorătoare de putere şi înfiorătoare de plăceri; când fantazia în asemenea deslănţuiri priincioase ale cerinţelor sufleteşti şi

trupeşti ştie aşa de „bine" sa le „combine" pe toate: preceptele *higienice* tind şi ele să se „îmbine" în „bine" cu cele *poetice* precum şi cu cele *culinare* ale unui ospăț „în lege" după baie.

Îmi tupilai deci rotilele mele sub o punte, mă desbrăcai şi mă aruncai cu poftă în apele Drinei. Înnotând, îmi veni gândul semeț, de a trece râul în Bosnia, cu toate că aveam de luptat cu îngrijirea scăldatului într'un râu necunoscut şi cu teama de a fi prins de jandarmii bosniaci. Dar înfruntarea primejdiei mi-a fost pururea o necesitate *etică.* N'o căutam anume; dar dacă o întâlneam în cale, şi părea că-mi tulbură planurile: o împleteam în ele şi o biruiam fără frică şi cu încordarea ageră a minții şi a muşchilor; ceeace mă făcea apoi să gust o împătrită plăcere: intelectuală, musculară, sufletească şi morală.

Biruii deci şi Drina, cu toate că mă furase departe spre vale, şi vedeam că-mi cam slăbesc puterile. La întoarcere m'am mai rugat de ea, sa nu-mi facă ruşinea, trecui cu bine, şi - la drum, băete!

Colinele dinspre Bosnia se clădeau din ce în ce, deveniră petroase de tot, luând forme bizare. Începeam să mă cutremur de plăcere în aşteptarea frumuseților turistice, ce se vor defăşura de aci innainte. Pe la prânz, am ajuns în fine la ultima stațiune sârbească *„Mali Zvornik",* de unde aveam să trec în țara romantică a Bosniei.

Priveliştea, ce se deschidea de pe malul sârbesc asupra *Zvornikulm* din Bosnia este unică şi răpitor de

frumoasă.

Un munte, numai piatră goală, cu o clină de vre-o 75 de grade, ce se ridică în slavă, la o înălțime de vre-o 300 de metri deasupra albiei râului, abia lăsând loc orăşelului să-şi lipească casele ca nişte cuiburi de rândunele de stâncă. Zvornikul e o cetățue veche, ale cărei întărituri se târâe în zidării din vale până pe creasta muntelui, complectând tabloul pitoresc cu nota romantica a luptelor seculare, ce s'au purtat pentru apărarea sa.

După ce autoritatea vamală sârbească îmi dete un document privitor la identitatea velocipedului meu pentru cazul reîntoarcerii mele în Serbia prin alt punct, îmi luai adio cu un „sbogom!" (cu Dumnezeu!) de la Sârbii mei şi trecui pe un timp admirabil şi pe un pod plutitor Drina - în *Bosnia!*

De la plecarea mea din Călimăneşti intrai acum în a *cincea* țară. Şi aci vom da de Români înstrăinați, fie prin sentimente, limbă, depărtare sau amestec cu altă *„lege".*

Dar intrarea mea în Bosnia a fost şi mai anevoioasă decât cea în Ardeal. Paşaportul meu, scris şi împlinit numai în româneşte şi *franțuzeşte,* nu avu destulă trecere înnaintea autorităților polițieneşti, nefiind vizat de vr'un consul austriac, iar d-lor neajungând până la cunoştința limbei franceze.

Plecai deci de la graniță în colindă pedestră cu jandarmul de serviciu, mai întâiu la comandamentul

jandarmeriei. Aicea nici o deslegare. De aci o bună distanță până la „căpitanatul" districtual (prefectură). „Căpitanul", un Ungur, care însă ştia şi nemțeşte, îmi opuse şi el al său „veto", astfel că eram pe punctul de a face „stânga 'mprejur" şi a pleca pe unde am venit. Norocire însă, că putui în cele din urmă a-l aduce la înțelegere, punându-i sub ochi carnetul meu de călătorie şi nişte scrisori particulare, primite la Beograd dela nişte prieteni din Saraievo, din care putu, în fine, să se încredințeze, că siguranța statului nu va suferi întru nimic, dacă voiu fi lăsat să călătoresc prin Bosnia.

După ce am scăpat în fine, mă îndrumai către restaurantul de *primul rang* din Zvornik, unde am prânzit minunat şi unde făcui prima cunoştință cu „excelentisima" bere a „Societății pe acțiuni bosniace pentru fabricarea berei din Saraievo".

La 3 oare am plecat pe o şosea ideală. La fiecare pas putui vedea că faima ce se răspândise de ani de zile despre administrația exemplară austriacă a acestor provincii, secătuite de veacuri de Turci, nu era numai o vorbă goală.

După cum caracteristica tuturor lucrărilor noastre publice este *luxul;* după cum *confortul* este o particularitate englezească; după cum tot ce trece prin mâna Francezului transpiră *eleganța;* a „Neamțului" este *soliditatea. Şosele,* pretutindeni bine întreținute, nu largi peste măsură ca să încapă, ca la noi, câte şease care, - „bombate", curățite de burueni şi macadamisate; *păduri,* supuse regimului silvic, ferite de păşunat şi cu „tăetoare" rânduite; *poşta* şi *telegraf,* funcționând minunat sub administrația militară, de la primul funcționar până la cel din urmă „ajutor"; o *industrie domestică,* înflorind sub impulsiunile fericite a unei şcoli de meserii *„poporane",* a unui muzeu etnografic „hors

concours" şi a unor inteligent conduse bazare şi locuri de desfacere a produselor bosniace în capitala împărăţiei şi aiurea în lumea largă; *raţionalizarea culturii prunăretului* şi organizarea sa în „părtaşii" a unei întinse asociaţii; o administraţie severă dar *dreaptă:* toate acestea ferite de molima politicianismului demagogic *„latino-balcanic-sublim-de-prăpăditor"* - au făcut aici, ca şi Englejii în Egipt, în scurtul timp al ocupaţiunii austriace de treizeci de ani şi cu sacrificii enorme de bani şi muncă, *minunea,* - ca acele ţări sărace să se poată susţine din anul acesta cu *propriile mijloace.*

Începând a străbate în asemenea împrejurări Bosnia, farmecul orientului necunoscut se îmbina pentru mine aşa de fericit cu binecuvântarea unei vechi şi încercate civilizaţii; iar împrejurimile cu totul alpine de pe la Zvornik şi de aci încolo potenţară şi încununară o plăcere sportică, ce cu greu sufere vre-o asemănare.

S'ar părea totuşi o cimilitură psihologică, cum în culmea unor plăceri aşa de multiple starea de afect, în care te transpune bunăoară o câmpenie admirabilă, ar putea să se preschimbe şi să găsească continuare într'o notă melancolică, ce te farmecă şi te *mişcă* totodată. Şi totuşi nu odată mi s'a întâmplat aceasta. Prima oară, într'o colindare pe „Schneealpe” lângă Murzsteg, renumit astăzi prin convenirea şi programul celor doi împăraţi, - când farmecat de panorama uriaşilor gheţari, ce străluceau îmbujorându-se de razele soarelui, fui mişcat până la lacrimi.

În raport invers cu creşterea plăcerii estetice pentru frumuseţile firei, stă cea a neplăcerii, de a nu putea comunica şi gusta împreună cu cei ce-ţi sunt dragi, acele dumnezeieşti bucurii nevinovate, nu numai trupului înviorătoare, ci şi sufletului înnălţătoare.

Dacă aceste rânduri nemăestrite ar putea să convingă pe cineva de sinceritatea celor spuse; să-l facă să simtă măcar pentru o clipă beția aceasta olimpiană *turistică:* reție-le în memorie, meargă, guste apoi desfătarea în *cupa plină* a „placului" turistic - făcând parte *întregului* organism, nu numai ochilor, la acea metempsihoză a netrebnicei noastre ființe pământeşti în „Nirvana" priceperii şi gustării firei aevea!

Şoseaua coboară mai întâiu nițel, spre a trece printre porțile „cetății din vale". Aci ziduri vechi şi impozante, ce se urcă pe o pantă de vre-o 80 de grade spre creştetul coastei. O companie de unguri din Erlau, ce-şi blăstămau soarta, ținea aci veghea. Trecând pe sub bolțile arcate, boarea răcoroasă, contrastând cu căldura de afară, par'că 'ți mai îngăima mersul.

În afară de cetate şoseaua începe să urce binişor, lăsând Drina albastră, spumegătoare şi zgomotoasă din ce în ce mai în vale. Se desfăşură acuma o privelişte de o neînchipuită frumuseță. Fiind deal şi spre a-mi întipări mai mult amănunțimile acelui tablou măreț, am descălecat, uitându-mă în toate părțile, împrejur, în vale şi spre înnălțimi. Am regretat atunci nu numai prietenii, pe cari n'am eloquența de a-i smulge vreodată dela table sau dela cărți, spre a-i face să guste din dulceața naturii: ci şi faptul că nu ştiam a desemna sau măcar a fotografia.

Voiu încerca să prind însă măcar din condeiu acea unică privelişte a strâmtoarei Drinei de lângă Zvornik.

Din creştetul şoselei priviam în urmă pitorescul oraş de munte cu casele sale turceşti, de lemn, zăbrelate, printre care se înnalță, jucînd în foc de soare, ca nişte senine uriaşe de exclamațiune - elegantele minarete, contrastând cu verdeața închisă a crângului de pe coasta sârbească din preajmă.

Din apa Drinei se ridică zidul cetății, urcând păreții în linie dreaptă până la cetatea de sus ce încununează toată valea.

Peste râu duce dealungul văei o şosea sârbească, străbătând colți pietroşi, înconjurându-i, dispărând şi iar albind prin desimea codrilor.

Adânc în vale, dând viață ambelor maluri, se încovoae spumegătoare sprintena Drină verzue, mai închisă pe o parte în umbra ce-o aruncă coasta muntelui din stânga ei.

Albia şi splaiurile râului au în acest loc o topografie din cele mai variate şi mai răpitoare. Puțin mai în sus, Drina se îngustează şi formează un „grind”; ceeace se vede din bulbucarea apei şi din iuțeala, cu care plutele alunecă pe acolo spre vale.

În dreptul nostru râul se lărgeşte ca un lac, în mijlocul căruia pe o insulă plană un sălaş de vrăbii se scaldă în nisipul cald.

Alăturea de râpa dreaptă se vede mişcându-se roata unei mori de apă, în ale cărei cupe se aruncă cu vehemență unda unui sburdalnic păraiaş de munte. Tot în acel „lac" al Drinei se ridică spre partea Sârbiei nişte stei fantastici de vre-o 15 metri, încununați cu verziş de arbori tuf ari.

Dacă veți mai stropi acest tablou cu punctele negre şi roşiatice ale mioarelor şi caprelor, ce se vedeau acățându-se pe munceii din față; de veți acoperi totul apoi cu

albastrul dulce şi nepătat al cerului oriental; de vă veţi fi deprins în fine nu numai cu toarcerea viselor viitoare de fericire, ci şi cu resemnaţiunea, de a mai gusta şi din comoara trecutului: veţi pricepe de ce mereu duc jindul locurilor acelea; de ce mereu mă bate într'acolo dorul de ducă!

Am mers calea Drinei spre miazăzi până la îmbucătura *Drinacei.* În cătunul cu acelaş nume s'ar fi aflând şi vre-o câteva familii de Caravlaşi, despre care nu găsesc dealtmintrelea nicăeri vre-o pomenire în operele ce'mi sunt la îndemână.

De aci cârmii spre apus pe Drinacea în sus, prin codri stufoşi, prin munţi păduroşi; pe un drum săpat de ape, mâncat; ocolind pripoare, „tăind" prin răzoare; mai poposind încă sub umbră de stâncă; apoi iar mergând, peptiş aburcând, codrii răsbătând şi tot n'ajungând, pân'la luminiş, pân' la păltiniş.

Noaptea că venea şi mă cuprindea, cu luciul de stele - să tot caţi la ele! - cu vălu-i umbros, mândru fioros. Printre clocotici, roiu de licurici, drumul mi-l tăiau, calea'mi luminau. În jur, în verdeaţă, cu multă dulceaţă grierii cântau, de se prăpădeau, gându'mi desmierdau. Poezia dulce şi romantică a unei astfel de călătorii, noaptea prin pustii, prin ţări depărtate, pe cărări uitate, singur singurel, o gustă însă în plin numai acela carele a intrat în acest sanctuar al fericirii pământeşti prin îndelungată străduinţă sufletească: de a fi stăvilat pe cât se poate, cerinţele materialiste şi de a fi preţuit şi cules roadele îmbelşugate ale idealismului fără seamăn din monumentele maestre ale artelor şi literaturii, din comorile sufleteşti ale oamenilor aleşi şi din nepătrunsa carte a vieţii.

Pe înnoptate ajunsei la *Vlasenica,* unde avui

norocirea să dau, spre marea mea mirare, de un hotel în toată regula, întreținut de un Croat; aci îmi stâmpărai foamea - velocipediştii sunt pururea flămânzi - şi îmi odihnii trupul meu trudit pe un pat săltăreț şi delicios de vârtos. Consultând ciclometrul, aflai că făcusem în această zi 78 de kilometri, cu doi adică mai mult ca ieri.

Vlasenica

Abia a doua zi dimineața văzui, că *Vlasenica,* care, fiind capitala unui județ îşi ia tot avântul, spre a deveni un orăşel plăcut de provincie, e aşezată într'o poziție încântătoare, pe un tăpcean de deal, cu vederi în fundul ambelor văi ce-o mărginesc, şi în fața mărețului podiş numit *„Romania"*(!), ce se ridică înspre apus, cu caracter alpin, pietros şi păduros, asemenea unui segment dintr'un amfiteatru.

Ceeace isbeşte pe cetitor în această parte de descriere, e de sigur răsărirea acestor două nume, ce se întregesc unul pe altul, ca un răsunet îndepărtat în loc şi timp. Căci aceste nume, scumpe inimilor noastre, oglindesc timpuri medievale, când Românii sunt amintiți în nenumărate monumente istorice ca păstori, negustori sau ostenit, trăind prin mai toate țările şi provinciile balcanice,

ba şi prin Dalmaţia, Croaţia şi Slavonia, cu o aşa forţă de expansiune, în cât unele teritorii ocupate de ei, capătă chiar o numire administrativă sau poate şi politică după naţionalitatea lor.[1]

Podişul „România" care are o lăţime de vre-o 70 de chilometri şi o lungime aproape de trei ori pe-atât, apare ca un document topografic, a cărui însemnătate aşteaptă deslegarea. Adevărul e că în apropierea sa şi pe laturea răsăriteană a Bosniei, se află nu numai sălaşuri numeroase de Caravlahi, ci şi colonii de ale Aromânilor[2]. La Vlaseniţa mai aflai că atât într'un cătun, ce ţine de acest orăşel, precum şi în *Camenica* şi *Drinacea,* pe drumul de la Zvornik încoace, ar locui asemenea Caravlahi. Ţin a releva

---

[1] Astfel între altele „Parva Valiachia” în Slavonia însemna odinioară sângeacul Pozega şi Cernica; vezi despre aceasta *I. Filipescu,* op. cit. p. 40,2i) sq. şi aiurea, unde se află şi litetura colindărilor Rumânilor şi Aromânilor.

[2] I.*, Filipescu,* op. cit, harta alăturată.

aceasta, deoarece d-l Filipescu nu aminteşte în scriptura sa, aceste localităţi.

Duminică în 17 August, deci a 17-a zi de la plecarea mea din Ţară şi a 14-a zi de călătorie, pornii pe un timp admirabil la 5 oare şi un pătrar din Vlasenica, pe o şosea „întinsă ca o curea", urcând în vre-o trei ceasuri, mai mult pedestru, serpentinele interminabile, ce şerpuiau prin toate coclaurile delurişului şi prin toate cotloanele măguroase ale României, deschizându-mi-se din ce în ce vederi în văi şi vâlcele tot mai prăpăstioase şi înspre zări tot mai îndepărtate.

Urcând mereu vre-o 12 kilometri, clopotele bisericii din Vlasenica, ce chemau într'un ton jalnic pe credincioşi la liturghie, răsunau din ce în ce mai *„perdendosi",* ca vocea tăinuită şi duioasă a inimei sub impresiunea atâtor culmi de cele mai alese mândreţe. Soarele răsărise într'un noian de focuri; apele argintii ale pâraelor răcoreau verdele, gras al câmpiilor; calea „împărătească" se încovoea în neînchipuite întorsături, şi se desfăcea mai la vale în alte căi albicioase, ce se aşterneau apoi în linii drepte; în câmpii, întretăindu-se cu altele. Vlaseniţa în vale, cu casele ei acoperite cu olane şi cu turnurile răsărite ale bisericii, părea un buchet strălucitor în foc de soare. Pe culmile, colinele şi dealurile de prinprejur, acoperite parte cu sehelbe şi păduri, parte cu livezi, fâneţe şi praturi licăriau din întregul câmpeniei de munte casele şi colibele singuratice bosniace, ademenitoare, pentru ochii privitorului visător, mai mult încă pentru cei ai acerei, ce se roteşte falnic în slava cerului, pândind a pradă. Ajungând culmea şi poposind lângă un şipot cu o apă minunată, avui o întâlnire interesantă cu un “Huţean" bucovinean, pe care îl recunoscui îndată după cioarecii roşii şi după sumanul

său cel scurt. Ştiind „rupe" ruteneşte, mă dedei în vorbă cu el şi aflai, că ei lucrează de vre-o opt ani ca „lemnători" în codrii învecinați la o societate de Evrei, cari şi pe aci şi-au pus în gând să ucidă poezia şi să-şi umple pungile, sută până la două sute în sută.

Incălecând apoi, detei goană „căluțului” meu ca să răscumpăr din timpul pierdut la suiş. Scoborînd pe o pantă dulce, cu picioarele întinse pe „răzămătoare", gustând repaosul meritat după trei ore de mers, sorbind aerul *„învântat",* ce se produce în fuga răpegioară a „rotilelor": - n'aşi fi schimbat sborul meu ondulat cu nici un alt „plac" de cât cu cel al *„tălpigelor"* sau patinelor de nea (ski).

Calea accidentată ducea acum prin păduri sau poene întinse, pe alocurea însemnate cu tăblițe cu inscripțiunea *„zabraneno suma", „zabraneno liub"* sau *„zabraneno puț",* adică „pădure, păşune sau drum oprit". Pădurile erau în cea mai mare parte de mult tăiate, iar acuma aşteptau să fie din nou puse la contribuție pentru marile cheltueli, ce necesitează o administrație europeană. Ici-colea se mai vedeau şinele micelor căi ferate pentru transportarea buştenilor. Cum apa este foarte rară prin Bosnia, iar căldura tropicală, eram ținut să mă abat adeseori pe la cafenele, ce întâlneam în cale. Astăzi fiind Duminică, mai aveam ocaziunea să studiez chipul şi portul poporenilor adunați acilea. Portul este cel turcesc, cunoscut îndeajuns şi la noi în Țară. Caracteristice pentru părțile acestea sunt fesul şi cealmaua roşă, pe care o poartă fără deosebire şi creştini şi mahomedani.

Cât priveşte chipul locuitorilor, mă voiu margini a spune, că întâlnim aci un amestec de fel de fel de tipuri, dar mai ales slave, romane şi a unui al treilea tip, deosebit de celelalte două prin expresiunea cam slutuiă şi sălbatecă a

feței, urechile lătărețe, ochii şi părul negru - tip, pe care am fi dispuşi să-l punem pe seama populațiunei băştinaşe *ilire*.

Se regretăm însă cu această ocazie, din punctul de vedere ştiințific, că până în timpul de față ne mulțămim, cu privire la cercetarea antropologică chiar a popoarelor celor mai interesante numai cu indicațiuni generale în loc de a întreprinde în fine prin monografii cercetările şi în privința stabilirii gradului de amestec a populațiunii unei comune bunăoară - ceeace ar fi de un folos neprețuit între altele şi pentru a limpezi prin date sigure chestiunea arzătoare, *dacă* şi *întrucât* amestecul între cutare şi cutare popor e folositor pentru urmaşi sau din contră, *duce la corcituri şi degenerare.*

În una din aceste cafenele la marginea drumului putui să mă încredințez de ceea ce ştiam din literatură de multişor, că Mahomedanii numesc pe Sârbii ortodoxi *Vlahi!* [1].

După schimbări de vorbe stereotipe, asupra călătoriei mele, după sorbirea cafeluței, îmbinate conform „chefului" turcesc cu câte o țigărică din tutunul cam tare bosniac, după o duşcă de apă de *cisternă* porneam cu hotărîrea de a nu mă potrivi iarăşi ispitei cafenelelor din cale.

Era pe la zece. Făcusem dela Şabac vre-o 190 de chilotmetri, şi rotilele mele deveniseră, sărmanele, văduve de vre-o şeapte spițe. Eram deci cam îngrijorat, ca nu cumva căluțul meu să cadă şi el mort de oboseală.

Tocmai pogoram o răpede vălcea, iar un austru sec îmi arunca în față o pulbere „arinoasă", maşina luase nițică goană şi nimerise un pietroiu: pe loc obada rotilei din urmă

---

[1] În afara de tip, portul mahomedanilor e cel turcesc, al catolicilor cel slav, iar al ortodoxilor asemănător celui *românesc*.

începu să „târşiască" de furca sa, smuncind şi încetinind fuga bicicletei.

Descălecai în grabă şi începui operaţiunea „centrării" spiţelor, înşurubând pe cele din preajma târşiiturii şi desşurubând pe cele din partea ei, cu ajutorul unei unelte anumite.

Pe când lucram, mă pomenii cu un turist *englez,* carele abia putea vorbi ceva nemţeşte, întrebându-mă, dacă calea până la Vlasenica este bună. El mergea în urma unei căruţe încărcate cu mobile, dar n'am putut scoate dela dansul, cu ce rost umblă el pe acolo.

Pe o căldură nemaipomenită ajunsei la prânz staţiunea de călătorie *"Han pod România",* unde se găsea numai un „han", câteva dependinţe şi o cazarmă cu un batalion de infanterie!

De aci se vede cum administraţia militară a găsit că această localitate are o importanţă strategică deosebită. Lipsa de apă, care împiedecă formaţiunea de sate prin „România", a silit guvernul să dureze aci o mare cisternă. Prânzii aci admirabil şi mă răzbunai de arşiţa de afară cu bere, luată de pe ghiaţă.

Din cauza căldurii nesuferite, fui nevoit să stau aci patru oare, cu toate dorinţa mea, de a ajunge încă astăzi în capitala Bosniei. Când încercam însă să ies afară, par'că intram într'un cuptor!

La patru, în fine, plecai. M'apropiam acuma de cealaltă parte a podişului, la capătul căruia era să mân în ziua aceea.

Drumul mergea mai mult urcând; din când în când se zăria câte o casă adăpostită într'o poiană din vale. În cale - ţipenie de om! Către seară ajunsei la marginea nesfârşitului podiş. Priveliştea mândră asupra văiei largi („polie"), a

munţilor pietroşi dinspre Saraievo şi a serpentinelor, ce se lăsau în vale, încolăcindu-se ca un balaur - era sporită de amurgul roşiatic al cerului apusean. Adânc sub picioarele mele se ivea în umbra munților *„Mokro",* unde trebuiam să curm astăzi calea; şi părea o minune, cum o să scoboare calea într-acolo.

E o plăcere într-adevăr comparabilă, a gusta în sborul rotilelor - fără altă trudă, decât înfrânarea din când în când a maşinei cu piciorul - câmpenia, ce o îmbrățişezi cu ochiul şi o sorbi prin toți porii. Unde mai pui, că în acelaş timp trupul, odihnindu-se, mai scutură din lenevia lui sau mai bine zis din osteneala drumului.

La Mokro ajunsei la 7 şi jum. seara; ciclometrul îmi indică 77 kilometri dela Vlasenița,

A doua zi, *Luni în 18 August,* adică într'a 15-a zi de călătorie, eram gata de plecare la 5 ore şi jumătate dimineața, având a mai face până la Saraievo, încă vre-o 27 de kilometri, mai mult pe vale; dar în clipa plecării observai că o rotilă răsuflase. După ce m'am necăjit trei oare, abia o pusei în regulă. Rotilei principale însă îi lipseau acuma nu mai puțin de opt spițe; afara de aceasta, mai căpătase şi un cusur la “dințătură" (sistem „Crescent", fără lanț), producând o scrâşnire foarte supărătoare.

Câmpenia se schimbase cu totul. Ce vedeam in zare, era pustietate sălbatecă: munți suri, goi de ori şi ce plante, apăsau cugetarea privitorului, nededat cu asemenea privelişti. Chiar şi valea năvalnicei *Milacica,* ce-şi săpase adânc albia, devenea din ce în ce mai pietroasă. În prourmare era o adevărată minune, de mai zăreai undeva case omeneşti sau verziş de pomi ori de vie. Şi atunci te mirai, cum mai pot trăi ființe prin asemenea deşerturi!

Calea se furişa acuma prin strâmtoarea formată de

stâncile drepte şi golaşe ale râului, ce-si urma cursul său încovoiat şi iute scoborîtor, de par'că ar fi vrând să se strecoare în hăurile iadului. Innainte însă de a intra în Saraievo, calea caută să iasă din fundătură, căci râul aruncându-se aci într'o văgăună prăpăstioasă de o mare adâncime, ea e nevoită să se vâre pe sub spărturi anevoioase, spre a urca povârnişul şi pentru a ajunge la larg. În urmă, coborînd în şerpuiri admirabil de frumoase coasta muntelui, deschide primele vederi asupra cetăţilei romantic aşezate pe muche de stâncă a capitalei bosniace.

Ne aflăm aci într'un hârtop sau găvan. Sus pe sub colţi se distinge calea ferată de miază-zi, menită a străbate prin sangeacul *Novibazar* spre Macedonia şi Salonic. Şosele şerpuiesc pretutindeni, iar pe ele se văd colindând încetişor asini şi catâri, legaţi unul de coada celuilalt, încărcaţi cu diferite sarcine şi mânaţi de câte un Bosniac cu cealmaua roşă pe cap. Impunătoare vederii sunt şi albindele *„aparii*"[1] şi *„apădusuri"* - durate de guvernul austriac - ce mâna până la casele cele mai din deal, răcoroasa binecuvântare a apei.

Ca printr'o uriaşă strungă de muncele, intrăm apoi în alt găvan mai larg, în carele se resfată *Saraievo,* strălucita capitală a Bosniei.

Asupra prânzului trecem pe lângă o bae populară. Ce mai de vorbit? Intrăm, ne scăldăm şi ne înviorăm! Apoi în dispoziţiunea cea mai bună, plin de curiozitate, mândrie şi

[1] Rezervoriu de apa; *„apărie"* are înţelesul de: „ce conţine apă", „apă multă"; având pentru noţiunea din urmă două denumiri: „apărie şi „apărae"; credem a putea propune diferenţiarea celei dintâiu în înţelesul de mai sus. Stăruim a crede ca poporul necunoscător pururea va da întâetate unei numiri, ce-şi are viţa în propriul graiu; „apădus", „apădusuri", ar fi un conduct „de apă".

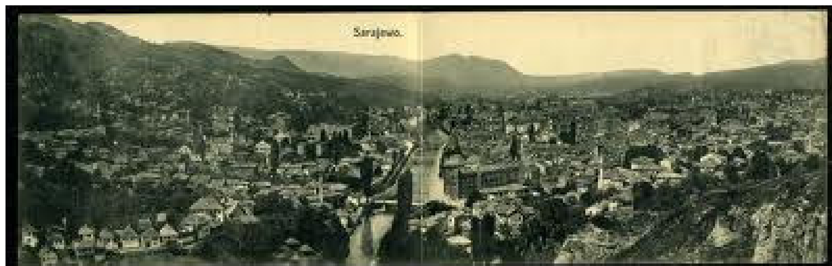
mulţămire, călărim spre inima oraşului, luându-ne după splaiul drept al Milacicăi. Aci totul este modern. Râul este canalizat, stradele drepte, pardosite, chiar asfaltate; cafenele europene, chiar vieneze; ospătăriile deasemenea: „feciori" servind pe un braţ câte zece şi mai multe feluri de bucate, gustoase şi bine proporţionate; magazine cu cravatele cele mai elegante, comisionari, tramvae electrice, telefoane, gramofoane - „mein Liebchen, was willst du noch mehr?"

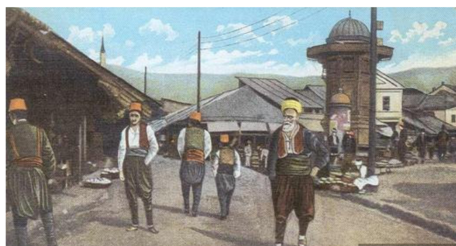
Mie însă îmi ardea inima, sau mai bine zis „tălpile" de un cizmar, căci dela Beograd nu mai dădusem pe la un asemenea meşter, iar pingelele botinelor mele se tociseră de atâta „frânare". După puţin timp, călcam mai mândru şi mai cu temeiu. Unui mecanic îi încredinţai rotilele mele „tânjinde". Apoi mai complectai unele albituri, cumpărai o duzină de cărţi poştale ilustrate, şi mă îndrumai spre restaurantul cel mai aproape, căci flămânzisem ca un Bosniac.

După prânz vizitai familia d-lui *Filipescu,* autorul lucrării migăloase asupra Caravlahilor, citată de noi mai sus, şi pe amicul şi conşcolarul d-l *I. Leşan,* asemenea autor al aceluiaş şi ale multor alte subiecte. În societatea acestuia şi a d-lui consilier dela poşta centrală militară din Saraievo, d-l colonel *C. Cosmuţa,* am petrecut, ca între fraţi, în modul cel mai plăcut cele două zile, cât am stat acolo. Escursiunile pe la “cetatea", la „bazar" şi la staţiunea balneară din apropiere „Ilige" mi-au răpit însă prea mult timp, astfel că „minunăţiile" rămaseră să fie vizitate la întoarcere.

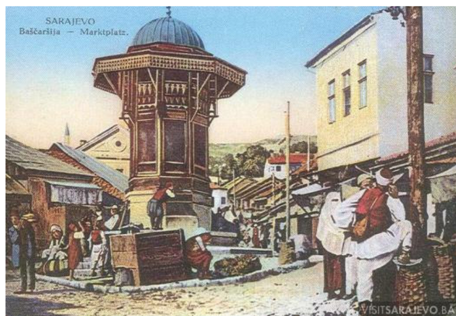
Numai cine cunoaşte frumuseţile împrejurimilor Bosforului sau ale Salzburgului, poate să-şi închipuiască asemănătoarele privelişti ale capitale bosniace. Oraşul

actual are cu totul altă faţă decât sub dominaţiunea turcească, căci pe locul unde se întinde astăzi partea europeană. se tologiau pe atuncea vitele locuitorilor.

Capitala pe de-antregul ni se înfăţişează astăzi astfel: un oraş aşezat într'un găvan, străbătut de verdele viu al unui râuleţ ager de munte; un colan de tipice case turceşti, zebrelate, stăpânitoare urcuşurilor hârtopului şi înconjurând binalele şi palatele europene; minarete elegante contrastând cu pântecoasele cupole ale bisericelor „bizantine"; gradinele vesele din centru cutremurându-se de pusietatea împrejurimilor; iar „stâncăria" şi Turcimea de sus privind

amenințătoare asupra „pietrăriei" de case „ghiaure" din vale!

Acestea le vedeam, acestea le simțeam de pe terasa unei cafenele turceşti, aşezate sus lângă, cetate, deasupra unei prăpăstii înfiorătoare, sorbind nectarul unei cafele turceşti şi gustând farmecul unui apus de soare, ce puse culme frumuseților firii.

Marți în 19 August dimineața, vizitai Muzeul țării, interesant în privința etnografică şi mai ales cu privire la porturile osebitelor ținuturi. Apoi făcui o preumblare de orientare pe rotile prin oraş, urcând cu nouă cifra kilometrilor călcați. Seara am petrecut-o însă în societatea Stimaților mei amici într'o grădină, unde cânta o tarafă de *Caravlaşi.* Prezența noastră le-a făcut mare plăcere, şi ei ne-au înveselit şi cu cântece româneşti. Dar vai! Nu cunoşteau decât pe „Ştii tu" şi vre-o două alte bucăți, învățate dela lăutarii unguri, cu cari veniseră în atingere.

Mă resimții de aceiaş împărechere stranie a plăcerii şi durerii *morale,* ce sapă aşa de adânc în inimă, precum ar fi: constatarea unui naționalism înflăcărat - la un „Român dela Bolechova"[1] ce şi-a uitat limba; graiul limpede şi dulce moldovenesc - al unui Jidan crescut la țară în *Țară;* gloria unui Român - desnaționalizat; reuşita strălucită în străinătate a unui patriot expatriat, - fiindcă țara sa i-ar fi primit serviciile sale cu prețul umilinței față de politiciani.

Noaptea târziu mă despărții foarte cordial de prețuiții fărtați amintiți, în speranța de a continua petrecerea împreună la întoarcerea peste o săptămână dela Spalato.

---

[1] Aşa se numesc in Bucovina Românii, cari şi-au uitat aproape limba, sau o vorbesc foarte rău. *(Onciul, zur* Geschichte der Bukowina. Czernowitz 1837, p. 19).

Mercuri în 20 August plecai la 7 şi jum. dimineaţa din Saraievo, după ce mă îndoldorai bine la o cafenea de pe splaiu cu o gustare „şviţerană" şi cu - „Neue Freie Presse", ca să-mi ţie de drum.

Calea mea ducea acum iarăşi prin ţinuturi înverzite şi populate, destul de frumoase şi variate, pentru ca inima să tresară adesea de plăcere la ivirea unor vederi seducătoare.

La început, până ce am eşit din cuprinsul cetăţii, orientarea îmi fu cam anevoioasă din cauza deselor răscruci şi fiindcă aveam să las valea Milacicăi, spre a mă abate pe la băile dela Kisseliak.

Pe la prânzul cel mare, tocmai când scoboram o vâlcea, o detunătură puternică, în imediata mea apropiere îmi spintecă deodată auzul.

Un atentat, - nu mai încape îndoială - e prima ideie, ce-ţi fulgeră crierii. A doua, e, cum să cazi mai priincios, de vei fi fost nemerit. A treia - unde-o fi rana? Iar a patra, cum să pleci mai departe, dacă te-a rănit la maţul - *gumei?!*

Detunătura, ce se produce la spargerea violentă a camerii, este o emoţiune velocipedistică, ce nu te lasă niciodată indiferent, de nu cumva eşti “*englez".*

Aşa dar, ca cearcănul păţaniilor sportice să fie cât se poate de „plinit" în cursul acestei călătorii, trebuia să mi se întâmple şi aceasta.

Cum înţelesei pozna, mă şi „vântai" jos, blăstămând (de rândul acesta fără cuvânt) pe cel ce a născocit „aeroasele" acestea afurisite, cu *dracu*'n ele. Căci deşi mă bucur ca un bun creştin când crapă unul din ei, mă doare, pe de altă parte şi pe mine grozav, fiindcă în acelaş timp *crapă şi inima în mine,* când trebuie să încep şi să reîncep o

muncă „sisifană"[1], pompând la aer, până mă trec sudorile. Ceea-ce-mi căşunase această mică, dar altfel *„sudorifică"* daună, fu un cuiu „ţeapăn" de bocancă, ce binevoise a străpunge „cămaşa" şi tubul rotilei.

Această întâmplare cam neplăcută mă făcu să aflu însă - la o casă din vale, dela o Bosniacă de o frumuseţă clasică romană - despre existenţa unui puţ de apă minerală *acră* (burcută) din apropiere. Şi cum eram însetat foarte, mă dădei după vorba fetei, de nimerii - şi mă răcorii.

La întoarcere dresei „învălitoarea", punându-i pe dinăuntru un potlog, ce-l purtam în tolbă pentru asemenea întâmplări.

După ce petecii şi tubul, pornii spre Kiseliak prin ţinuturi păduratice, cu grădini vesele sau livezi de pruni, când suind, când coborînd - şi ajunsei apoi pe la prânz acolo.

Flămând, ca mai totdeauna în călătorie, căutai să inspectez mai întâiu ospătăriile şi apoi hotelurile şi aşezămintele de băi. Aceasta însă nu se putea face cu *temelii,* decât îmbucând câte ceva. Mă aşezai, deci la masă în restaurantul ce-mi

---

[1] Sisifus, rege criminal, osândit a urca o stâncă în sus, ce mereu se rostogolea iarăşi la vale.

părea mai impunător, fiindcă zării înnăuntru pe lângă fețe mai simandicoase - şi *fețe de mese;* şi înfulecai nu mai puțin de cinci feluri de bucate, „bez" cafea şi ciubuc; plutind pentru acest belşug culinar, numai două coroane! In urmă trecui şi pe lângă şipotul cu apă „acră", de un gust minunat.

Aci sunt vre-o trei case, adaptate pentru hoteluri, şi - desigur - 'o fi aflând şi vre-un stabiliment de băi, pe care însă - o spun cu sfială - n'am avut destulă curiozitate sau dispoziție să-l vizitez.

Rog deci pe criticii mei critici să nu-mi critice şi această criticabilă relațiune!

După un popas de două oare plecai la drum. Pare minunat celor ce nu-s din tagma turiştilor, cum cineva poate s'o ducă zile, zeci de zile, mergând sau călărind, fără să obosiască, şi cititorul care m'a urmat până aci, şi-o fi pus deasemenea adesea această întrebare. Intâlnindu-se deci aci curiozitatea cititorului cu dorința povestitorului, de a lămuri această cimilitură turistică-psihologică, vom căuta să corespundem în cele următoare amândurora.

Că omul şi orice vietate osteneşte după un timp oarecare de lucru, este firesc; şi natura a pus ostenelii margine în somnul periodic, ajutat în zona noastră şi de întunericul nopții. Controversa poate deci fi numai asupra „catului" resistenții. Aceasta însă atârnă foarte mult de îndeletnicirea „placului" turistic, velocipedistic sau oricărui altul.

În mers normal, un turist sau velocipedist sănătos poate să meargă săptămâni, fără să cunoască decât osteneli sau osteniri relative, nu şi absolute.

Numai la început, când nu eşti exercitat sau trenat, sau când păcătueşti contra unor regule sportice de „training" elementare, se poate întâmpla, ca un marş de o zi sau chiar de o jumătate de zi *să te dea gata.*

În *favorul* biciclistului e că el nu-şi *poartă* trupul, ci'l *duce* numai, pe când la mers, picioarele sale trebuie să facă şi una şi alta, iar - stând în picioare, - trupul din contra e numai purtat, nu şi dus. În dauna sa e, că el are de dus şi maşina; mecanismul genial al bilelor de oțel însă, ce prefac mişcarea rotilei împrejurul osiei dintr'o frecare a două planuri curbe, opuse, într'o rotire „de-a vălătucul", uşurează într'atâta munca efectivă a velocipedistului, în cât îi trebuie pentru locomoțiunea sa mult mai puțină încordare decât unui pedestraş.

Pe la 6 ore am sosit la *Bialalovac,* unde am făcut un mic popas. Aci am aflat, că s'ar găsi asemenea *Caravlaşi,* cari s'ar ocupa cu rudăria: ei s'ar fi aflând însă acuma prin pădurile din apropiere la lucru.

De aci mai aveam 24 de kilometri până la Travnik, unde voiam să mân. Şoseaua, ce apucă de aci pe valea râului Laciva, e de toată bunătatea, dar urcă într'una spre *Vlaşici-Planina.*

De prisos a mai spune, că e o supremă plăcere, de a călători prin ținuturile acestea ale Bosniei. După ce mai făcui un popas lângă o stație de cale ferată, spre a îmbuca ceva, plecai iar la drum, temându-mă să nu mă apuce noaptea. Dar de ce'mi fu frică, nu scăpai. Intrasem spre seară într'o regiune udată bine de ploaie. Cu anevoe puteam pătrunde înainte. Cerul fiind înnourat, se făcuse curând

întuneric, în cât nu mai vedeam aproape nimica. Abia mă putui orienta după băltoacele, cari se aflau cam pe la mijlocul drumului, pe când laturile, nefiind bătute, îngreuiau sau făceau cu neputinţă „pedalarea".

Rotilele lunecau îngrozitor sub mine, şi mă aşteptam la fiece clipă să mă prăbuşesc. Intr'un târziu ajunsei la o barieră, îmi închipuiam că era Travnik, căci vedeam albind vre-o câteva case. Mă scoborîi şi întrebai. Drept răspuns fui luat eu la întrebări, că de undei vin pe o vreme ca aceasta, etc. Din răspunsul cam îngăimat al unei femei, înţelesei că am ajuns la locul de destinaţie. Abia însă plecai de aci, şi se făcu iar întuneric beznă. Mai mersei încă vre-o doi kilometri; şi acum începui sa mă îndoesc, dacă nu cumva am trecut de Travnik. Când colo, la o întorsătură a drumului, văzui oraşul în splendoarea luminatului electric.

Eram salvat. Trăsei la un hotel, cum se cade, unde găsii curând un cerc de funcţionari austriaci, cărora trebuiam să le istoricesc miezul călătoriei mele, pe care au

găsit-o şi d-lor interesantă. Ciclometrul îmi arătă 95 km. dela Saraievo.

La 21 August se împliniră trei săptămâni dela plecarea mea din Călimăneşti, dintre cari una au înghițit-o popasurile de voe sau de nevoe, astfel că aveam la răboj 15 zile „călătorite". Ne apropiem de ținta călătoriei noastre nespus de interesante şi frumoase, căci, după cum se va vedea, mai aveam de făcut trei zile, până să ajung la Spalato, pe țărmul Mării Adriatice Dacă cetitorul îngăduitor m'a urmat până acilea, sper că'mi va păstra bunăvoința şi de aci încolo; mai ales fiindcă cele mai frumoase, cele mai mişcătoare câmpenii ce ni le vor înfățişa câmpul şi cu florile, munții cu vâlcelele, marea cu talazurile, le aveam încă înnainte.

Cum părăsim oraşul Travnik, încep să se ivească munții câmpoşi, pajişte ideală pentru turmele de capre şi mioare.

Mai târziu drumul se înfundă iarăşi în valea Lacivei, trecând din când în când pe lângă o moară de apă, o piuă sau un ferestrei. Casele se răresc din ce în ce. În fundul văiei, unde calea începe să fure delurişul în serpentine mlădioase, vederea încântător de variată a muncelelor din față, acoperite cu brădet şi arbori răsfirați, capătă viață prin mieii, ce roiesc behăind în luminişuri, şi prin sunetul duios al clopoțeilor dela gâturile lor.

Descălescai şi gustai cu poftă tihnită boarea cea răcoroasă şi pacea idilică, săturându'mi plămânii, ochii şi sufletul de frumusețele întrolocate acolo.

Deodată, sedus de aceste minune bosniace, mă lovi nostalgia de mândri mei munți carpatini şi de farmecul ce se desprinde din dulci amintiri: ş-unde 'ncepui să doinesc, hăulind haiduceşte, cum deprinsei din popor, când eram

copilandru, prinzând în cânt de caval tânguirea Moldovei - şi par'că 'mi cereau ale inimei tainice cute, nu numai focul să'l răstălmăcesc şi aleanu-i; ci'ncă, putere-aş da viață clipelor moarte, să răscolesc în inimi înstrăinătate, să redeştept prin cântări simțiri adormite printre păstori cu priviri «vultureşti» de *romane!*

* * *

Innălțându-mă aevea şi prin cântec tot mai sus în slavă; încântându-mă ca ciocârlia de propria-mi cântare; îmbrățişând în urcare zări din ce în ce mai largi; beat de beatitudine şi răpit de culmea placului plaiurilor - rămăsei aiurit, poposind şi dus pe gânduri sub umbra unui pin din alte timpuri. Deodată mi se păru că aud nişte acorduri ca bâziitul monoton al unui bondar. Dar par'că semănau şi a glas omenesc.

Plecai înnainte, şi sunetele conteniră. La o întorsătură a drumului putui însă distinge vocile a doi copii, ce îndrugau un cântec, zis şi cântat, de o monotonie nemaipomenită şi neînchipuită, căci nu cuprindea decât *trei* tonuri!

Îmi fac o plăcere „folkloristică", servind aci cetitorilor melodia, ce-am îndurat-o, ascultând-o vre-un pătrar de oră, în timp ce urcam serpentinele culmei.

Nu mă pot opri aici, să aduc întru asemănare, o altă pildă de monotonie muzicală ce am prins-o din auz din gura unui cântăreț poporan *francez* la Geneva.

Acestea dă! sunt cântece monotone şi protestul meu contra părerilor unor neştiutori, sugestionați de străini răuvoitori, că şi cântecele *noastre* ar fi monotone, nu e numai patriotic, ci şi ştiințificeşte îndreptățit. Față de motivele „răsucite" şi adesea searbăde ale Apusului, repețirea aceleiaş melodii în cântecele poporane ale

oricărei nații nu secondează, ce-i drept, toată gândirea, ce are pururea un caracter *succesiv*. Dar cântecul poporan n'a fost niciodată complinirea unei poezii, ci el a caracterizat o stare sufletească *coexistență,* ce nu suferea în afectul ei sincer o desvoltare succesivă sau o preschimbare măestrită a motivelor. *Poezia* trebuia să i se acomodeze, şi nu viceversa. A găsi cântecului poporan cusurul *scurtimei,* când el răsplăteşte prin calitatea *sincerității,* este a taxa poezia după mulțimea strofelor şi nu după miezul ideilor şi sentimentelor exprimate. În cele două „cântece" amintite însă melodia are şi mai puțină însemnătate; şi anume credem, că ea serveşte, împreună cu ritmul ei caracteristic, ca punct de razim, ca un apel la atențiunea ascultătorului „ad captandam benevoletiam", pentru a putea toarce apoi pe această urzeală „firul din poveste", după cum „belferul" ovreiu învesteşte chiar seaca învățare a alfabetului jidovesc într'o melodie, îndulcind-o astfel pentru auzul copilului; sau după cum părinții noştri învățau tabla înmulțirii, apropiind-o memoriei prin îmbinarea ei cu o melodie „pedagogică".

Dacă ținta unei astfel de călătorii este punctul neclintit, ce te atrage magnetic pe calea resfirată sute de chilometri, impresiunile ce le primeşti dealungul ei, se perindează pe dinaintea ta, călătorule, asemenea figurilor dintr'un caleidoscop.

Din arşița soarelui dogoritor - încapi lesne în umbrosul crâng răcoritor; de pe culmea muntelui, câmpi şi zări cuprinzătoare, o tuleşti prea curând în vâlceaua primitoare; din superlativul placului turistic - te pomeneşti deodată... pompând, de-ți ese sufletul, afurisind pe cel, ce a inventat pârdalnicele tuburi aeroase, bune numai pentru cei ce se răsfață în biciclete nichelate pe dinaintea cafenelelor,

pe pardoseli apusene.

Mai ales cât priveşte năcazurile şi durerile *sufleteşti,* ce-ți căşunează răsuflarea unui tub, nu scapi, cum nu scapi de durerea de măsele.

Nici nu eşti sigur, un kilometru măcar, cu fabricatele cele mai lăudate; căci adesea cele mai cu multă reclamă întâmpină şi cele mai multe *reclamații.*

După vre-o două ceasuri de urcare peste măgura „Radovan", ajunsei culmea, unde poposii la casa unui „drumar" şi mă 'nviorai cu o oală de lapte dulce, ce-l băui, însetat şi înfometat cum eram, de par'că aş fi sorbit sufletul unei alte vieți.

De aici până în valea însemnată a râului „Vrbas", ce se perdea în adâncime, mă dedei pradă unui noian de plăceri sportice, căci serpentinele unor căi bine aşternute sunt poezia cea mai gustată de un velocipedist.

Salți de plăcerea musculară a repaosului meritat; sbori ca o pasăre sau ca zeul Mercur, cel cu călcâele înaripate; cuprinzi ca vulturul sau ca un generalism întreaga topografie a împrejurimilor văei şi te arunci pe fugarul tău neobosit când pe o parte când pe cealaltă a văei, scociorînd cu privirea şi îndrumându-te şi aevea prin toate coclaurile şi vâlcelele dependente; sorbi în unde pline aerul „învântat", ce-ți răcoreşte fața, tâmplele şi tot trupul; bine-cuvîntezi apoi sporturile sau „placurile"; şi deplângi numai pe şerbii cafenelelor şi pe dracii jocurilor „la noroc".

În avântul plin al unei ființe cugetătoare, ce a răpit acerei aripele, mă scufundai deci iară într'un zbor fugarnic în undele de aer, printre care licăria în fundul văei *Dolni-Vakuj.*

Un orăşel aşezat dealungul unei văi înguste, cu bazare cât se poate de.... turceşti, cu figuri cât se poate de

sinistre, pârlite şi de soare şi de soartă, lâncede de căldură, de lene şi de stoicism mahomedan! Cu minarete subțirele, cu cadâne ocheşele, ce pândeau după zăbrele sau treceau pe stradă ca nişte fantome, înveşmântate în cel mai neestetic port din Europa: iată pe unde trecui ca săgeata, purtat de gândul mântuitor, de a ajunge până în seară la Livno, spre a nu fi silit să mân iarăşi în cine ştie ce cuibar bosniac.

Şi poate aş fi ajuns acolo, dacă blăstămurile, aruncate de mine de atâtea ori în văzduh contra făuritorilor de tuburi, nu ar fi stârnit prin „telepatie" mânia lor, urgisindu-mă tot pe mine, a umfla mereu, mai la fiecare miriametru, tuburile rotilelor. Observasem în cele din urmă un cusur foarte ciudat la ventilul „Michelin". Mica mea pompă nu umfla îndeajuns camera, deoarece o mare câtime de aer eşia în timpul pompării. De întrebuințam însă în vre-un atelier o pompă mai mare, presiunea puternică interioară îl închidea aproape hermetic. În sudoarea frunții, însă mi se lumină mintea, astupând răsufflaturile ventilului cu... *cleiu.*

Mântuire şi fericire!

Dela Dolni-Vakuf valea se lărgeşte foarte. Mersei tot într'o 'ntinsoare pe o şosea cam „gropăreață" până la *Bugoino,* unde ajunsei pe la prânz.

Ospătai ca un paşă june-turc, care ştie să prețuiască şi udătura lui Gambrinus; apoi făcui un popas de trei ore. Nenorocul însă mereu mă păştea în ziua aceia.

Plecai pe la trei din Bugoino, dar în loc să cârmesc la dreapta spre munți, ținui valea înnainte; astfel că mă pomenii după vre-o 20 de kilometri tocmai la *Gorni-Vakuf.*

Pornit deci îndărăt, de undo plecasem, pierzând în acea zi vre-o 45 de kilometri de muncă zadarnică; făcând însă în total 77 de kilometri.

Vineri în 22 August plecai pe la 4 jum. pentru a doua

oară din Bugoino. Câțiva kilometri de aici, dăm prin satul *Cipulici,* locuit de o populațiune de origine macedo-română, ce se îndeletnicește cu meseria spoirei vaselor.

D-l T. Filipescu, de care amintirăm la începutul acestei descrieri de călătorie, povestește, cum întâmplarea îl slujise, spre a descoperi primul sălaș românesc în Bosnia, trecând pe la anul 1901 prin acel sat.

Cititorii îmi vor îngădui să reproduc aci interesanta sa relațiune:

„Călătorind odată prin acest sat și stând din întâmplare înaintea casei unui atare spoitor de vase de aramă, am auzit un moșneag spoitor zicând unui băiat, ce freca căldarea: *frecai jos caldara",* și băiatul la aceste vorbe începu să frece căldarea și mai tare. M'am gândit mult timp la aceste cuvinte și în fine, am întrebat pe moșneag să-mi spue, ce limbă e aceea, în care a vorbit el cu băiatul. El îmi răspunse: că aceasta[1] e limba *„kalaigiană".* La aceea i-am răspuns, că și eu am înțeles ce a vorbit. Moșneagul mă privi mirat și mă întrebă pe loc, de unde sunt. Eu i-am spus, că sunt din Saraievo și l-am rugat să-mi spună, unde a învățat ei această limbă, pentru că mă interesează mult. Atunci meșterul îmi răspunse, că aceasta e limba ,"caravlașă", adică limba română, și că această

[1] Dela "kalai" (sârb. - *cositor).*

limbă au învățat-o dela părinții săi, şi că mai înnainte cu mulți ani a vorbit-o ei bine această limbă, dar acum generațiunea de acum o vorbeşte slab. Mi-a spus şi aceea, că numai meşterii cei bătrâni mai ştiu să vorbească bine această limbă, dar că ei nu sunt acum pe acasă, ci umblă prin lume cu meseria lor" [1].

Din spusele d-lui Filipescu nu putui nimic verifica privitor la graiul şi populațiunea din Cipulici, deoarece atuncea, când treceam pe acolo, nu aveam cunoştință exactă despre locuințele aromâne sau caravlahe din Bosnia. Totuşi, ajungând la Cuprest, aflai dela o cârciumăreasă despre acel graiu „calaingesc" şi despre unele cuvinte ca „apa", „casă" şi altele.

Până să ajung la această localitate, trebuiam iar să urc un şir de munți cu toate plăcerile, surprinderile şi desfătările lor neapărate.

Lăsând în urmă satul Cipulici, calea începu să urce încetinel pe o vale îngustă şi *răcorită* de boarea dimineții, de adierea aerului şi de respirarea arborilor „foioşi". Din când în când întâlneam câte un Bosniac, mânând din urmă caii sau măgarii, încărcați cu găteje, aduse cale de 2 - 3 oare, afurisind pe „Şvabii", ce-i „chinuiau" în aşa mod.

Pe la 9 şi jum., ajunsei culmea obcinei. O tablă indică acolo drumeților 1338 m. „nad morem" (deasupra

---

[1] *I. Ieşan,* op. cît. pag. 29 după *Glasnik Mezea* u Bosni i Hercegovini, Saraievo 1902.

mării)! în apropiere se află un han, unde, pe lângă cafeneaua nelipsită, mai poți şi îmbuca ceva. După un scurt popas de un pătrar de oră şi după controlarea gumară a maşinei îmi detei semnalul de plecare!

Dinnaintea mea, pentru nu ştiu a câtea oară, se aşternea încolăcindu-se în cele mai mlădioase întorsături, când pe o clină, când pe cealaltă a muntelui, o serpentină lungă şi nepătrunsă ca şi balaurul din poveste; iar la capătul ei din vale sătulețul Cupreşt, cu casele acoperite cu olane, cu turnuri de biserici şi cu ceva verdeață de copaci. Frumusetă sălbatecă şi desfătare sportică până în vale, până la *liman!* Dar de aci încolo, jur împrejur - căsca dogoritor, dar fără simțire, fără milă, o stâncărie fără speranță, o pustietate fără margine, un deşert african, mutat ca o „apa morților" nimicitoare în miezul Europei; - şi numai ici-colea mai licăriau la înspăimântătoare intervale mici grinduri de moină sau verziş de vie şi de olivet, încât te cutremurai la gândul a-ți duce traiul prin ținuturile acestea de Dumnezeu uitate şi blăstămate.

Intr'o fugă inimoasă şi pătimaşă, ce-şi sporeşte sborul după calitatea drumului şi după avântul, inimoşia şi îndemnarea călărețului, mi se întâmplă, ca o biată păsăruică, ce zărise prea târziu năpăstuindu-se asupra ei prăpădul, se lovi în sboru-i de maşină şi-şi încurcă aripioarele în spițele rotilelor, căzând jertfă placului velocipedistic.

După un popas de un ceas în Cupreşt, în timpul căruia luai o mică gustare, pornii să înfrunt „deşertul", ce m'aştepta să mă mistue.

Căldura se prefăcuse în ferbinţeală. Razele soarelui, nestânjenite de vre-un nor sau de vre-o adiere, sunt mai darnice acolo în împărtăşirea văpaei decât la noi.

Dogoreala te mai pălia şi pieziş prin răsfrângerea căldurii de pe pietrele şi steii din juru-le.

O groază te prindea. Cauciucurile puteau să plesniască, moleşindu-se de atâta ferbinţeală; de le mai desumflai - pietrişul putând mai uşor să-şi înfigă colţii în guma interioară foarte gingaşă - te mânai spre aceiaş primejdie.

Sudoare fiziologică, sudori de grijă, să nu te vezi cumva pedestrând prin acest bărăgan de peatră!

În cale - nici tu sat, nici tu puţ, nici tu pădure sau rediu umbros!

Colindam de-acurmezişul unui podiş. Iar în partea aceasta a Bosniei, ce se aseamănă după caracterul ei „carstic" cu Herţegovina şi Dalmaţia, străbătute în direcţiunea meridianelor de şirurile de munţi numiţi generic *„Karst",* numai „poliele" sau câmpiile sunt roditoare iar „pianinele" sau podişurile precum şi munţii au fost „runculiţe" de păduri din timpuri vechi, astfel că numai cu anevoie sârguinţa omenească mai poate pe alocurea cu multă trudă aşterne pojghiţa de pământ, trebuincioasă culturii viţei.

Şoseaua nu mai avea nevoie să fie pietruită. Mai totul era piatră. Şanţurile trebuiau adâncite cu cazmaua. Din tot ce cuprindea ochirea până în fundul zărilor, abia dacă o pătrime era pământ, restul coloare sură de piatră. În asemenea pustietate se simte amarnic şi lipsa de apă. De aceia nu arareori guvernul bosniac a durat cisterne în mijlocul drumului la loc potrivit, ca apa adunată în timpul ploilor să poată sluji de beut şi adăpare.

Calea deja un timp fugea tot în pripoare mereu spre vale.

Innainte de a ajunge la *Livno,* unde o câmpie largă şi

mănoasă contrastează cu massivele granitoase dimprejur, mai scoborîm o vale, unde nişte case în drum, întocmite ca adăposturi pentru cei ce călătoresc în această mare de peatră, îmi păreau adevărate năluciri.

De aci iarăşi prin pustietate goală mai furai în urcuşuri line o muche de deal, scoborînd apoi vre-o 6 - 7 kilometri până la *Livno,* unde ajunsei pe la patru după prânz.

Pe la această oară, mai ales dacă n'ai prânzit, cum trebuie, te poate ademeni sau prânzul sau cina. Pentru simplificarea lucrului m'am hotărît să îmbin însă amândouă ospețe.

După ce'mi mai urcai moralul astfel şi poposind în grădina hotelului, vre-o două oare părăsii acest drăguț orăşel, mânând rotilele mele pe o câmpie mănoasă de o întindere neobicinuită. În fața mea se întindeau munții *Dinarici,* ce despart Bosnia de Dalmația. Vroiam să ajung până 'n seară culmea la „Vagan", unde chitiam a mânca la

cazarma jandarmilor. Din depărtare se şi zăria albind şoseaua, ce trebuiam s'o urc mai în deseară. Cum soarele' scăpată spre asfinţire, iar razele sale se cam băgau indiscrete sub cozorocul şăpcei, grăbiam să scap cât mai curând sub umbra munţilor. Apropiindu-mă de ei, putui să-i studiez mai pe îndelete.

O creastă „carstică" de vre-o 2.000 m înnălţime, spintecată de sus în jos de văgăuni, crăpături şi prăpăstii, din mijlocul sau fundul cărora însă nu licăria nici o speranţă răcoritoare, nici o dunguliţă de apă; un zid de apărare, dar şi un izolator de restul lumii; un câmp minunat de mânuire pentru turiştii „căţărători"; o câmpenie de munte înfiorător de frumoasă pentru pictori şi poeţi, dar şi o grijă necurmată în anotimpuri ernatice pentru agricultorii din câmpie, ca nu cumva hâdoşii munţi să le acopere agrele cu agest de prund şi arină.

Aceştia erau munţii *Dinarici,* ce-i pipăiam din ce în ce mai aproape cu ochii, până să pun mâna pe ei, până să-mi înfig călcâele „rotilate" în coama lor. Sălbateci-frumoşi-fioroşi ca şi locuitorii lor - erau apropiaţi civilizaţiei numai prin cingătoarea albă, cu care îngăduiau a li se înfăşura în încovăeturi cochete, trupul lor pietros şi semeţ.

Pe 'nserate ajunsei la poalele munţilor. Plănuiam să mân în cătunul resfirat pe marginea şoselei. Dar nici nu oblicii vre-un adăpost după gust, nici nu-mi venia sa mă despart de gândul de a ajunge astăzi frontiera Dalmaţiei şi de a mai răscumpăra din întârzierea cu încunjurul de eri.

Având a urca de aci înnainte şerpuirile până la Vagan, mă hotărîi să plec mai departe.

După ce îmi astâmpărai setea cu apa cam caldă dintr'o cisternă, m'aburcăi la deal în fârtăţia iubitelor mele

rotile.

Livno, în depărtare de vre-o 15 kilometri, pălea în sărutatul ultimelor raze solare. O ceață subțire ca boarea răsuflării în timp de iarnă. se lăsase în straturile de jos ale aerului, acoperind verdele câmpiei cu un giulgiu străveziu. Pe măsură ce te urcai, îți creştea inima: poate, fiindcă respirai aer din ce în ce mai curat şi mai răcoros; poate, fiindcă treceai din când în când la răboj câte o serpentină, dintr'atâtea nenumărate; poate, fiindcă te înnălțai tot mai sus spre cerul frumuseților lirei şi te îndepărtai de nemernicia omenească; sau poate fiindcă constatai, că n'ai fost încă asasinat de vre-un hoț din tufă.

Inserase şi plăcerile sportice ale unui asemenea anotimp, a unei asemenea împrejurimi, şi a unor asemenea împrejurări dorire-aş să le răstălmăcesc cu o pană măiastră, să le cânt în viers curgător şi să le pilduesc în chipuri şi icoane.

Pe un jghiab de vale, săpate adânc în trupul muntelui, se răspândeau inelele serpentinei pe ambele ale ei aripe, asemenea unui schelei ade peşte uriaş, a cărui trunchiu alcătuia jgheabul.

Calea străbătea cele mai neînchipuite „stâncării". Pe munții pietroşi mai erau sămănați pretutindeni stei şi pietroae de toate mărimile, rămăşițe ale frământărilor pământului, căşunate de puteri titanice. Viaducte şi poduri minunate; ziduri întregi, durate, spre a face cu putință încovoiarea căei; defilarea aceia printre veghi uriaşe, alcătuite din colți pietroşi; din când în când câte un găvan, în care unda ploilor pe perdea ca într'o pâlnie: acestea'ți vorbiau şi te mişcau.

Închipuirea fără de voie îți mâna gândul la basmele româneşti despre faimoşii Strâmbă-Lemne şi Sfarmă-

Peatră, atât de impunătoare vederii erau acele înfăţişări ciudate, acele mărturii pietroase ale opintirilor telurice, printre cari sârguinţa, ştiinţa şi stăruinţă omenească ştiu să pătrundă.

Amurgise, şi nu ştiu de ajunsesem până la jumătatea căei. Cerul era înstelat, zarea îndestulătoare pentru continuarea drumului.

Mă oprii la o întorsătură, privind în jos spre căminele caselor din vale, ce luciau ca dintr'un alt cer sau ca ochii lui Argus, ce'mi pândeau gândurile şi paşii. M'aşezai pe marginea unei prăpăstii, gustând cu trupul, inima şi mintea frumuseţile firei.

Repaosul trupului ademenise şi pe cel al simţurilor; iar acestea încetinind şi apoi chiar încetând primirea impresiunilor şi transmiterea lor cugetării: fantazia îşi luase însărcinarea combinării acelora, împletind cele văzute cu cele întrevăzute, cele simţite cu cele aiurite, cele fireşti cu cele peste fire. Adormisem, vroind numai a cugeta visând, dând „audienţă gândurilor" mele, cu toate că eram trudit după o munca încordată.

O puternică hodorogeală a unei căruţe cu patru cai „buziş", ce era cât p'aci să dea peste mine, mă făcu, spre nenorocire, să-mi pierd cumpătul şi să mă rostogolesc în prăpastie!

În clipele acele nefericite mă vedeam sorocit pierzării. Şi 'ncercai desperat, aşa pe ghicite, să mă sbat ca'n undele mării:

Când o volbura vijelioasă de vânt
Ce vuia cu vuet din vale
M'avântâ în vârtej viforos în văzduh!!
Mă trezii, căci visasem aevea!

Luna răsărise, iar eu par'că renăşteam pe un alt tărâm. Curând însă mă întorsei iarăşi la realitate şi îmi urmai calea.

În drum, nici ţipenie de om. Şerpuirile nu mai conteneau; ba, după ce ajungeam vre-o muche de deal, răsăria alta deasupra-i.

Intr'un târziu zării luminiş de foc. Apropiindu-mă, nimerii nişte drumeţi căruţaşi, ce'şi pregătiau merindele pentru cină. La cererea mea îmi deteră de mă înviorai, o cupă de apă, şi mânai înnainte.

După vre-un ceas de mers, sclipiră în lumina lunei casele singuratice din *Vagan.* Sosind acolo, găsii totul încuiat şi ferecat. Hanul nu mă ademenia, iar „drumarul" trezit, îmi spuse cu toată umilinţa dar şi cu toată hotărîrea, că nu e pregătită casa sa, a primi oaspeţi aşa *„însemnaţi"* (!). Mă dusei atunci la cazarma jandarmilor, unde îmi închipuiam că lătratul necurmat al unui dulău, ce m'adulmecase din depărtare, trebuia să fi trezit din somn pe cei cari se vor fi culcat.

Dar... „Es war zu schon gewesen, es hat nicht sollen sein!"

„Ar fi fost prea frumos, şi-a fost, să nu se întâmple!" Apăsai soneria şi bătui în zadar la mai multe uşi şi ferestre: „jandarmăria" dormea dusă.

Neavând încotro, fui nevoit s'o tulesc spre vale, să-mi găsesc scăpare.

Luna se înnălţase bine şi-şi arunca luciul ei asupra văilor adormite. Mă îndreptai să văd şi topografia cuprinsului de ţară, ce se întindea înnainte-mi. Deodată rămăsei pironit de o mândreaţă fără asemănare. În zarea apusului lucia ca un salut de îmbărbătare, ca o rază de speranţă, ca o cugetare poetică, sclipitoarea faţă a *Marei*

Adriatice.

Fii salutată mare străbună latină,
Ce ai legănat pe timpuri odrasla romană
Spre a Tibrului mal, înfrățind cu spornică undă
Pe Greci cu Romani în schimb de gândiri şi-avuție,
Sporind apoi faima romană mânând corăbii
Spre-a Tracici țărmuri, spre-a Daciei aspre ținuturi.
Ajun visător de timpuri mijinde menite-ar
Iar să devii purtătoarea ideiei romane
Intre Râmleni de cea mai *«aleasă»* viță,
Mijlocitoare între câmpii roditoare
Şi 'ntre vatra străveche! culturi latine!

Negăsind în neospitalierul „Vagan" nici o *„văgăună",* unde să mă adăpostesc, pornii înspre necunoscutul întunecos într'o dispozițiune poetică-desperată.

Frumoase, cum nu se mai poate, erau clipele acele, dar întârziasem rău de tot; şi de foame ce'mi era, şi de ostenit ce eram, aş fi făcut chef şi cu apă, numai de-aşi fi găsit-o!

Goneam cu 'ncetineală la vale: *„festinabain lente!"* Căci deşi aş fi dorit „să sbor", ochii nemaidistingând pietroaiele, mă feream de ciocniri prea aspre, spre a nu-mi căşuna vre-o dauna. Adâncindu-mă din ce în ce în văi, intrasem în umbră. O linişte înfiorător de frumoasă te cuprindea. Dar dacă te-ai întâlni cu năpaste în drum? Teamă'mi era dar frica nu o cunoşteam: au pentru ce aş fi Român şi bărbat? Deci, mâna 'nainte, băete!

Şerpuirile mă buimăciseră, atâtea erau. Şi ce păcat, că ochii erau aproape orbiți de întunerec. Noroc că dunga

drumului mai sclipia.

Pogorîi în fine muntele fără nici o sminteală. Dar ar fi fost o minune mare, să scap în noaptea aceea aşa teafăr.

După încetarea serpentinelor, calea mai păstrează încă mult timp fugă la vale. Drumul fiind întins „ca o curea" şi fără încovăeturi, iar eu singur, singurel, numai cu stelele deasupra, începui să mai las goană rotilelor.

Şi am mânat-o binişor o bucată de vreme cu picioarele răzămate. Intr'un târziu - trebue să fi fost aproape de miezul nopții - mă pomenii cu o turmă de asini, ce mergeau în aceiaşi direcție şi prinseră tot latul şoselei.

De sunam din cornet, ei fugiau nițel, apoi iar se adunau, neeşind din pasul lor cumpănit Cum această atitudine „măgărească" nu putea să-mi convie pentru zeci de pricini, m'avântai a-i spăria cu sunetul cornetului şi a-i goni, până ce voiu fi reuşit: sau să-i răzlețesc în fuga lor neegală sau să-i împrăştii peste marginele căei.

Goana promitea să fie pe atât de interesantă cât şi primejdioasă, căci asinii nu vroiau să se dea bătuți cu una cu două. Fugiau spăriați din ce în ce mai tare; iar eu văzând că numai cu spaima şi cu iuțeala rotilelor mele de ,,de rasă" aş putea să-i birui, eram pe urma lor, mereu sunând cornetul şi chiuind mocăneşte. Fugiau îngrozite bietele animale, de „mâncau pământul", până ce în fine începură unul câte unul, care sa se prăbuşească peste moşoroaele de prund, care să se rostogolească în şanțul şoselei.

Biruisem pe vrăjmaş, rotilele eşiseră învingătoare: dar în fuga desperată sbârniră, frângându-se, şi vre-o câteva spițe, căci trecusem prea cu vigoare peste unele pietre din cale.

Lozinca mea însă trebuia să fie ,,tot mereu înnainte", de nu voiam să ,,câmpenesc" pe răcoare.

Dar cea din urmă zi astronomică de călătorie până la capătul acesteia era menită să fie nu numai cea mai frumoasă, cea mai aventuroasă, cea mai însemnată din punctul de vedere sportic, dar şi cea mai neplăcută, după cum se va vedea mai la vale.

Cetind crâmpeie din această călătorie unora şi altora dintre prieteni şi cunoscuți, eram întâmpinat cu afirmațiunea întrebătoare: „De sigur, ți-ai luat însemnare de toate celea în cursul călătoriei? întrebarea era, bineînțeles, făcută numai din ochi.

Deoarece bănuesc, că aceiaş nedumerire or fi avut-o şi mulți dintre cetitori, să-mi fie iertat a arăta, pe ce m'am întemeiat, când am luat hotărîrea şugubeață, de a descrie această această călătorie, fără alt gând, dealtmintrelea, decât - răscolindu-mi inima şi memoria, şi alternând impresiile sincere pe hârtie - de a produce asupra cetitorilor un răsunet, o reoglindire şi o resimțire cât de apropiată a acestor întipăriri neuitate, ce mi-au regenerat ființa.

În micul notiț, ce-l purtam la mine, îmi treceam numai scurte indicațiuni, care apoi sub farmecul amintirilor şi a nostalgiei după cele trecute, poate de-apururea, scânteiau la focul memoriei vii amănunte aproape date uitării.

Eacă aci unele din acele indicațiuni, privitoare la cele ce vor urma: „Un obstacol neîntrevăzut - propirea instantanee - coborîrea „neregulată" de pe rotile - propirea şi fixarea roatei - „câmpenire" - două culcuşuri, unul pe peatră, altul pe lemne - repararea roatei - “*heureka!"*. Să urmăm acum desvoltarea lor. Abia scăpai de întâlnirea cu asinii, şi dădui după un kilometru de drum de o belea şi mai mare. Calea prin locurile acelea fiind chiar şi ziua foarte puțin umblată, nu puteam presupune a mai întâlni

noaptea târziu pe cineva. Cu toate acestea „era scris" să paț, ceeace am pățit. Coborînd clina dulce dar „mai" nesfârşită, ce se lăsa din poala muntelui în spre şes, rotilele luaseră de voe un mers sprintenior; deodată văzui ceva alb sclipind înnaintea ochilor. Erau nişte vite mânate la vale. Nu era nici un chip, de a trece pe lângă ele, căci tot latul drumului al lor era.

În asemenea clipe sbori, fără să-ți dai bine sama, de pe maşină; şi te miri apoi, cum te-ai putut „avânta" jos aşa de lesne, fără să fi încercat vreodată mişcările prescrise de teorie. Eu trecusem de mult prin asemenea întâmplări, astfel că numai decât mă avântai la pământ, spre a înconjura o ciocnire, din care n'aş fi putut culege nici o glorie.

De unde la descălecarea lină te laşi pe pedala ce scoboară, iar cu celălalt picior descrii un cerc în aer, sprijinindu-te cu manile de cârmă: la „avântare", adică la scoborîrea răpede ca vântul, te sprijini cu un picior (de obiceiu cu dreptul) pe pedala, ce urcă, astfel că ambele picioare conlucrează a te sălta în aer şi a te roti împrejurul cârmei spre pământ.

Şi aşa şi eu acuma: într'o clipă descâlceai, înclinându-mă dulce din cauza răpezelii rotilelor, până ce acoperii cu lungul trupului presupusă umbra mea. Cetitorii îmi vor erta acest eufemism, pentru a caracteriza o cădere, ce nu era cădere. Destul, că nu m'am lovit. Dar aceasta a fost numai floare la ureche.

Fericindu-mă că am scăpat şi de astă dată teafăr, dădui după scurt timp să încalec. Toate străduințele mele însă fură zadarnice: rotila din-napoi nu se mişcă nici pe loc nici pe osie.

Înțelegând, că înțepenise din pricina încordării

musculare a piciorului stâng, urmată de opintirea trupului, spre a mă avânta şi a scăpa de primejdie, desfăcui piuliţele „dinţăturei", folosindu-mă de palida lumină a lunei, care tocmai asfinţea. Dar nu fui mai norocos. Luna îşi trimetea ultimele ei raze, iar eu mă grăbii sa culeg piuliţele şi sculele „meseriei", spre a-mi căuta vre-un loc de aciueală, vre-un culcuş printre pietroaele, ce erau semănate pe amândouă laturi ale şoselii, căci nezărind nicăeri luminele vre-unui sat în apropiere, era vădit, că trăbueam să câmpenesc.

Căutai deci mai întâiu să ascund rotilele, pentru ca luciul lor să nu descopere şi umila mea fiinţă la niscaiva:

«Feciori buni de mână,
Căliţi, tari de vână,
Flăcăi groşi în ceafă,
Voinici făr'de leafă»,

de care, deşi nu eram îngrijit, trebuiam totuşi să am grijă prin asemenea locuri. Apoi mai îmbrăcai două cămăşi de lână precum şi surtucul, pusei trăistanul drept căpătai, mă încolăcii ca feara în covru pe aşternutul pietros şi încercai să găsesc în câteva oare de repaos, alinare pentru osteneală, foame, sete şi năcaz.

Adormii ca un buştean. După vre-o două oare mă trezii însă în scuturături. Nemaiputând de frig, mă sculai, rădicai rotilele, băgai capul în jugul lor şi pornii pedestru la drum, parte spre a mă încălzi, parte spre a mai scurta din cale.

Mersei aşa, dibuind calea, orbecând vre-un kilometru şi dădui de nişte lemnării lângă un pod vechiu, menite pentru reconstruirea sa. Făcui popas şi m'aşezai pe

lemne şi între ele spre a mai răscumpăra din noapte şi din odihnă.

Fiind aci mai ferit de o uşoară adiere, dormii mai bine. După vre-o oară mă trezii iarăşi în scuturături.

E un chin foarte neplăcut; şi sub împrejurări ia proporții îngrozitoare acea împărechere a frigului şi nedormirii, câte odată şi a ostenelii. Fii mulțămit, dacă poți răpune timpul, rupând din noapte şi dormind, fie chiar în răstimpuri, pe apucatele.

La răsărit se ivise alba, iar eu m'apucai să desfac rotila, să-i văd meteahna.

Un lucru înțelesei îndată: dacă rotila nu se mişca nicidecum din loc, nu era cauza vre-un dinte frânt. Cusurul dințăturei trebuia să fi fost căşunat, fiindcă se smintise vre-un şurub. Această desşurubare însă trebuia să se fi întâmplat astă-noapte, când mă opintisem cu toată puterea, contrapedalând, spre a mă avânta jos. Trebuiam deci să încerc a întoarce rotila cu toată puterea în direcțiunea opusă, fără ca pedalele însă să se mişte. Aceasta însă n'o puteam face singur. De aceia binecuvântai sosirea a doi drumeți, cari mă miluiră şi cu un strop de apă, de mai udai pălătuşul uscat de sete.

După vre-o câteva încercări şi încordări, simțirăm, cum începu să se mişte rotila.

O bucurie nespusă mă copleşi, văzând că socotelile mele mecanice nu dădură greş.

În curând tocmii rotila, mulțămind călduros dalmatinului pentru ajutorul dat. Acesta îmi spuse că până la orăşelul Sini mai este *,,ura i pul*", adică: o oară şi jumătate.

Uitându-mă la ciclometru, ca să citesc calea bătută ei, văzui cu mirare că făcusem 160 de kilometri.

Sâmbătă în 23 August, în a 16-a zi de călătorie, plecai deci pe mânecate şi pe nemâncate din tabăra câmpenirei cu speranța dulce de a ajunge la Marea Adriatică, de a gusta din frumusețile cele mai răpitoare ale acestor ținuturi minunate, de a îmbrățişa pe un amic de mult dorit şi a da şi trupului meu, pus la grele încercări, repaosul meritat.

Cu toate că şi în Dalmația sunt caracteristice pentru topografie “planinele" şi „poliele", de care vorbirăm mai sus, totuşi deosebirea în cultura pământului şi a oamenilor, față de Bosnia este izbitoare. Cultura vieței copleşeşte pe toate celelalte. O luptă aprigă se încinge aci între iscusința şi sârguința mânată de nevoe a omului şi între asprimea munților pietroşi, spre a-i apropia civilizației, înveştmântându-le trupul golaş cu pojghița de pământ trebuitor culturei viței.

Ne pogorîm în valea râului Sini, mănoasă şi îmbelşugată ca cea mai arătoasă grădină de legume.

Orăşelul cu acelaş nume, anunțat de vre-un pătrar de oară de o alee de plopi măreți, e în sărbătoarea unui târg de săptămână. Trec prin stradele pavate sau numai pietruite, răcorite de boarea dimineții, şi mă opresc întro piațetă dinaintea unei cafenele europene.

După ce prin îngăduința cafegiului mă spălai, îmi comandai cea mai îmbelşugată gustare şvițerană, constând din cafea cu lapte, ouă, unt şi miere, la care după vre-o jumătate de oară, am adăugat un kilogram de nişte struguri nemaipomenit de gustoşi şi mascați.

În timp ce ospătam, piața dinnaintea mea furnica de o mulțime, ce târguia sau sta de vorbă.

Cum ai trecut în Dalmația, te izbeşte chipul cu totul deosebit de al Bosniacilor. Dalmatinii sunt mai cu osebire

oacheşi, având faţa lungăreaţă (dolichochefali) şi foarte adeseaori nasuri coroiate; sprinteni în mişcări, inteligenţi şi inimoşi; într'un cuvânt, nu sunt, antropologiceşte vorbind, nici Slavi, nici Traci, ci Latini, deşi nu Romani.

Suntem datori o lămurire. Cine a călătorit prin ţările latine şi a făcut studii cât de sumare asupra osebitelor chipuri, se va fi încredinţat că afară de cele locale: germane, slave, france sau iberice, se găseşte pretutindeni sau chipul actualilor locuitori ai Romei, caracterizaţi astfel: oacheşi, faţa ovală, brună-rumenă, cu expresiunea blândă, prietenoasă, seducătoare şi inteligentă, nasul drept, crestat, sau chipul deasemenea latin, ce ni se înfăţişează astfel: oacheş, faţa lungăreaţă, nasul coroiat crestat, expresiunea feţei marţială.

Pe acest chip, ce se găseşte şi la Grecii din insulele ionice, ce au stat vre-o 300 de ani sub dominaţiunea Veneţienilor, îl confundă, unii fără cuvânt cu cel grecesc, care însă are cu totul altă înfăţişare, şi anume: oacheş, faţă lungăreaţă albă şi puţin rumenă; nasul drept, fără crestătură între frunte şi nas; expresiunea feţei: maiestoasa, clasică, dar rece.

Pe lângă chipul locuitorilor mai este demn de amintit şi portul lor pitoresc, ce se schimbă după localitate. În deosebi caracteristic este la bărbaţi tichia roşă, ce o poartă pe cap, şi care variază după sat, în privinţa găetanelor şi canafului negru, cu care e împodobită. Astfel portul bărbătesc se aseamănă cu cel bosniac-turcesc, pe când al femeilor aduce în unele localităţi foarte mult cu cel românesc.

Plecând din orăşel, am dat pe la telegraf, spre a trimite o telegramă de întâmpinare amicului Dr. G. Savo la Spalato, unde speram să ajung pe la prânz. În Dalmaţia

limba italiană fiind pretutindeni recunoscută ca limbă oficială alăturea de cea croată, mă bucuram că puteam iarăşi auzi sunete cunoscute. Dar tenacitatea latină ce a ocrotit odinioară pe strămoşii locuitorilor de astăzi contra barbarilor, face astăzi zid de apărare şi contra reintrării Croaților în minoritatea italiană.

Raporturile etnice între ambele popoare sunt cât se poate de încordate; şi în timp de sărbătoare se văd patrulând pretutindeni în localitățile dalmatine cu populațiune amestecată, jandarmi cu puştile „însulițate". Nu arareori ei trebue să intervie, ca să despartă prin împunsături şi focuri pe cei ajunşi la cuțite din cauze naționale.

Eşind din cuprinsul orăşelului, privirea sau colinda printre şirurile butucilor de vii, semănate pretutindeni, unde huma pământului acoperea cu un strat, peatra a tot stăpânitoare, s'au rătăciă desnădăjduită prin ceairul munților înconjurători, ce priviau par'că cu gelozie truda omenească de veacuri, nu arareori stânjenită de puhoaele, trimise din înnălțimile crestei.. Să nu-şi închipue însă carecumva, că pe munții aceia ar fi traiu pentru locuinți omeneşti, păşune pentru oi sau capre măcar: cea mai seacă, cea mai curată peatra văroasă luceşte înspăimântătoare în văpaia razelor, de par'că, ar fi frântură de pe alte tărâmuri. Uneori zăreşti cu mirare în cursul drumului până la Spalato, în mijlocul stâncăriei, la un loc aşezat, câte un cuib de verdeață, în care stă tupilată câte o căscioară: şi te înfiori de viața ce o fi trăind-o oamenii în asemenea sălbăticie.

Lipsa de apă este pe acilea o grijă necurmată, de aceia cisternele țin iarăşi locul puțurilor şi fântânelor.

Căldura era şi astăzi foarte mare, nu mai zic

nesuferită, căci în cursul unei călătorii mai îndelungate scoți toată câtimea de umezeală netrebuincioasă din trup, astfel că nu mai asuzi nici un strop, afară doară dacă nu te-a mânat gândul să inspectezi toate cârciumele şi să guşti din toate cisternele ce le întâlneşti în cale.

Astăzi însă, oricum ar fi fost, eram în culmea aşteptării şi plăcerii. Mereu la orişice deal ce-l biruiam, îmi ațințeam privirile, scotocind zările, doar voiu da cu ochii de marea mântuitoare, de priveliştea, ce trebuia să fie încântătoare, de valurile, ce m'ar saluta din depărtări albăstrui.

M'apropiam acuma de nişte stei colțoşi, printre care trebuia să se furişeze calea, spre a coborî clina spre mare.

La stânga se clădea un munticel de mai bine de 1000 de metri, îngăduind totuşi locuitorilor la poalele sale cultura anevoioasă a viței şi olivelor.

Intre muncelul acesta şi între steii din dreapta căsca o ruptură văgăunoasă, peste care în naltul cerului pajure semețe îşi întindeau falnic aripele, unind, asemenea vedeniilor unor aeroplane mărunte, pe nişte straturi aşa de elastice, pe un plan de aer numai de ele ascultător, ambele uscaturi ale mării văzduhului. Admiram măreția acestei câmpenii, care din ce în ce mi se părea mai răpitoare; înnălțimile ambelor trupuri de munte creşteau, cu cât mă apropiam de ele, cu totul neaşteptat, de par'că s'ar fi învoltat şi ele din pământ, spintecând cu vigoare aerul şi înfruntând tăriile.

Această creştere nu mi se părea lucru curat, mă temeam, să nu fi fost eu cumva jertfă unei resfrângeri a razelor de lumină şi căldură, ce dau naştere la multe vedenii aeroase.

Privind mai cu luare aminte, mi se părea însă că nu

atât munții se ridicau în slavă, cât mai vârtos aerul înfuleca pământul din adâncime.

Ochii mi se păinjiniau. Doar nu cumva? Şi totuşi!

O minune, ziua mare: totul, ce vedeam în zare, până 'n fund în depărtare, nu era cât cer şi mare!

Da, marea era cea lină, ce n'o distinsesem de văzduhul, cu care îşi amestecase în zarea îndepărtată fața şi undele. Şi ceeace mi se părea hău nepătruns de aer, era fața neguroasă a genunei de apă.

Ce pană ar fi atât de măeastră, să zugrăviască această covârşitoare, inimă şi minte seducătoare, măreață câmpenie a naturei?

Te pierzi în admirarea frumosului; îmbrățişezi totul cu nemărginită dragoste; îți pari şi tu ființa din alte sferi, având simț pentru asemenea avânturi dumnezeeşti: şi totuşi dulcea melancolie dureroasă, ce'mi umbreşte pururea astfel de câmpenii ştiindu-mă numai om, ce trebue să mă despart de aceste mândrețe - îmi sapă adânc în inimă amintiri despre asemenea neuitate comori de frumuseți.

În drum o ruină de cotățue pe o muche de stâncă[1], amenințând calea, ce începe să coboare spre Salona de odinioară; acel „buen retiro" al împăratului Diocleţian, unde se retrăsese reorganizatorul Imperiului, după ce domnise părtăşia de 20 de ani, durându-şi un măreț palat, unul din cele mai frumoase clădiri ale anticității. În cuprinsul acestui întins „palatium" se aciuaseră de groaza Avarilor năvălitori pe la anul 640 locuitorii din împrejurimi; şi astfel se întemeia oraşul de astăzi Spalato, ce poartă azi cel mai însemnat negoț din Dalmația.

Coasta acestei țări căzând mai pretutindeni

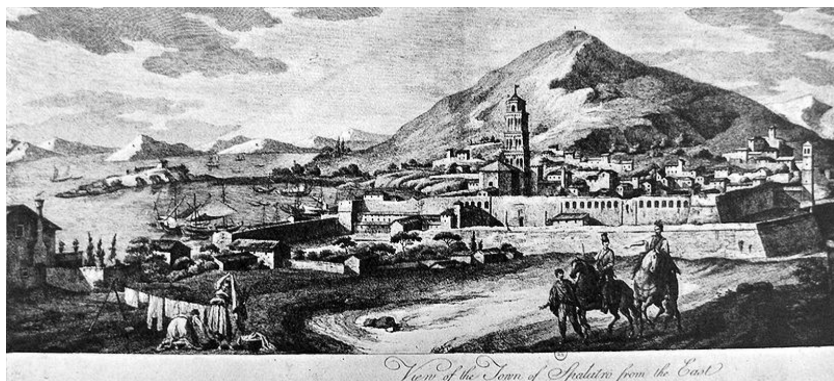
[1] *„Clissa”* pomenită încă de C. *Porphyrogennet* din sec. ai 10-lea.

prăpăstioasă spre mare; şi aci şoseaua se desprinde într'o mulțime nenumărată de încovăeturi, ce fac desperarea celui care le urcă, sau desfătarea celui, ce le coboară. Ceeace văd ochii nesăturați, cuprinde un noian din cele mai neînchipuite privelişti. Muntele şi marca se întrec a

întemeia aci un raiu de frumuseți fireşti, demne a fi fost alese de un împărat între atâtea alte câmpenii ale unei împărății cât lumea. Cum muntele e încondeiat prin piscurile, văgăunele, văile şi păraele sale; prin cadrul de verdeață dela poalele sale: prin căile, ce se furişează în şerpuiri şirete spre culme; şi prin ruinele şi cetățuele, ce-i încununează vre-o creastă: tot astfel şi marea se desprinde în golfuri, porturi şi subsuori; alcătueşte insule, gâturi şi canaluri; împuiază aceste câmpenii de mare cu mii de luntre, bărci, caice, nai, corăbii şi vapoare aruncă prin valurile şi talazurile sale umbre spumoase - şi farmecă „sub

cer semn, sub aer cald" prin coloritu-i de smarald.

Cine a pogorît vreodată coastele Adriaticei spre Fiume, poate să-şi închipue frumuseţea priveliştei ce încununează Spalato, dinspre culmea dinarică.

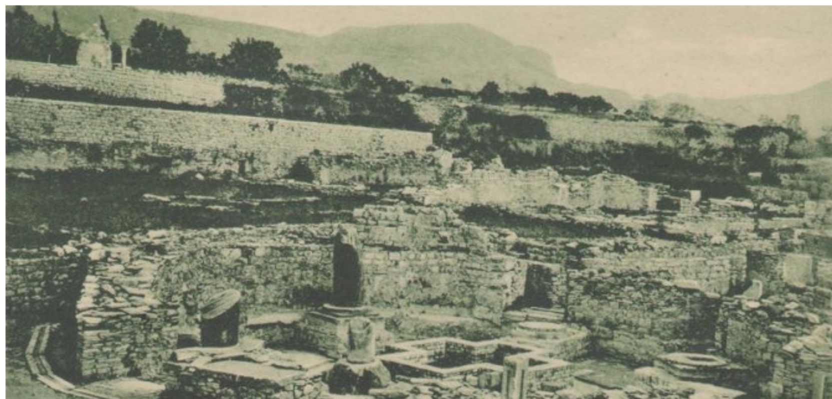
Acest port este aşezat ca şi Constanţa pe o peninsulă, al cărei cap e scobit în forma unei cocioarbe. Şi ce mândru este a privi, cum albastrul mărei împrejmuitoare se desfătează la faţa roşcată a caselor şi turlelor acoperite cu olane, sau la verdele închis al brădetului şi pinetului de pe colina „Marian", ce se ardică la capătul unui corn al portului, pe când la celălalt, pe patul îngust, legănat de marea pururea în neastâmpăr, dorm în „Cimiterio" somnul veciniciei leşurile celor ce şi-au trăit traiul. Energia cea mai potenţată a vieţii alăturea de resemnarea sub legile neînlăturabile ale firei îndumnezeite.

Prea multă frumuseţă, prea multă fericire par'că înneacâ slaba-ne fiinţă omenească: de aceea câteva picuri de amărăciune prefac o fericire îngerească mistuitoare într'o fericire simfonică omenească.

Ne pripim pe serpentinele netede şi întortochiate spre vale, mereu descoperind noue pri-legiuiri de

mulțămire sufletească.

Sălbătăcia înfiorătoare a pietrăriei golaşe numai de n'ar deochia mândrele culturi de vie din vale!

În curând ajungem în câmpia Salonei de odinioară şi de astăzi. Zidării vechi sunt potrivite trebuințelor zilei. Gardurile dintre vii nu sunt garduri vii, ci-s alcătuite din pietrele, ce acopereau şi mai acoperă moina. Încă un colnic şi pe la prânz sosim la Spalato, ținta de săptămâni a călătoriei noastre pe rotile. Un oraş de port, cu o poporațiune de vre-o 30.000 de locuitori croați şi italieni; şcoli secundare, muzee şi bursă.

Pe splaiul mării se află o fântână monumentală măreață, hotelul modern ,,Bellevue" şi cele mai chipeşe clădiri, învăscute de vechile zidării ale palatului lui Dioclețian, în care se disting “Porta aurea" şi ,,Porta ferrea" precum şi aşa numitul ,,Mausoleu" al aceluiaş împărat, o clădire superbă romană în formă

rotundă, cu coloane de marmoră suprapuse şi cu coperişul ca „pălătuşul"; una din puţinele clădiri antice aşa de bine păstrate şi încă întrebuinţate. După ce găsii adăpost în falnicul „Hotel Bellevue", mă scuturai, spălai şi schimbai; ospătai apoi, cum nu se poate mai cu temeiu; gustai apoi un „dolce farniente" de o oră şi jumătate; făcui şi o mică preumblare de vre-o sută de paşi dealungul splaiului; în fine mă aruncai după îndeplinirea tuturor acestor precauţiuni higienice - în braţele dalbe ale lui Morfeu, ca să mă desdăuneze pentru câmpenirea poetică, dar vai, cu totul nepriincioasă de astă noapte.

După ce mă sculai, găsii la portar biletul amicului Dr. Giuseppe Savo, care mă căutase după telegrama mea pe la toate otelurile, pohtindu-mă la cină la zece oare seara!

Eşind pe la patru la preumblare, ne întâlnirăm din întâmplare la o cofetărie.

Vă puteţi închipui, iubiţi cetitori, cum se întâmpinară doi amici, odinioară colegi la universitate, făuritori de

visuri de fericire panlatină, stând pururea în corespondență din timpurile seducătoare ale juniei!

Isprăvind cursul acestei povestiri, rămâne să mai arătăm fărtaților „rotativului" plac al rotilelor, că am îndeplinit această colindă „rotilând", în cursul a 23 de zile, $16^{1}/_{3}$ şi făcând în totul mai bine de 1400 kilometri.

Cu părere de rău iau acum rămas bun şi dela cetitorii cari m'au urmat, poate, cu oarecare vârtute, şi dela îndeletnicirea, devenită plăcută, a descrierii nepretențioase a acestei călătorii: căci pe deoparte istorisirea celor văzute şi întâmplate la întoarcerea cu vaporul şi calea efrată ar trece peste cele propuse a le zugrăvi; iar pe de alta ar fi folositor, de a rupe cu povestirea tocmai, când părea mai frumoasă, spre a face pe cei, cari ar fi ținut să-i preumblu dealungul coastelor încântătoare ale Dalmației - să caute să toarcă ei înşişi din propriul fuior firul neprețuit al unei astfel de călătorii.

Dacă descrierea aceasta, în care s'a căutat a se împleti toate întipăririle şi toate cugetările, stârnite prin ele, o fi îndemnat şi pe alții a face asemenea preumblări; dacă cultul pentru graiul neaoş românesc de pretutindeni ar găsi îndurare înaintea celor, cărora partea logică a lexicologiei le întunecă mintea asupra înrudirei cuvintelor cu restul limbei; dacă în fine încercarea îndrăzneață - în ochii celora, cari privesc limba românească drept graiul unor păseri cărturare, şi nu drept pânea şi sarea Românimei - de a crea cuvinte noue din propriul avut, va fi fost încununată măcar câtdecât de reuşită: cel, ce a înjghebat această scriptură, se va simți îndeajuns răsplătit pentru țipetele cobitoare ale unor bufnițe literare.

CERCETAŞII[1]

Cercetaşii? Ali, cum aş vrea sa fiu şi eu cercetaş! Ce frumos e să fii cercetaş!

Dar cine sunt Cercetaşii? Un freamăt de bucurie par'că aud trecând printre rândurile micilor cercetaşi, viitorilor cercetaşi, cercetaşilor României, „eclerorilor", lacomi după descoperiri în natura pururea mândră, dornici de a îmbrățişa în avântul tinereței toată lumea în mersul lor triumfal.

Şi cum lucrează ei oare ?

Ei se 'ndrumează voioşi şi încrezători, plini de viață şi palpitând de emoțiune, cu căpitanu' lor în frunte, în spre vastul muzeu al naturei, departe de orizontul îngust al oraşului, spre a ceti, nu din cartea tipărită, ci din cea a vieții, spre a culege nu experiența catagrafiată a altora, ci a lor proprie; spre a descoperi ei înşuşi - mai ştii? - ceeace subsumează gloria marilor cercetaşi ai culturii omeneşti.

Dar ce fel sunt aceşti lăudați cercetători ai lucrurilor şi de unde vin?

Cercetaşii sunt nişte *revoluționari,* veniți de departe, de peste mări şi țări, de pe tărâmul lui Soare-Apune!...

Adâncimea din ce în ce a culturei în toate straturile poporului, şi concurența tot mai accentuată au îndrumat încetul cu încetul tinerimea spre culmile direguitoare, ceeace a creat un desacord în împărțirea firească a vocațiunilor. Îngrămădirea crescândă a cunoştințelor, cerințele tot mai pripite ale vieții moderne a împins pe educatorii popoarelor, a prețui timpul din ce în ce mai mult, a concentra experiența altora în.... teorie, rupându-se astfel

[1] *Minerva,* Bucureşti, 190.

contactul intim şi practic, ce-l are omul rudimentar cu natura şi cu tot ce-l înconjoară, şi formând din tineret, până la isprăvirea chiar a celor mai înalte şcoli, maşini înregistratoare de felurite cunoştinţe, neîndestulător rumegate şi prea puţin asimilate.

Că diploma nu face astăzi nici pe doftor, nici pe profesor, nici pe judecător, e aproape o banalitate a o spune.

Că învăţământul trebuie să fie cât de intuitiv, o ştie fiecare dascăl.

Dar ceeace se mai cere dela şcoala, fără ca ea totuşi să poată îndeplini în mod măcar schematic este formarea caracterului. Însă aceasta nu se învaţă din carte, cum nici curajul, nici ţinerea cuvântului dat, nici energia, nici atâtea alte lucruri, fără o exercitare nestingherită de „programă analitică".

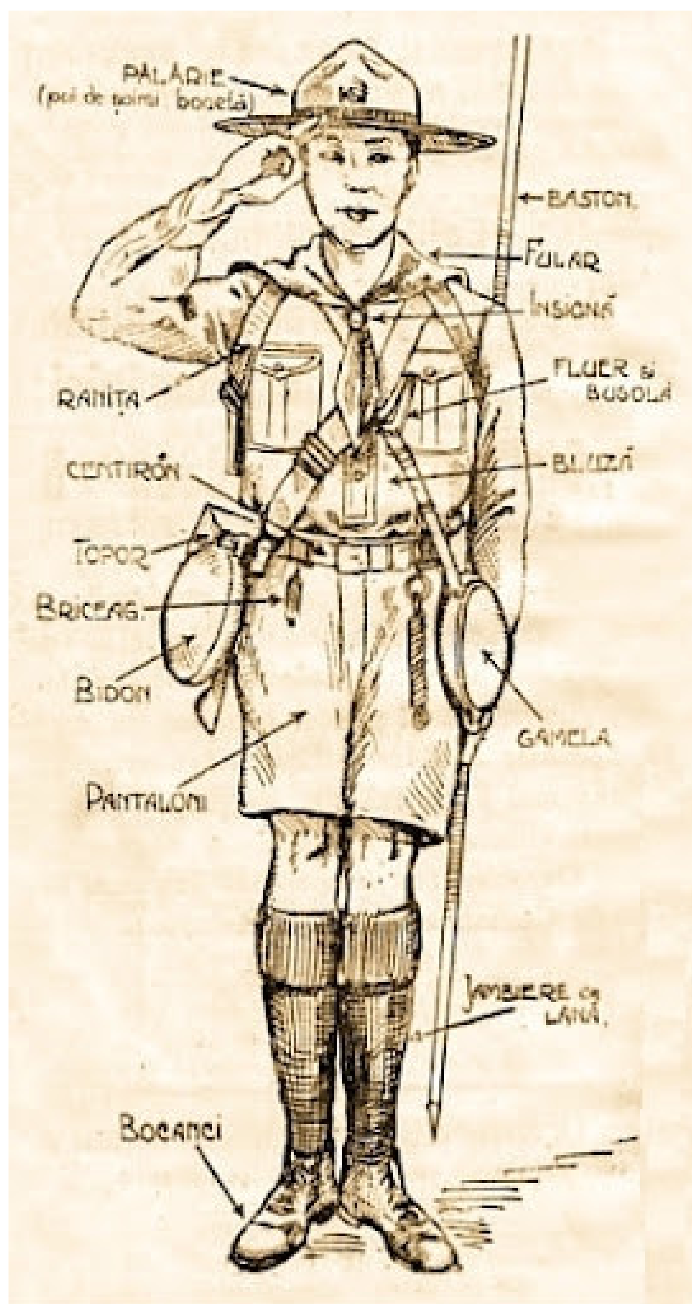
Îndeletnicirea prin urmare şi aplicaţiunea în mijlocul naturii a tuturor cunoştinţelor practice din domeniul cunoştinţelor şcolare în privinţa intelectuală; înviorarea sufletească şi trupească precum şi mulţămirea morală, ce te aşteaptă, când ţi se dă ocazia, de a resolva tu însuţi mici probleme în contactul cu natura încunjurătoare; exercitarea curajului şi a energiei, stimularea altruismului, ce dormitau până acuma ca nişte forţe latente în educaţiunea şcolăreasca; prilejul de a cunoaşte pe profesor nu numai ca învăţător, ci şi ca om; înfăptuirea unei prietenii, ce se cimentează mai bine între acei, cari au fost părtaşi la bucurii de ordin mai superior sau şi la suferinţi comune, toate acestea formează marele cadru al *„boy-scoutismului",* acestei evanghelii noue în educaţiunea extra-şcolară a tineretului, sub stindardul căruia s'au înregimentat în patru ani de la zămislirea sa în insulele britanice 800.000 de

stegari cercetaşi
Primit cu mare însufleţire în Franţa, acest nou sistem de educaţie face acum ocolul lumei. „Pfadfinder" i-a botezat Germanii, „proskopoi" Grecii, „eclaireurs" Francezii, iar noi îi putem numi: „cercetaşi", după cum propune d-l *Gl. Giurgea,* autorul unei broşuri asupra „scoutismului" şi împărţite de d-sa gratuit tuturor şcolilor secundare din ţară. Sunt prea mari şi prea general simţite lipsurile instrucţiunei şi mai ales educaţiunii noastre, ca factorii competenţi să nu dea cuvenita atenţiune nouei îndrumări venite din patria clasică a sporturilor.

În baza acestor consideraţiuni s'a propus încă acum şeapte ani, cu ocazia congresului didactic din Bucureşti, regulamentarea excursiunilor din şcoalele noastre secundare. Nicăeri, nici la noi, nici în străinătate, nu s'a ajuns aşa de departe: fie din cauze religioase („exortele" obligatorii în statele catolice), fie pedagogice şi sociale (respectarea zilei a şaptea de repaos), fie şi din cauza inerţiei celor stabilite faţă de o idee nouă: propunerea s'a împotmolit în archiva ministerială Avântul însă cu care ideia „boyscoutismului" sau a „copiilor cercetaşi" s'a înfiripat în mai toate ţările civilizate, ne dă curajul a relua gândul de acum câţiva ani, stăruind ca odată cu naţionalizarea şi adoptarea acestui sistem englezesc, trebuinţelor noastre, să-l îmbinăm cu sistematizarea şi obligativitatea escursiunilor elevilor împărţiţi pe echipe, sub conducerea unui profesor în tot cursul anului, Duminecele între 8 - 12 după o scurtă vizitare a câte unei biserici.

Dacă în clasă se cultivă mai cu deosebire intelectul, pe când trupul şi sufletul trebuie să stăpânească expansivitatea firească: în natura libera s'ar ţine cont de

aceşti factori, cari nu trebuiesc să fie prea încătuşaţi.

Dacă în clasă înveţi şi ceeace-ţi place şi ceea-ce-ţi displace: în echipe elevii s'ar grupa după predilecţiuni. Aci se va face parte largă şi altor ocupaţiuni practice. Astfel, deci, clasa pe lângă un „pâlc" de botanişti, minerologi, zoologi, istorici sau geografi, ar mai număra şi unul de fotografi, cântăreţi, biciclişti ş.a., sub conducerea celui mai desăvârşit şcolar în specialităţile acestea.

La finele anului ar urma apoi o excursiune mare, clasa I începând cu judeţul natal.

Prin asemenea colindări, viitorul cetăţean îşi va cunoaşte Ţara, şi pe locuitorii ei, va căpăta un interes mai viu pentru lucrurile, ce i s'ar înfăţişa, nu numai în mod abstract, ca în carte ci în înlănţuire cu alte lucruri şi fenomene foarte concrete şi deci plăcute memoriei.

Amintirile frumoase din asemenea ,,vânturări de ţară", vor cimenta nu numai dragostea între elevi şi profesori, ci vor contribui, sperăm, într'un mod spontan, a crea pentru şcolari alt ideal mai înălţător de cât cel oferit într'un mod atât de dăunător sufletului şi inimei, de atracţiile nenorocite ale pseudo-culturei din focarele noastre de cultură modernă.

DISCURS ȚINUT CU OCAZIA ZILEI DE 10 MAIU

D-le Director, Onorați colegi, dragi elevi!

Istoria Românilor e plină de fapte glorioase, cari ar face mândria oricărei națiuni, întocmai însă cum în arta militară, învingerea trebuie să fie nu numai tactică, ci şi strategică, ca să aibă însemnătate hotărîtoare asupra mersului campaniei, tot ca şi în politică, faptele în sine nu sunt destul de prețuite, cât ar fi, dacă ele ar avea consecințe folositoare dăinuitoare pentru urmaşi.

Una din cele mai precumpănitoare fapte din istoria noastră a fost, fără îndoială, şi Unirea principatelor, Moldova şi Muntenia.

Însemnătatea acestui act, datorit în prima linie fiilor de boeri, cari au mâncat pâinea amară a străinătății şi au învățat acolo să sufere, ba chiar să se jertfească pentru poporul lor, însemnătatea acestui act, zic, a trecut granițele-modeste a țărişoarelor noastre.

Contopirea țărilor surori a putut servi drept pildă bătrânelor națiuni europene, deoarece ea se făcu (1959) cu 12 ani înaintea celei a Italiei (1861, 17 Martie) şi cu 21 înaintea celei a Germaniei (18 Ianuarie 1871).

Noi mai avem cuvânt a ne mândri de opera părinților: Pentru unirea Italiei, mult sânge italian s'a vărsat, iar la unirea Germaniei a prezidat gloria câştigată într'un războiu norocos; Moldovenii însă şi Muntenii, nesiliți de nimeni, au dat mână cu mână, au secat Milcovul şi au făurit unirea.

Contopirea țărilor române avea nevoe însă de a fi bine întemeiată, să fie ferită de clătinări lăuntrice şi de sguduiri din afară, ferită de pângărirea celor nesocotiți cât

şi de deochiul vrăjmaşului.

În reamintirea faptelor îndeplinite pentru consolidarea unirei principatelor dunărene, stă tocmai marea importanță a zilei de 10 Maiu.

Protivnicii neamului nostru, îmbrăcând pielea oaei, grăindu-ne pe înțelese şi cu lacrimi fățarnice, au căutat să micşoreze însemnătatea acestei zile, propovăduindu-ne ani de zile, că ea ar fi o serbare *dinastică,* menită numai a mări gloria iubitului nostru Rege.

Dar mai întâiu de toate, ce înseamnează dinasticismul, şi e o însuşire rea a cetățeanului de a fi dinastic?...

Dragii mei! Pusu-v'ați vre-odată întrebarea, ce însemnătate are pentru un militar drapelul?...

El semnifică unirea, gloria, patria.

Nu pentru a pierde un steag de mătasă se luptă soldații, ci pentru a nu pierde totodat şi odoarele sale ideale cele mai scumpe.

Instituțiunea de Rege reprezintă pentru noi, - cari în epocile de tristă memorie am vărsat adesea sânge de frate, cari am milogit uneori ce-i al nostru de la potentații străini - regele reprezintă, zic, *drapelul* unirei poporului şi a stabilităței aşezămintelor sale.

De aceea, o seamă de străini, cari nu-şi pot obicinui ochii la luciul Stelei României, au căutat şi caută a slăbi în Români alipirea tradițională către Tron.

Cu atât mai mult cuvine-se nouă, cari ştim ce-i doare pe unii oaspeți din casa noastră, de a deschide ochii la ai noştri şi a fulgera cu dispreț pe cei ce vor să bage vrajbă între frați; pe cei cari lovind în păstor, vor să risipească turma.

Dacă 10 Maiu e o serbătoare dinastică, apoi noi, cari ştim prețui binefacerile ce decurg din stabilirea domniei, şi

mai cunoaştem şi nenorocirile neamului nostru din trecut - ne facem o plăcută datorie de a exprima, în ciuda protivnicilor noştri, pioasele noastre mulţămiri Celui Atotputernic, că regalitatea a ajuns să prindă rădăcini temeinice în ţările române.

Dar 10 Maiu nu e atât o sărbătoare dinastică, cât una *naţională,* căci consolidarea unirei doar spre binele poporului se făcu.

10 Maiu nu e numai ziua de mărire a regelui Carol I; 10 Maiu e şi *ziua Speranţei, ziua înţelepciunei româneşti.*

Prima grijă a patrioţilor era îndeplinirea punctului al 3-lea din hotărîrile unanime ale divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti. „Prinţ străin cu moştenirea Tronului, ales dintr'o dinastie domnitoare de ale Europei şi ai cărui moştenitori să fie crescuţi în religia ţarei”.

În ziua când fu detronat Cuza, la 11 Februarie 1866, Senatul şi Adunarea deputaţilor proclamaseră în unanimitate de domn al Românilor pe contele Filip de Flandra, fratele regelui Belgiei. Dar acesta refuză scaunul. Alte frământări urmară. În fine fu ales prin plebiscit principele Carol din linia catolică a casei de Hohenzollern-Sigmaringen.

Însă şi aci se iviră dificultăţi. Turcia protestă şi ceru intervenirea puterilor. De altă parte războiul între Austria şi Prusia fiind gata să isbucnească, călătoria prinţului Carol prin Austro-Ungaria era o întreprindere foarte îndrăzneaţă.

Cu toate acestea prinţul, însoţit de Ion C. Brătianu, trecuse neobservat prin ţările austriace, ascuns sub pseudonimul Karl Hechingen din St. Gallen, astfel că la 10 Maiu 1866 putu face intrarea sa solemnă în Bucureşti.

Este oare acest fapt numai un act însemnat din viaţa iubitului nostru Suveran? Cine ar putea să zică aceasta?

Certele pentru domnie au căşunat ţărilor noastre ranele cele mai sângeroase. Mai mult sânge de frate vărsatu-s'a în asemenea împrejurări vitrege, de cât pentru apărarea moşiei strămoşeşti.

De aci în colo curmate sunt şi cu voia Domnului îngropate pentru vecie.

Avem deci cuvânt a sărbători amintirea acestui act memorabil, pe care în zadar l-au aşteptat 6 veacuri să-l vadă în fiinţă.

Ce însemnătate se atribue unui vlăstar dintr'o familie domnitoare cu vază, se vede bunăoară din faptul că Franţa a provocat nesăbuitul războiu din 1870 - 71, pretextând că ar fi ameninţată prin candidatura la tronul Spaniei a Prinţului Leopold de Hohenzollern, fratele mai mare al M.S. Regelui.

Sub oblăduirea înţeleaptă a acestuia, Românii erau bine îndrumaţi spre calea propăşirei.

Intru cât raporturile lor cu Poarta otomană nu corespundeau cu vechile tractate încheiate de bună voe cu această putere de Mircea şi Bogdan, Românii tindeau, faţă de nestabilitatea lucrurilor din Orient, a se emancipa de legăturile cu Sultanul.

Un bun prilej se ivi cu desfăşurarea din nou a chestiunii orientale între 1875-1877.

Dintr'o ceartă de graniţă între Arnăuţi şi Muntenegreni la Podgoriţa, în toamna anului 1875, se încinse o răscoală la Herzegovina şi Bosnia, susţinută puternic de Muntenegru şi Serbia; în vara anului 1876 declaraseră şi aceste două principate războiu Turciei. Urmă răscoala din Bulgaria, pe care turcii au înăbuşit-o, comiţând cele mai înfiorătoare nelegiuiri, ce provocară în toată lumea civilizată şi mai ales în Rusia o indignare la culme.

Aceasta dete naştere la o conferinţă a Puterilor în Constantinopol, unde se propuseră felurite reforme pentru Turcia. Poarta însă răspunse că ar fi contra demnităţei imperiului otoman de a primi propunerile Puterilor.

Atunci ambasadorii părăsiră Ţarigradul, Rusia mobilizează armata sa şi o concentrează în Basarabia. Românii trebuiau acum să-şi precizeze şi ei rolul lor. Ei se adresară, când ostilităţile erau gata să înceapă, puterilor semnatare a tractatului de la Paris, ca să li se indice linia de conduită, şi li s'a răspuns să se poarte astfel cum le va dicta înţelepciunea lor.

Românii căzură deci mai întâiu la învoială cu Ruşii, în privinţa petrecerii acestora în Ţară prin convenţia de la 4 Aprilie 1877, în care Ţarul Alexandru II garanta între altele şi integritatea teritoriului român.

Cu toate că România proceda cu mult tact, era învederat că eram să fim şi noi târîţi în războiu. De altmintrelea aceasta era şi dorinţa arzătoare nu numai a armatei, ci şi a ţării întregi. Erau în neastâmpăr tinerii ofiţeri, cari doreau să-şi vadă visul cu ochii. Erau nerăbdători şi militarii de rând, sătui de viaţa nesuferită de tabără de-a lungul Dunării, lipsiţi de apă rece, de pâne proaspătă şi de ştiri de cei de-acasă. „Ci de-ar începe odată şi lupta aia, s'o sfârşim odată cu Turcul, căci mare mult ni-i dor de vetrele noastre", ziceau plugarii uniformaţi. Erau revoltaţi cărturarii de insultele ce curgeau gârlă prin coloanele ziarelor vrăjmaşe la adresa armatei noastre. Ni se spunea acolo, că Românii n’au mirosit pulbere de tun, n'au purtat războiu 400 de ani şi o să paţă ruşinea să fugă de groaza oştilor duşmane.

Turcia arată o mare nemulţămire din cauza atitudinei României şi dădu expresiune acesteia, permiţându-i a da

ordine directe Domnitorului nostru şi bombardând oraşele dunărene. Românii multă vreme păziau regula, de a răspunde Turcilor abia după a 10-a lovitură, spre a nu părea că ei provoacă.

Deoarece însă ei nu conteneau cu bombardările şi cu prădăciunile, Adunările legiuitoare proclamară la 10 Maiu 1877 independența României şi ruperea vechilor ei legături cu Poarta otomană.

Un entusiasm de nedescris cuprinsese toată suflarea românească. Sute de voluntari, chiar băețandri nevrâstnici, cereau a fi înrolați în armată. De la Iaşi plecară toți bărbierii români tineri, spre a se înrola de bună-voe ca voluntari, intonând în cale cântecul patriotic:

Viața războiului nouă ne place,
Viața războiului noi o dorim
Pentru Moldova cea pătimaşă
Jurăm cu toți, cu toți ca să murim !

Cete veniră din Bucovina şi din Ardeal. Am văzut chiar un țăran de la Câmpulung, care îmi spuse că vrea să meargă şi el în război să se lupte, *să vadă cum e!* Regimentul al 5 de linie şi al 2 de artilerie era plin de „volintiri", cum le ziceau „deşdele".

În saloane nu se mai vorbea franțuzeşte ci dulcea limbă românească, mamele şi surorii făceau seamă pentru răniți.

Românii se țineau în defensivă şi n'au trecut Dunărea de cât în urma telegramei memorabile a Marelui Duce Nicolae, adresată Domnitorului nostru în urma celor două mari înfrângeri a Ruşilor la Plevna la 8 şi 18 Iulie în care pierdură peste 10.000 de oameni.

Telegrama sună astfel: „Vennez a notre secours, quand vous voulez, sous quels conditions vous voulez; mais, venez, parceque la cause du cristianisme est perdue".

La 20 August Carol I trecu Dunărea pe la Corabia, iar la 21 luă comanda peste întreaga armată ruso-română de la Plevna.

Partea glorioasă ce a avut-o România în tot cursul campaniei ei e recunoscută astă-zi de toată lumea civilizată.

Prin înălțarea României la rangul de regat la 10 Maiu 1884, s'a pus ultima piatră la consolidarea regatului român. Coroana de oțel, făurită din înțelepciunea regelui şi a sfetnicilor săi precum şi din vigoarea bravilor, cari au luptat pe câmpiile Bulgariei, va sta mărturie secolelor viitoare;

Că din vultur vultur naşte,
Din stejar stejar răsare.

Ceea-ce atâta timp fu dorința unor bărbați cunoscători ai istoriei poporului nostru, ceea-ce era dorul aproape ideal, spre a nu zice visul tinerimei noastre culte, a fost adus la îndeplinire de regele nostru. România a reînviat puternică şi glorioasă.

Acestea fură evenimentele, a căror amintire ne redeşteaptă ziua de 10 Maiu.

Dacă însă doriți, ca să nu vă lipsească nici vouă avântul părinților voştri, trebue să luați azi aminte, că numai grație luptei ce au avut-o ei cu străinii, protivnici neamului nostru, au putut prețui unirea, care apoi i-a dus la izbândă. Luptă să duceți deci şi voi, luptă fermă dar cinstită, contra acelora cari sunt ca o otravă pentru

încolțirea, creşterea şi învăpăerea unui naționalism neprihănit.

Dat trebue să ne fie nouă a cultiva tot ce e strâns legat de naționalitatea noastră, pentru că atunci şi conştiința noastră națională se va într'aripa mai vie în inimile noastre.

Originea, limba, portul, musica națională, cultivate după normele ştiințifice şi artistice, vor întări conştiința noastră națională şi vor stârpi discordanțele de tot felul, causate prin amestecul etnic, demografic, linguistic, artistic etc. al străinismului în țara noastră.

Pentru recâştigarea independenței interne; pentru naționalizarea negoțului; pentru întărirea naționalității noastre nu prin proselitism, asimilare şi desnaționalizare, ci prin selecțiune națională, prin aduceri de colonii româneşti şi italiene; pentru nobilarea, nu pentru corcirea rasei noastre; pentru îndeplinirea idealului lui Mihaiu; pentru înfrângerea duşmanilor şi nivelarea Carpaților ne trebue un timp de pace durabilă.

Convinşi a avea în persoana iubitului nostru rege nu numai un brav căpitan al oştirilor, ci grație instituțiunilor noastre militare şi civile, necum şi a legăturilor sale familiare, o puternică pavăză a păcei; în iubita noastră regină o mamă dulce a poporului - să unim vocea noastră cu cea a României întregi în strigarea:

Trăiască Majestățile Lor Regale şi Regina!

Trăiască Altețele Lor Regale Principele Ferdinand şi Principesa Maria cu odraslele lor!

Vivat, crescat, floreat mândra noastră Românie!

DIN COLINDĂRILE CERCETĂŞILOR CANTEMIRENI[1]

Cărui băetan sau copilandru să nu-i placă nobila meserie a cercetăşiei? Cercetaşi în tot cuprinsul înțelesului râvnia - şi mai că a şi ajuns a fi - deşi în mod mai mult inconştient, toată suflarea şcolarească a *Gimnaziului Cantemir Vodă* mai ‘nainte chiar de a se fi precizat în ce ar consta această nouă evanghelie a tineretului studios. Nițel “vânt” numai trebuia să i se facă căci avîntul nu le lipsea de loc.

Domnul director al gimnaziului, V. Şuteu, care în solicitudinea şi dragostea lui pentru şcoală a prins orişice îndemn dela care şcolărimea credințată grijei d-sale, putea să tragă foloase, a binecuvântat încercarea noastră, de a scoate pe elevi la aer liber, a-i îndruma spre observarea proprie a lucrurilor şi fenomenelor din natură şi a-i apropia sufleteşte prin participarea deopotrivă la plăcerile şi nevoile unor colindări în afară de oraş.

Împărtăşind cetitorilor această dare de seamă despre isprăvile noastre în ale cercetăşiei, nu înțelegem a fi făcut lucru mare, nici cumva a ne creşte numele sau a îndestula ambiția puerilă a unor copii, cari prin însuşi faptul participării la acele neuitate conviețuiri, pline de

[1] D-l Dr. Ilie Gherghiel, profesor la colegiul Cantemir Voda din Bucureşti este întâiul care a pus bazele principiile “Cercetaşilor” la noi în țara. D-sa, fără vorbă, şi fără reclamă a înfăptuit această mişcare aşa de binefăcătoare pentru tineretul nostru şi însuşi cu un număr de elevi, a făcut 14 escursiuni începând de la Noemvrie 1912 pînă la Prier 1914. În rîndurile ce urmează d-sa face o dare de seamă a “colidărilor şi isprăvilor cercetaşilor cantemireni”, Bul. Muz. Ped. Al Casei Şcoalelor.

învățăminte, de haz şi de emoțiuni, îşi găsesc cea mai mare mulțămire. S'ar părea totuşi, că e o datorie de conştiință, de a nu lăsa să se cu funde în hăul uitării acele clipe de bucurie curată şi nevinovată, fie pentru repetarea lor mai înflorită sau mai îndemânatecă, fie pentru a da şi altora sămânța imboldului către asemenea întreprinderi, ce au mai mult farmec, credem, trăindu-le, decât de a fi cetite sau văzute în proiecțiune cinematografică.

„Cartea Cercetaşilor" şcoalei noastre cuprinde notele principale ale „capilor de cete", privitoare la 13 excursii, făcute în anul şcolar 1913-14 sub conducerea subsemnatului.

1. La prima excursiune, 24 Noemvrie, n'a venit decât doi şcolari: Leonescu Ct. şi Ştefan Gh. din clasa IV-a. Drumul parcurs a fost: *Bucureşti - Chitila - Chiajna - Roşu - Bucureşti* (13 km.), trecând pe lângă ruina măreață a mănăstirei *Giuleşti.* Neputând-o fotografia sau măcar desemna, ne-am mulțămit a o măsura. Am găsit-o lungă de 36 m. şi lată de 18 m., iar zidul era de aproape 3 metri.

Ca o curiozitate privitoare la istoria naturală se înființa privirilor noastre în drumul spre Chiajna o barză stingheră, văzându-şi de meserie, pe o toamnă atât de târzie. Timpul de altminterea era frumos, pământul uscat, iar soarele ne mai alinta cu razele sale; prânzit-am deci pe linia forturilor, sub scutul plantațiilor şanțului.

2. La a doua „colindare", în ziua de 1 Decemvre, numărul participanților se ridică la cinci. Calea urmată fu: spre *Chitila, Valea Colentinei,* şoseaua *Buftea-Bucureştii-Noi, Bucureşti* (14 km. 300 m.). Aproape de fabrica de zahăr am întâlnit un grup de lucrători *ruteni,* cu care m'am întreținut nițel în graiul lor, explicând elevilor portul şi tipul caracteristic al acestor Slavi bucovineni.

Prânzul, binecuvântat, cu câte un pahar de ceaiu cald, fu luat în cârciuma din dosul gării. Dibuirea unei poteci apoi printre viroagele Colentinei a fost culmea petrecerei noastre în acea excursiune. „Sămânța vorbirei" în tot drumul de aci înainte fu însă un accident comic, dintre acelea ce te face să leşini de râs, şi a cărui erou fusese elevul Dinulescu Ct. din clasa IV-a. Vrând anume să urce în goană un val de pământ, format din depozitele unor lucrări ale căilor ferate, simți deodată, că „i se taie picioarele". Ce fuse? Valul acela era adică un "*agestru*"[1], argilos - mocirlos, ce creştea mereu prin depunerile din nişte vagonete, ce se fugăriau, prinse în şine, pe muchia sa.

Nebăgând de seamă şi nebănuind, cercetaşul nostru în fugă îşi înfundă picioarele până peste glesne. Mirarea sa, neputința de a-şi descleştă picioarele, cumpănindu-se, spre a nu cădea „plăcintă" în acest ambiant nebănuit, precum şi necazul său de a fi subiectul veseliei noastre neînlăturabile, îşi disputau întăetatea, proiectându-se de-a valma pe fața sa, de obiceiu foarte serioasă.

Aproape de şoseaua Buftea am descoperit un loc frumos pentru *lupte* şi *jocuri de teren,* unde am făcut oarecare exerciții.

3. În ziua de 8 Decemvrie n'au luat parte mai puțin de 20 şcolari. Ei, *era o zi de luptă!* Elevii fură împărțiți dela şcoală (locul obicinuit de plecare) în două cete, a *„albilor"* şi a „roşilor", purtând fiecare drept semne distinctiv o şuviță de lână albă sau roşă la brațul stâng.

Plecăm la 8 jumătate, străbatem stradele Mercur, Icoana, Țărani, Romana, Tunari, şoseaua Ştefan-cel-Mare

---

[1] Provincialism bucovinean şi bistrițean, însemnând orice depunere după puhoae (cf. lat. aggestus).

şi alea Tonolla până la grădina *Teiu,* unde grupurile se despărțesc, având fiecare a merge una pe o parte, alta pe cealaltă a *Colentinei* până la podul de lângă *fabrica de glucoza,* unde era să se dea lupta, pentru cucerirea podului.

Patrule, cercetaşi, harțe singuratice, ademeniri războinice: toate peripețiile unei lupte se puteau urmări cu interes crescând; trupul şi spiritul îşi găsiau aci teren larg a-şi arată destoinicia. Albii sub conducerea lui *Dinulescu C.A.* au învins. După terminarea luptei făcurăm un prânz de împăcare la ospătăria d-lui Fronescu dela *Herestrău,* unde ne-am delectat cu toții, împărtăşindu-ni-se povestea unui curcan, gătit pentru alții şi nimerindu-se admirabil pentru nişte cercetaşi pe atât de mirare uimiți pe cât şi de foame hămesiți.

Un elev fu exclus dela excursiunile viitoare pentru „tembelism". Trecurăm la răboj 12 km.

La a IV-a excursie în ziua de 15 Decemvrie au luat parte 13 cercetaşi, distanța *Bucureşti Plmibuita - pădurea Andronache – Colentina - Bucureşti* (17 km.). În cale făcurăm *jocul „epurelui",* reprezentat prin cercetaşul *Iordănescu P.* Acesta avea însărcinarea de a face fel de fel de evoluțiuni „epureşte", o distanță anumită (până la „Câinărie"), marcând însă din când în când drumul său prin grăunțe. Ceilalți, resfirați, căutau apoi urma.

Isteț şi îndemânatec ne duse prin hârtoape şi cărămidării părăsite, sărise peste fire de ape, dâlme, râpi şi coclaure. Încât, de! ne ziceam şi noi:

Urma-i ici, urma-i colea,
Dar, mai, mai nu se găsia!

Tot oblicind şi dibuind, patru cercetaşi prea zeloşi şi

întreprinzători au luat fără voie o baie la picioare, spărgându-se ghiaţa cu ei. Au fost - se 'nţelege - scoşi din „horă" şi trimişi la cea dintâi casă, ca să se usuce la foc, să nu paţă mai rău.

În drumul nostru ni s'a dat să vedem un spectacol, unic pentru noi, neaşteptat şi neînchipuit şi demn de a fi văzut de acei ce iubesc originalitatea în natură. Ne apropiem de *„Câinărie"*, cunoscută sub acest nume doar numai de locuitorii din partea locului. Ce ne-a fost dat să vedem? Sute de câini, veniţi ca la un „congres" nu numai din mahalalele Capitalei, ci - judecând după pârtiele şi după lămuririle primite la faţa locului, - chiar din satele îndepărtate, împresoară locul îngrădit cu uluce şi apărat şi cu sârmă, ca nişte tranşee, unde se îngropau leşurile bietelor dobitoace, ce gustaseră în vieaţă ospitalitatea Societăţei pentru protecţia animalelor.

Un schelălăit ca a unei haite de lupi, ce se ridică în slavă, stârneşte imediat un răsunet, de un protest, dela altă potaie, concentrată în altă parte. Era o revistă, ce merită a fi văzută de cei cari - bine înţeles - n'au răbdarea necesară de a aştepta desfăşurarea unui film cu asemenea scene „câineşti".

Prânzul l'am luat pe nea, în nişte clăi de paie. Aci am fost ajunşi şi de cei trei „naufragiaţi", pe cari, după ce se uscaseră la un foc de vatră nu îi răbda inima a se întoarce acasă şi a se despărţi de colegii lor.

Fiindcă în timpul prânzului se mai răcoriseră veştmintele pe noi, făcurăm o fugă de întrecere până la pădurea din apropiere în mai multe răstimpuri. Ajunşi acolo, îi dădurăm ocol în două cete, având ca ţintă cantonul 11, pentru care era să se dea lupta. Petrescu H. cu “albaştrii" învinse. Un şcolar fu exclus pe viitor, deoarece,

neascultând, zădărnici planul „albilor".

In ziua de 22 Decemvrie am făcut cu trei elevi, între cari şi unul dela liceul „Lazăr", ca oaspe, un marş până la mănăstirea *Cernica,* trecând pe lângă porcăria lui Paţac şi urmând apoi şoseaua până la Pantelimon.

De aci apucarăm însă la dreapta drumul prin pădure, nu atât pentru a scurta din cale, ci mai mult pentru a căuta prilejuri de frumuseță, exercițiuri şi de cercetări pe cărări mai puțin bătute şi pe urme, din cauza zăpezei, abia întrevăzute.

Cine n'a străbătut iarna o pădure de brazi, pini sau molizi, să nu întârzie s'o facă, ca să-şi îmbogăţească sufletul cu impresiile multiple estetice şi emoționante, ce te cuprind.

Dacă un singur conifer îţi evoacă silueta unui turn gotic, iar o pădurice interiorul unei biserici de acelaş stil: o pădure de răşinoase încărcată cu țurțuri vegetale şi de ghiața, brumată pe de-a 'ntreg cu fulgi de nea şi sclipind ca o sumedenie de mici diamante, apare ca un adevărat templu uriaş al naturei în splendoare lucitoare de sărbătoare.

Belşugul de frumuseță neaşteptată te orbeşte, te bucuri nemăsurat de cele ce vezi, compătimeşti pe cei ce nu se pot împărtăşi cu tine de aceste mândreţe şi nu regreți deloc a fi măsurat cu pasul aceşti câţiva kilometri, până a ajunge în acest loc plin de farmece scânteietoare.

Eşind din pădure, ne lăsăm la vale pe splaiul stâng al Colentinei, croind-o peste unele băltoace îngheţate în direcția mânăstirei Cernica. În drumul nostru presărat cu mulțime de muşuroaie zărim pe ici, pe colo, pe zăpadă, pe scurte distanțe, urme de animale mici dela nişte găuri, iar într'un loc la încrucişarea unora din ele, pete de sânge de o culoare vie: bănuirăm atunci o luptă titanică între animale

pitice.

Încă o muche de deal, cât o fugă de cal şi sântem la mănăstire.

La Cernica Părintele călugăr arhondar, basarabean de baştină, ne-a făcut o prea frumoasă surprindere, dându-ne vre-o câteva numere din foaia românească scrisă cu litere cirilice *„Glasul Basarabiei”*. Distanța parcursă în acea zi fu mai bine de 28 km.

În vacanța Crăciunului nu s'a făcut nici colindare, colinde însă fură de-ajuns!

12 Ianuarie 1914. *Bucureşti - stația Cățelu - mânăstirea Cernica - Pantelimon - Bucureşti* (28 km.)

Pe o *zi* geroasă s'au găsit totuşi 6 inşi şi anume: Dinulescu Ct., Georgescu A., Nicolaid N., Petrescu H., Ştefan Gh., şi Iordănescu P., cari au făcut acest drum, fără mantale sau pelerine, dar însă cu tricourile obligatorii pe trup. După indicațiunile şefului stațiunei Cățelu, fusese în noaptea acelei zile -15° C. Pe drum începe să-i degere elevului Dinulescu o ureche. Observând cînd i se albia, îl pusei îndată s'o frece cu nea, până ce sângele începe din nou s'o coloreze.

În proumarea calei avurăm pe un început de viscol frumosul prilej de a ne face *datoria de cercetaş* față de un unchiaş, care nu putea urni cu o gloabă cam nevoiaşă din troian o căruță încărcată cu lemne, îndeamnă el calul, îl mai arde cu biciul - de geaba. Ajutor? De unde? Atunci iacă că se ivesc, trimişi ca de Dumnezeu, numai şase băetani şi, înțelegând numaidecât pricina, punem umărul cu toții şi scăpăm pe bietul om din impas.

În această excursie executarăm mai cu deosebire “*mersul cercetaşilor",* mergând adică o bucată de cale la

pas, iar alta fugind.

După ce prânzirăm la staţia Căţelu într'o odaie ce ni se părea caldă faţa de „kaltul" nemţesc de afară, o întinserăm prin ceaţă, spre mănăstire, resfirându-ne după vre-un kilometru în mici distanţe, spre a dibui fiecare calea.

La marginea unei păduri ne arătă drumul un paznic, care se încălzia la focul din colibă. Scoborând apoi spre luncă, am trecut pe ghiaţă Colentina, ajungând la ostrovul mânăstirei Sf. Nicolae.

După ce vizităm cimitirul, căci biserica era închisă, luăm ceaiul şi ne îndrumăm apoi spre casă. Voind a scurta calea, am nimerit o ogradă largă, de unde nu era altă scăpare decât să ne acăţărăm cu ajutorul bâtelor noastre, spre a trece un parcan (gard de uluce).

După ce am biruit obstacolul, am înţeles că nu degeaba am învăţat şi noi ceva gimnastică. Luarăm apoi câmpul în primire, îndreptându-ne pe o clină de lan spre o pădurice şi de-a lungul ei. Apoi prin locuri interesante pădăratice, prin găvane şi hârtoape râpoase, unde omătul ondulat de crivăţ se „scrobise" la suprafaţă în formele cele mai bizare de pânză mototolită. Pe nea se mai putea ceti mersul, joaca, fuga şi sprintenia epurilor, după urmele, aci întrolocate şi dese, aci largi şi săltăreţe.

Tot atunci mai furăm nevoiţi a mai face şi o gimnastică „sui generis”, cumpănindu-ne între împrejmuirile unui ceair, împresurat cu sârmă ghimpată, şi între ghiaţa subţire a unei bălţi; dar am ieşit bine la capăt, fără de nici o sminteală, cercetaşii noştri fiind bine călăuziţi şi prin sfaturi, şi prin teorie; şi prin pildă şi prin dragoste; şi prin jertfă, dar şi prin *disciplină* la ascultarea necondiţionată.

19 Ianuarie 1914. *Bucureşti – Dudeşti – Popeşti - Conduratu* (22 km.).

Pe malul drept al Dâmboviţei până la Abator, apoi pe cel stând până la podul Vitanului apoi iar pe cel drept şi de-a curmezişul splaiului până la Popeştii-Români. Aci trecurăm pe lângă o biserică nouă cu o inscripţie veche. Încă un kilometru şi ajungem la *Popeşti-Paulicheni,* unde peste aşteptare am dat de o cârciumă foarte bine înzestrată şi primitoare.

Locuitorii satului mai păstrează ca un răsunet îndepărtat istoric-religios numele unei secte, din care apoi s'a desfăcut cea a *bogomililor* bulgari. Intrând în vorbă cu nişte flăcăi pavlicheni, am primit dela ei răspunsul, caracteristic: *.,Noi nu suntem nici Sârbi, nici Bulgari; noi suntem Pavlicheni!"*

Întorcându-ne spre Bucureşti, avurăm în apropierea Văcăreştilor o surprindere foarte stranie, când apărură fantastic, de ceaţă înconjurate şi parcă plutind în ea, nişte case în forme de vile, ceva cu totul neaşteptat pe la marginea Capitalei. Puţin lipsia, să nu fi crezut, că era un soiu de vedenie aeroasă, aşa ne apărură de nemijlocit, când boarea prânzişorului ridicase marama de ceaţă - şi - străvezie ca un giulgiu - ele sclipiră deodată în vederea noastră apropiată, însă încă pe o temelie neguroasă.

În dreptul închisorii Văcăreşti, puţin după ce trecurăm de poarta intrării, un soldat fuge după noi şi ne pofteşte cu dulce la domnul comandant. Cam intrigat, ce-o fi având cu noi, ne supunem. Intrând într'un fel de ospătărie, unde ni se spuse că s'ar aflǎ d-sa, care nu-mi fu mirarea când descoper pe unul din foştii mei elevi, care bănuia că trebuie să fie fostul său profesor, care „umblă drumurile". Drept desdăunare îmi cere apoi graţia să

cinstească pe cercetaşii mei cu câte un şip de limonada, ceea-ce încuviinţez cu plăcere.

26 Ianuarie 1914. Au luat parte 28 de şcolari. Distanţa: *Bucureşti - Dobreşti - Fundeni - Colentina – Plumbuita - Bucureşti* (16,5 *km.).*

Elevii aveau să-şi însemneze în memorie străzile ce era să străbatem, având apoi să concureze între ei. Străbatem străzile: Mercur, Icoana, Ţărani, Romană, Viitor, Moşi, Căluşei, Traian, Vaselor, Şoseaua Mihai-Bravu, Iancu şi Pantelimon până la Mărcuţa, iar de acolo să luăm drumul spre Dobroeşti. În cale am vizitat biserica frumoasă şi încăpătoare a Sf. Pantelimon. Pogorînd valea Colentinei din dosul Mărcuţei, am admirat câmpul acoperit de omăt şi râpele văei prăpăstioase. În sat am dat de locuitori *bulgari.* După un mic popas am „întins-o" spre Fundeni în „mers cercetăşesc". Aici am prânzit într'o cârciumă foarte sărăcăcioasă şi friguroasă. După masă însă ne-am răzbunat, lunecând în faţa iazului îngheţat, pe zăpada pe clina unei prăbuşiri la vale, apoi urcând de-a buşile sau cu mânuirea bâtei iarăşi panta, ceea ce dete prilejurile cele mai felurite de îndemânare, haz, întrecere şi priveliște.

De aci ne-am despărţit în două cete de câte 14 inşi, dibuind drumul spre Colentina, prin ceaţă resfiraţi. Ceata din dreapta avuse ocaziunea de a face o trecere foarte interesantă peste râu, păşind peste două sloiuri desprinse ce trebuiau iute trecute, altfel cufundându-se în apă.

Lupta pentru *cucerirea mănăstirei Plumbuita*, aşezată pe o colină, înconjurată din mai toate părţile de văi, râu şi băltoace, a fost una din cele mai interesante. Ambele cete s'au desfăcut în pâlcuri şi patrule, păzind, cercetând,

ademenind pe vrăjmaş *aiurea,* spre a decide apoi prin superioritate *relativă* luarea cetăţuei. Lupte mici, hărţueli, lupte pe mai multe fronturi, învingeri parţiale - până în fine după o încordare înteţită de un ceas din partea tuturor părtaşilor, ceata neagră sub conducerea lui *Dinulescu Ct.* ieşi învingătoare.

Excursiunea a fost mai mult o preumblare dealtminterea foarte interesantă şi recomandabilă orişicui în jurul Bucureştilor, din cauza timpului şi mai ales a drumului nepriincios. Am luat Calea Victoriei la vale, strada Carol, Rahovei, de-alungul căei ferate, trecând pe lângă haltele Dealu-Spirei şi Cotroceni, trecurăm pe un terasament şi pe un pod înalt valea Dâmboviţei şi ieşind peste câmpul lui Grand în Calea Griviţei, de unde apoi ne-am îndrumat spre casă. (10 km.)

Pe jos se făcuse numai apă amestecată cu zăpadă.

2 Martie. Luat-au parte 14 şcolari. Era o colindare voioasă de jumătate de zi. Pornirăm pe la 2 jum. d. p. şi ne îndreptarăm mai întâiu spre Dudeşti. Imprimăvărase şi era prima zi, când pe lângă plăcerile ce-ţi deschide anotimpul cu câmpiile încolţinde şi cu speranţele înfiripânde, mai adăogăm plăcerea morală, de a fi înfruntat iarna, descoperindu-i secretele frumuseţei ei specifice prin colindările noastre în împrejurimile Bucureştilor, ce s'au perindat, în afară de vacanţele Crăciunului, în tot cursul ei. Era timpul când soarele nici nu-l doreşti, nici nu te supără; timpul, când un zefir parcă mereu te ademeneşte să te tot dai dorului de ducă, să te tot alinte cu a sale desmierdări, ba, de s'ar putea, să te umfle în slavă chiar şi să te tot legene pe-ale sale aripi aeroplane şi aeropline în spre calea ca prin vis întrevăzutei fericiri.

În apropiere de pulberăria Dudeşti, pe un podiş frumos înverzit şi mărginit în spre Apus de o muche de deal, şcolarii se resfiră în două şiruri, formând un unghiu drept, şi fiecare ins în depărtare ca de vreo zece metri de vecinii săi. S'a jucat de-a *„olacul"*. Acest joc constă din transmiterea cât mai repede şi mai exactă a ordinelor date dela centru spre margini şi din înregistrarea lor de către capul fiecărei echipe, alergând fiecare cu vestea primită în spre vecinul din preajmă. Ambele cete concurează între ele.

Apoi am asaltat dealul din față c'un avânt „dorobănțesc". După aceasta mai făcurăm încă o joacă de cercetaşi, căutând fiecare a se apropia de comandant, fără însă să fie observat şi recunoscut. La un semnal toți şcolarii trebuiau să stea drepți şi atunci era să se vădească, cine a fost mai dibaciu.

Către seară am pornit-o iar la drum, dibuind resfirați vreo cărare sau pârtie în spre Dâmbovița.

Ajungând la gârlă, am nimerit tocmai un soiu de punte în formă de scară, care însă se cam clătina, când treceai pe ea. O parte din elevi au trecut „de-a buşile", iar cercetaşii Badea A.., Angelescu D., Petre Ilie, Marțian C. şi cu subsemnatul am trecut în picioare, cumpănindu-ne cu bâtele, cu mare băgare de seamă.

După ce s'au împărțit oarecare mici premii, ca notițe, cupe de hârtie ş. a. pentru diferite isprăvi mai „răsărite", am luat-o iarăşi la picior pe sub nişte coaste, ce mărginesc albia veche a râului. Dase în amurg. *Mulțămirea*[1] şi nu mulțumirea, de a fi făcut iarăşi o escursiune reuşită, fu tradusă în cântece cadențate după mers, iar lătratul cânilor, din satul de pe şi după dâmb forma un fel de cadru acustic

[1] De la a dori cuiva “mulți ani", de la mulțămi pe cineva.

foarte înveselitor.

Înserase. Pajiştea fiind bine bătătorită, mergeam în voie, în cârd, orientându-ne după o lumină, ce lucia în calea noastră, într'o depărtare de vreo doi chilometri. Urcând coasta, iar drumul devenind mai anevoios, aprindem cele două felinare, cu care ne înarmasem dela plecare.

La 9 jum seara ajunserăm apoi cu bine în Capitală, făcând 19 km.

9 Martie, zece inşi, pădurea Otopeni. Pe un timp frumos plecăm la 9 jum. dimineața, spre şosea, însă nu spre a face paradă, căci ne-am obiciniut a găsi în noi înşine mulțămirea fără să provocăm atenția publicului mare. Nefiind lume, am variat mersul, fugind în răstimpuri, ceeace anima trupul, dar şi dispoziția cercetaşilor foarte.

Tot mergând pe şoseaua Ploeştilor înainte şi prin Băneasa şi ajungând, la km. 10 între pădurea cu acelaş nume şi acea a Tunarilor, am ținut sfat de războiu şi am stabilit următoarea ordine de bătaie: Un aviator (elevul Marțian Ct.) necunoscut, a căzut în pădurea R. Fiind observat de ambele armate, acestea au trimis câte un detaşament spre a-i da ajutor, de o fi „de-ai noştri", sau de a-l prinde, de-o fi de ai duşmanului. Totodată însă trebuiau să aibă grijă de a nu fi prinşi de inamic, eventual de a zădărnici şi ei la rândul lor manevra partidei contrare. Fură lupte, foarte învierşunate, care însă n'au degenerat peste marginile cuvenite. „Roşii" ieşiră învingători.

La 12 s'a dat semnalul încetării luptei. A urmai apoi prânzul pe iarbă uscată la adăpostul unui tufiş. Ne-am întors apoi spre casă, unde am ajuns la ora 4 d. p. (17,200 km.).

23 Martie. Plecarea la 8 jum. dela şcoală cu 10 elevi, spre Pipera.

Folosindu-ne ca totdeauna în oblicirea pârtiilor din jurul Capitalei de admirabila hartă a Institutului nostru geografic 1:50.000, urmăm mai întâiu drumul obişnuit până la Teiu, apoi cel ce duce spre Pipera, însă numai până ce suim podişul: de acolo o luăm la stânga pe o toloacă frumoasă, în direcţiunea cantonului No. 7 (nu 8!), a calei ferate Constanţa. De aci apucăm spre N. Ost vre-o 700 m., când se deschide valea unei viroage lungueţe, ce ne mână apoi până la Pipera.

Valea aceasta mocirloasă, plină cu plante şi vietăţi de apă, presărată apoi până la o biserică singuratecă cu arbori înalţi, unde fel de fel de păsăret de pe câmpie îşi dă întâlnire, amestecându-şi cântările şi ciripirile cu ale privighetoarei de baltă şi a grangurului solitar - impresionează pe acela, care din întâmplare a prididit prin locurile acelea, cu atât mai plăcut, cu cât nu te-ai fi putut aştepta a da în plin câmp de bărăgan şi la marginea Bucureştilor de un asemenea mic raiu câmpenesc. Câte prilejuri aci de observare, culegere de plante sau de goange, precum şi de reculegere trupească şi sufletească.

De aceste lucruri se resimţeau şi băieţii noştri. Numai veselie şi sburdălnicie; alergau, săriau peste şanţuri, asaltau râpe sau pripoare; unii mai mărunţi şi mai sglobii se dedeau de-a tumba sau se prăvăliau din deal în vale.

Cum cuprinserăm noi astfel toată valea dreaptă, tot mereu înaintând, când mai a fugă zorind, când mai cu încetineală zăbovind: iacă că răsar înaintea noastră, la o întorsătură a văei, nişte oameni cari se opinteau a aburca coşcogemite copac trunchiat într'un car, desfăcut în câte două părechi de cotiuge. Lucrul se făcea cu oarecare

anevoință. Un semnal fluerat: „drepți!”; un semn cu mâna şi mândrii mei cercetaşi se răpăd ca la un asalt în chiote de bucurie, punând mâna şi umărul, de au urcat apoi cu toții vre-o doi, trei arbori în car. Soarele însă se înălțase la prânzişor, iar Cercetaşii sunt pururea flămânzi sau cel puțin dispuşi a dumica ceva. Facem deci popas. Facem şi focuri, dar, ştii, mai cu meşteşug. C'un singur chibrit era lozinca. N. Nedelcu, care reuşi, primi drept răsplată o agrafă de pălărie.

În timpul excursiunei s'au cules flori, ce le-am pus în urmă la dispozițiunea d-lui profesor de botanică. Elevul Niculescu C. ne-a fotografiat apoi.

Pornind în urmă spre pădurea Tunari, ne apucă o bură de ploaie, ce ne sminti planul şi ne făcu să facem „stânga 'mprejur", luând-o iute la picior spre cantonul No. 7.

După ce mai stătu nițel ploaia, o luăm iarăşi de-acurmezişul pajiştei în spre Teiu. Aci ne adăpostim, stropiți binişor, sub şopronul unei cărămidarii. După vreun pătrar de oră urcăm deluțul şi ne oprim la o cârciumă, unde ne mai răcorim sufletul cu câte un şip de limonada ce aduce şi plăteşte uneori mai cât un vin spumos.

După încetarea ploaei, vizitat-am biserica dela Teiu, interesantă mai ales prin frumoasele monumente de marmoră ale familiei Ghica, între care unul, ca un semn al timpului, cu un epitaf în franțuzeşte.

Colindarea aceasta s'a terminat cu două lupte de întrecere: una de descoperire a vrăjmaşului, alta de cucerire a cetății închipuite (biserica dela Teiu). În ambele întreceri au ieşit roşii învingători.

La ora 5½ ne-am despărțit, ducându-ne fiecare spre casă.

În vacanța Pastelor, de asemenea, nu s'a făcut nici o excursie.

23 şi 24 Aprilie. Călătorie la mănăstirea Cernica şi Pasărea, 12 şcolari, între cari şi doi biciclişti.

După ce am botanizat pe întrecere în pădurea îmbelşugata de plante, bicicliştii Gherovici E. şi Grigorescu Lupu, fură trimişi cu cutiele pline la şcoală, având apoi a se întoarce şi a ne urmări după semnele, ce am convenit a le face la răspântii.

Noi pedestraşii am luat până la Obor tramvaiul electric, spre a mai scurta din calea cea lunga. De aci încolo drumul nostru obişnuit: dela Mărcuța cărarea pe stângă, de-alungul şoselei până la o râpă, apoi peste câmpie, pân' ce dăm în vale, la podul peste Colentina, iar de şosea. Dela Pantelimon însă la dreapta prin pădurea atât de frumoasa şi apoi în diferite variații prin câmp sau dumbravă spre Cernica.

Ac. alaiu mare. Sute de căruțe şi birji, în toate formele şi cu fel de fel de muşterii încărcate, se întindeau întrecându-se într'un şir nesfârşit spre codrul din fața intrării mânăstirii, unde, ajunse, îşi descărcau marfa, ce se pierdea apoi aci iute în bâlciul de oameni, trăsuri şi animale, ce forfoteau de-a valma.

Țipete, chiote, sunete de vioare şi țimbale. strigăte de-ale bragagiilor, ce-şi lăudau udătura. pocnete de bice şi de pistoale; o lume, care mişuna în toate părțile, alta care, aşezată pe iarbă, mânca şi chefuia tineretul apoi, care juca şi copii, care se jucau.

După ce ne-am împrospătat oarecare merinde străbătut-am prin acea lume, mirată şi ea de noi, văzându-ne cu *„trăistanele"* în spate, şi ne văzurăm de cale.

De sfântul Gheorghe e, deci, hram sau, cum zic foarte frumos Bănățenii, *„rugă"* la Cernica, şi este destul de interesant a vedea acea viață populară răsfățându-se sub scutul arborilor înfrunziți.

Drumul nostru - vorbă să fie - ducea acum de-acurmezişul pădurei Cernica vre-o şase kilometri, spre a ieşi spre valea Pasării. Călăuza noastră era insa numai harta şi Busola! Noroc că pădurea era ridicată şi apoi şi străbătută de multe „linii", tăiate pentru parcelarea ei. Până la valea Băjeniei ne-am şi folosit de-una din ele, care ducea în direcția noastră.

Aci, dând de locuri mocirloase, am oblicit cu toții, după obiceiu, o trecere, făcând apoi şi un popas, aşezându-ne pe un trunchiu gros şi lung, ce ne ispitise la şedere.

Chiuind spre a scotoci din codru pe cei doi cercetaşi biciclişti, pe care îi bănuiam că trebuie să fi dat acum la întoarcere de urma noastră, după mai multe încercări, ni se părea, că auzim un răsunet.

În urmă însă se distinse limpede o detunătură de armă, şi după vre-o zece minute, ordonanțele noastre fură primite şi ospătate cu mare bucurie de colegii lor.

Apoi ne îndrumarăm cu toții în spre nord-est, mergând pe diferitele cărări, însă întreținând mereu legătura prin semnale convenționale, sau mai bine zis, convenite.

Călătorind astfel în umbra copacilor ceasuri întregi, în taina unui codru, ce părea fără capăt, pe lângă plăcerile multiple, cu care natura în largul ei ştie să te încânte, nu puțin, ne ademenia şi sporia placul nostru sportic şi împrejurarea, că ne puteam asemăna unor adevărați cercetaşi, ce ne încumetasem a străbate codrii fără vre-o călăuză, fără a cunoaşte vre-un drum sau potecă, fără

măcar a găsi vre-o cale oarecare. Ni se părea că toarcem un fir dintr'un caer nemărginit; parc'am asculta o poveste frumoasă, ce nu se mai isprăvia cu toate că am fi fost curioşi să vedem, cum se va isprăvi.

Un drum sau vre-o cărare, un hăţaş sau măcar o posibilitate de a pătrunde - se ivia când ici, când colea. Cel ce o găsia se bucura şi cu un ura! ne năpustiam cu toţii într'acolo. Dar, nu-i vorbă, mai merserăm şi prin luminişuri, poeni, iazuri, sehelbe nenumărate, până, către seară, dădurăm de capătul codrului. Case se ivesc şi un râuleţ limpede, peste care trece pe un viaduct în formă de pod o cale ferată. Ne pogorîm în vale şi în albia asfaltată de sub viaduct luăm o baie de picioare, ce fusese apoi de toţi considerată ca nepreţuită. Ne aflam la Brăneşti şi după baie am vizitat şcoala de agricultură sub conducerea amabilă a unui gardian.

Bicicliştii noştri manifestând prea multă independenţă, fură concediaţi iar ceilalţi ne urmarăm drumul spre mănăstirea Pasărea, unde am ajuns încă de vreme, pân' a nu însera.

Aci furăm bine primiţi.

Fiind cam obosiţi de cale, ne culcarăm de vreme, după ce cinasem şi băusem câte un pahar de ceaiu.

În ziua aceea am făcut vre-o 23 de kilometri.

A doua zi luăm calea înapoi, trecem prin cătunul din apropiere, Cozienii, apoi peste valea şi apa Pasărea şi începem a străbate acum, cale de vre-o doi kilometri, frumoasa pădure Cernica, de-a latul. Este o pădure „civilizată"; parchete se văd, întretăiate de „linii", şi catagrafiate cu litere şi numere pe tăbliţe: pădurea e, mă pot exprima astfel, „câmpul" de exerciţiu al viitorilor noştri sivicultori şi „brigadieri" dela Brăneşti.

În pădure, se 'nțelege, ne-am răspândit spre culege varietăți de flori, spre a umplea cutia de botanizat, regretând că n'avem decât una. Mai adunăm şi vre-o câteva vietăți, între care şi un brotăcel de culoarea frunzelor uscate. Ieşind la larg, mai scurtăm calea, cu toate că drumul din dreapta (cantonul No. 18), ce-l arată harta, nu mai este în ființă. Puțin am mers noi prin țarini şi pe haturi şi dăm de obârşia văilor Tânganului, ce servă de păşune. Mersul pe aci e foarte plăcut şi orişicum mai interesant decât pe şosea.

La Pantelimon ne-am oprit la cunoscuta bragagerie, spre a ne mai înviora nițel cu câte-o cupă de udătură bulgărească. Apoi am plecat şi am ajuns la Bucureşti la 2½ făcând în total, în cele două zile, vre-o 41 de kilometri.

De Sf. Constantin şi Elena, 21 Maiu, în cea din urmă excursie din anul acesta şcolar. Luat-au parte la ea numai şase şcolari, fiind o zi mare, când familia îşi reclamă şi îşi recheamă odraslele!

Dar ne făcurăm şi noi ziua noastră! Plecarăm la ora 8 dimineața, luând drumul spre Herestrău, de-a dreptul peste bulevardul Colței şi şoseaua Jianu. Trecând podul peste Colentina, am cârmit vre-o 300 m., spre dreapta, apoi am întins-o înainte şi drept înainte pe lângă o linie de case, căci drumul dela biserică o iea la dreapta, urmând apoi o zare de cale ce prelungind-o cu ochii, se opreşte în pădurea *„Tunari"*. Închipuitu-ne-am adică, că urma ceea trebuie să iesă într'acolo.

Eram în frumoasa lună Maiu. Cireşii înfloreau, soarele ne cuprindea cu dulceață, iar ciocârlia nu mai putea de bucurie, văzând că Cercetaşii cantemireni veniau să admire şi ei frumusețea câmpului.

În cale dădurăm mai întâiu de linia ferată, ce duce la Obor şi imediat după aceasta iacă şi ceeace duce la Constanța. Arătai numaidecât elevilor punctul acesta interesant pe hartă.

Tot înainte păşind, dădurăm într'o mică vâlcea de o băltoacă. De aci drumul se îndreaptă spre nord-est şi - şi pădurea, ținta noastră, nu ne mai putea scăpa.

Pe când noi studiam topografia locului şi pe unde ar fi mai bine s'o apucăm, zărim lângă baltă un hoit, iar lângă el un câine. Spre a-l speria, dădui un chiot. Animalul însă îşi văzu de treabă. Atunci chiuim toți deodată după un semn dat. Dar abia ridică capul dihania. De oarece altă dată pe valea Piperei am gonit foarte lesne în asemenea fel un câine, ne mirarăm mult de îndărătnicia acestuia. Mai facem atunci şi ultima încercare: îi mai tragem o chiuitură şi mai straşnică şi începem să alergăm, vânturând bâtele în aer, în spre dobitoc, ce se găsia la o depărtare de vre-o 150 m. De astă dată reuşim: animalul lasă hoitu şi se îndepărtează încet, fără vre-o turburare. Iar noi am rămas în credința, că am biruit - un lup!

Dealungul bălței am cules apoi o mulțime de flori de mocirlă şi de baltă. Ca să fim însă sinceri, trebuie să declarăm, că n'am adunat acele flori numai şi numai din interes ştiințific, ci poate mai mult răpiți de frumusețea acelor odoare plăpânde ale primăverei.

În preajma apei un covor de „calce" (caltha palustris) saturau ochii cu portocaliul lor lucitor, iar în pozițiune mai retrasă strălucea ici-colea câte o floare broştească (rammculus aquatilis) în culoarea nevinovăției. Din baltă ieşia semeț stânjenelul de baltă (iris pseudacorus), pe atât de ademenitor, cât şi inapropiabil în cetatea sa apătoasă. Dar cine putea trece pe lângă gingaşele „nu-mă-uita"

(myosotis palustris), să nu lege prietenie cu ele, ducând şi celor de acasă o mărturie de mândreţea câmpului primăvăratec !

Continuându-ne drumul spre pădure, întâlnim în cale un lucrător italian, care ne mărturisi că plecase şi el pe câmp de dragostea naturei. Încă o descoperire pentru Cercetaşii mei, ce le-a fost desigur priincioasă.

Ajungând sub umbra copacilor, admirăm o cireadă de vaci sviţerane, păscând cu poftă ierburile grase, ce doldoriau prin rariştile şi luminişurile pădurii.

La un colţ al acesteia, pe un podiş mai ridicat, facem şi noi popas, scoatem merindele şi ne dorim „poftă bună".

După ospătare dădui cetire unei admirabile descrieri a d-lui prof. univ. *Dr. I. Simionescu:* „Pădurea în primăvară", publicată în revista „Natura" (An. IX-lea).

Deodată, furăm scuturaţi din pacea noastră literară de un sunet de trompă de automobil, ce ne zugrăvi într'o clipeală „Calea Victoriei" cu toate ororile ei. Pasagerii vehiculului modern, văzând această idilă cercetăşească, păreau miraţi, cum ne mirarăm şi noi, că asemenea frumuseţi simple ale naturei au putut să ademenească şi pe alţi muritori a le gusta.

După masă ne urmarăm calea de-alungul pădurei, luând-o însă de aci spre răsărit.

Încântătoare ni se pare şi acuma în amintire acea colindare sub farmecul celor cetite şi în vraja celor de noi înşine simţite. Pădurea e o lume pentru sine, cu umbrele ei, cu ascunzişurile ei, atât de ademenitoare pentru Cercetaşii isteţi, cu poenile ei poetice, cu grădinile ei botanice şi cu concertele ei simfonice, în care frumosul bariton al grangurului cu glasu-i metalic s'aude din când în când, acoperind pe cele ale celorlalţi cântăreţi.

Din spre câmp şi din naltul cerului ciocârlia numai în superlative cântă în cele mai frumoase ode laude Celui de sus.

Holdele însuşi - sorbind cu nesaţ vlagă din glie, alăptată de toana curgătoare din slavă - nu numai că huzuresc de vioiciune dar mânate de un vânt sprintenel, se încreţesc şi se netezesc ca valurile mării, sporind privitorului impresiunile.

Iar la zarea orizontului mai sclipeşte câte un turnuleţ sau coş de fabrică ca un punct de orietare pentru un puiu rătăcit al Capitalei. Şi am tot mers noi aşa pe aripa dorului, de călătorie, până ce zărirăm desenîndu-se după vre-o două ore, stâlpii de telegraf ai unei şosele, perpendiculară pe direcţiunea noastră. Am croit atunci şi noi „diagonala" şi am dat în calea ce duce la Pipera. Şi am tot mers voiniceşte înainte; iar la ora 7 seara am sosit în Bucureşti. (21 km.).

Schiţând aci momentele principale ale colindărilor noastre din cursul anului şcolar expirat, nu va fi, cred, fără folos a arată în două vorbe şi rezultatele generale ale străduinţelor noastre. S'a făcut în total 14 excursiuni în 15 zile, la care au luat parte 60 de elevi, făcând în total 258 de kilometri.

Cele mai multe excursiuni (11) le-a făcut şcolarul *Ştefan Gh.,* altul, *Nicolaid* (8), *Dinulescu Ct.* (7) din clasa IV-a. Cea mai mare parte din elevi (32) însă, au fost numai o singură dată! Cauza acestei frequenţe slabe îşi găseşte explicarea după cercetările şi experienţele sub semnatului, în prima linie, în neîncrederea familiei de aceea am stăruit şi cu altă ocaziune[1] pentru obligativitatea acestor colindări. Văzând părinţii, că odorul lor s'a întors dela primblarea

[1] Vezi articolul „Cercetaşii" din „Minerva" 7 Decemvrie 1913.

kilometrică pedestră mai rumen la față, se vor convinge, că nu e nici „nebunie", nici prilej de îmbolnăvire, de a-i lăsa măcar odată sau de două ori pe lună să soarbă şi altă atmosferă decât cea de pe locurile obicinuite de preumblare ale oraşelor noastre.

Ne mai rămâne a arată, că ne-am folosit cu îndrumare teoretică de cartea lui Dr. A. Leon, *Jungdeutsclands Pfadfinderbuch*, Munchen, 1913 - în cât priveşte cercetăşia propriu zisă; de cea a lui P. Kolbe, *Wie findet sich der Tourist im Gelande zurecht?*, Leipzig, 1910 - încât priveşte cartografia, şi de admirabilul „Bilder Atlas der Fruhlingsblumen" de H. Schuhmacher ed. O. Maier, Regensburg - încât priveşte stabilirea identității plantelor.

FACTORUL MORAL ÎN EDUCAȚIA CETĂȚEANULUI[1]

Stimați colegi, iubiți şcolari! Convenind a Vă vorbi la această serbare de sfârşit de an, împart cu mult stimatul Domn Director *Şuteu* răspunderea acestei însărcinări onoratoare. Datu-ne-am doară seama prea bine, că mulți alți colegi ar fi putut cu mai mult talent oratoric să vorbească cu această ocazie inimilor D-voastre, comunicându-Vă gândirea noastră. Dar m'am lăsat împăcat de cugetarea că experiența anilor şi dirigenția clasei a IV-a implică şi obligațiunea de a da şcolarilor, ce se despart de noi, câte o povață părintească, iar celor, ce vin sa le urmeze, a-i îndemna să culeagă de pe urmele înaintaşilor lor, pildele cele bune.

Domnilor,

D-nul Director V'a vorbit cu competența-i recunoscută despre partea *materială,* despre rezultatele pipăite ale stăruințelor comune.

Eu aş dori să mă întrețin cu Dv. de asta dată asupra unui factor *moral,* care constitue temelia oricărei civilizațiuni. Căci Domnilor, înainte de toate, trebuie să ne dăm seama de un lucru. O societate, un stat, un popor nu e bine îndrumat pe calea progresului de cât, dacă are drept pavăză ordinea morală. State absolutiste sau republice se prăbuşesc, dacă nedreptatea şi desfrâul se lăfăe în ele.
Aşa dar, ce ar putea pretinde societatea de la noi? Şi cine anume constitue societatea, căreia trebuie să-i dăm ascultare? Societatea, ar putea zice unul, suntem rând pe

[1] *Anuarul* Lic. Cantemir 1925.

rând, insul cutare, apoi cutare şi aşa mai departe. Îi faci pe pofta azi unuia, mâine altuia, făcând pe placul măcar celor mai de seamă, învederat, Domnilor, aceasta nu se poate! Societatea, care ne răsplăteşte pentru munca noastră, ne cere pe lângă învățătură, şi dreptate şi - *moralitate* înainte de toate.

Să-mi permiteți deci să vorbesc despre acest factor important al vieții şcolăreşti, de stat, de cultură. Ea este vecinica grijă a părinților şi a profesorilor. Ea se *impune* atențiune dascălului - care ar dori să servească ştiinței, lăsând pedagogului sarcina a pune la locul lui pe cel, ce se abate de la buna rânduială. Moralitatea filosofică şi religioasă e studiată şi în mod teoretic în şcolile noastre. Ei îi servesc şi serbările religioase, instituite şi păzite de şcoală ca comemorare şi întru cultivarea raporturilor noastre cu Dumnezeirea. N'aş avea căderea să vorbesc Dv. despre însemnătatea ei. Dar dată fiind împreujrarea, că tineretul studios al Capitalei culege îndemnurile pentru înavuțirea cunoştințelor sale nu numai din sânul familiei iubitoare; nu numai dela profesorii cu grijă, pentru viitorul neamului şi din cărțile didactice, cuprinzând descrierea fenomenelor; ci se lasă uşor ademenit şi de mediul înconjurător, adesea foarte dăunător şi în unele privinți parcă creat pentru pustiirea inimilor generațiunilor, ce se ridică: să ne fie permis, ca buni creştini şi ca buni Români, a da expresiune îngrijorării şi revoltei patriotice contra acestor stări de lucruri, ce amenință a ne răpi tezaurul nostru cel mai scump, tineretul şcolar. Până la ivirea măsurilor, ce ar fi să ne garanteze o altă îndrumare, pavăză să ne fie *religiunea* creştină, naționalismul român şi o râvnă pătimaşă pentru înfăptuirea binelui.

Domnilor,

În lumea aceasta a materializmului, a admirațiunii pentru știința pipăită și adeverită, ce ne-ar face să susținem această disciplină, a cărei temem e credința? Ea odinioară puternică și biruitoare asupra păgânilor, pârghie puternică civilizațiunei sufletești, izvor de mângăere și adăpost mântuitor pentru suflete desnădăjduite cere astăzi însăși îngăduință.

Religiunea, dragii mei, sublima revelațiune dumnezeiască, cugetarea cea mai adâncă, înviorată și repercutată de simțire; temelia etică a oricărei conlucrări omenești, superioară în complexul și concepția ei științelor, mărginite ca cuprins; și chiar filosofiei, care nu înseilează și elementele credinței, iar în morală îl face pe om judecător al proprielor sale fapte - este pârghia cea mai puternică, cum mai presus de ea nu poate să existe alta pentru omenire; dea-pururea menită a ridica năzuințele oamenilor spre cer, spre ideal, este educătoare cea mai conformă cu firea dublă o omului, speranța celor ce sufăr și sprijinul celor obijduiți. Religiunea, dragii mei, nu e numai teama de o ființă superioară, ci și glasul conștiinței, ce pururea arată judecății noastre calea dreaptă de urmat.

Acest sentiment înăscut în om a fost apoi desvoltat în cursul civilizațiunei omenești, culminând în religiunea creștină, înțelegând oamenii rostul religiunii, ca al unei discipline menite, prin păzirea legilor dumnezeiești, a educă pe om după cerințele *omeniei:* ea a devenit cea mai însemnată podoabă sufletească și intelectuală a omenirei, întru cât ea e o garanție neîntrecută, pentru a scoate pe om din concepția animalică egoistică și a-l face ființă sociabilă, folositoare prin iubire și celorlalți semeni ai săi. Intrucât însă noi aparținem unei anumite religiuni și am biruit sub

scutul acesteia, şi făcurăm şi în timp de pace zid de apărare al naţiunei din legea noastră străbună: ea devine se 'nţelege, un spin în ochii unor anumiţi venetici, ce nu-şi pot obicinui ochii la luciul tot mai viu al Stelei României. S'a început atunci campania contra ei sub cuvânt, că civilizaţia nu o îngăduie. Tocmai din potrivă. În străinătate numai semicultii se mai răzvrătesc contra religiunii, care e acolo în cinste tocmai la popoarele cele mai culte.

Nici când religiunea nu va putea fi înlocuită cu morala filosofică,[1] fiindcă etica, anticipând asupra constatărilor psihologiei, nu dă şi sancţiunea îndeplinirei învăţăturilor ei.

Fără însă de calitatea, dobândită prin grea trudă pedagogică, de a-l face pe om să simtă şi durerile semenilor săi, toată învăţătura insului e dăunătoare societăţii.

Aveţi deci datoria către părinţii Voştri sufleteşti şi către Voi înşi-vă nu numai să respingeţi cu indignare orice atac contra legii noastre dreptcredincioase, ci să ne semnalaţi şi nouă pe cei ce s'ar încerca a Vă deslipi de la sânul religiunei şi a Vă înstrăina şi de inimile noastre. Iar ca atitudine *pozitivă* sa cercetaţi bisericele numeroase ale Capitalei, să ascultaţi limba frumoasă străveche, să admiraţi cântările corale sau vocea argintie a Diaconului, să studiaţi apoi arhitectura la îndemâna cărţilor eruditilor noştri, să Vă incumătaţi apoi a descifra şi literile străbune de pe crucile sau inscripţiile străvechi. A fost o rătăcire, şi o rătăcire amarnică, uitarea căei bisericii.

Am ajuns să întrecem în ireligiozitate şi pe cei mai abraşi răstălmăcitori ai principiilor ştiinţei.

---

[1] Cum recomandă d-l prof. *I. Găvănescul* în Etica.

Tâmplele noastre se dărâmă şi numai credem - nu preoţilor, ci nimănuia!

Idealurile ni se terfelesc de toţi spurcaţii. Poeţii şi propăvăduitorii grăiesc în pustiu. Noi profesorii, cari am moştenit de la redeşteptătorii seminţei româneşti vlagă sufletească caldă pentru întruchiparea idealurilor noastre, suntem revoltaţi; amarul aproape ne înneacă şi ne secătuesc vigoarea.

Pentru acest cuvânt dorire-am să Vă facem să simţiţi cu noi la fel, doar vom reuşi să scuturăm nepăsarea, ce ne învălue; să scuipaţi otrava, ce de-avalma cu microbii patogeni tind a Vă înăbuşi sentimentele frumoase.

Urmând şi în această privinţă pilda bună a Apusului sau a bunicilor noştri, dragostea pentru moşie iarăşi va încolţi, Românii iar îşi vor strânge rândurile, duşmanul nu va mai avea spor - iar noi vom putea încheia în linişte viaţa, fiind că am fi contribuit să ne regăsim iarăşi pe noi înşine şi să revenim ca fiul rătăcit iar la vatra părintească izvorul dragostei şi vredniciei noastre.

TURISMUL ÎN ŞCOALĂ[1]

Unul din idealurile pedagogice, ce preocupă de o bucată de timp cercurile noastre diriguitoare, e mijlocirea şi înlesnirea contactului cât mai strâns cu natura, unde, în afară de încăperile şi laboratoarele şcolii, se desfăşoară viaţa aievea cu multiplele ei corelaţiuni, a cărui analiză şi sinteză abstracţionată formează teoria celor în şcoală învăţate.

Întrucât în vremurile noastre principiul predominant în efectuarea unui *progres* social pare a subsuma în sine, pe lângă forţa convingerii şi pe cea a unei dulce sile - e învederat, că coeficientul *său* nu poate fi decât în funcţia eficacităţii amândurora.

Vă este îndeajuns cunoscut, cum unii elevi lipsesc regulat dela excursiuni, fie că au fost robiţi altor ademeniri, fie că părinţii se opun, găsind pentru odraslele lor, poate nefolositor, a-şi mâna picioarele pe alte tărâmuri decât cel al caldarâmului orăşenesc.

Decretarea oficială a *obligativităţii* unei excursiuni a întregii şcoli şi alteia a fiecărei clase îndeosebi la anumite zile, în anul şcolar este, credem, începutul metodic al generalizării lor.

Ajungând şcolari, părinţi şi profesori prin metempsihosa unei line constrângeri în ceairul larg al convingerii depline, excursiunile, cu pricepere şi cumpăt îndrumate, vor putea ajunge să se impuie apoi prin forţa lor proprie, a ne scoate din toropeala orientală şi a ne apropia şi prin şi prin aceasta de popoarele apusene, cu care pururea râvnim a ne identifica în multiple privinţi.

---

[1] *Gazeta Sporturilor* 1925.

La liceul “Cantemir-Vodă" cultivarea excursiunilor a devenit tradițională. Ele s'au făcut de un şir de ani, întrerurpte doar prin perioada războiului pentru întregirea neamului. În afară de colindările mai mărunte în jurul localităților aşezate în raza cetății Bucureşti, excursiuni mai răsărite, pe la mănăstirea Cernica, Pasărea, Țigăneşti, Snagov şi Căldurăşani s'au efectuat încă de pe la 1914 încoace.

Colindările acestea în regiunile de câmp cu variațiunile de culori, culturi şi privelişti ce-ți oferă pajiştile, pădurile, firele de apă, şi ondulațiunile numai pe alocolea mai răpoase ale terenului, împreună cu localitățile sau clădirile singuratice au încă destul farmec pentru puii de orăşeni cu educațiunea încă nepervertită.

Ceeace însă întrevăd ei la deşteptarea acestui simț al dragostei pentru muma natură - e plutirea în largul vacanțelor prin plaiurile umbroase ale codrilor, munților cărunți, adăpostitorilor neamului şi a frumuseților poetice.

E a doua oară abia, de când profesez la aceasta şcoală, când împrejurările mi-au prilejuit a pătrunde cu câțiva şcolari cantemireni până în rărunchii Carpaților.

Împrejurările actuale anevoioase ale unei călătorii mai îndepărtate au apăsat asupra unei participări mai vii la această excursie, cu toate că trebue spus aci, că numărul participanților la asemenea colindări turistice n'ar trebui să depăşească pe cel al unui control apropiat al fiecărui ins.

În ziua de 15 Iulie plecat-am aşadară la 6 dimineața cu „Predealul", după ce ne-am cucerit cu amar locurile în diferite compartimente ale clasei III-a, subsemnatul şi cu opt băetani, şcolari cantemireni cari mai făcuseră excursiuni şi promiteau a fi destoinici pentru o colindare pedestră de vreo 5-6 zile.

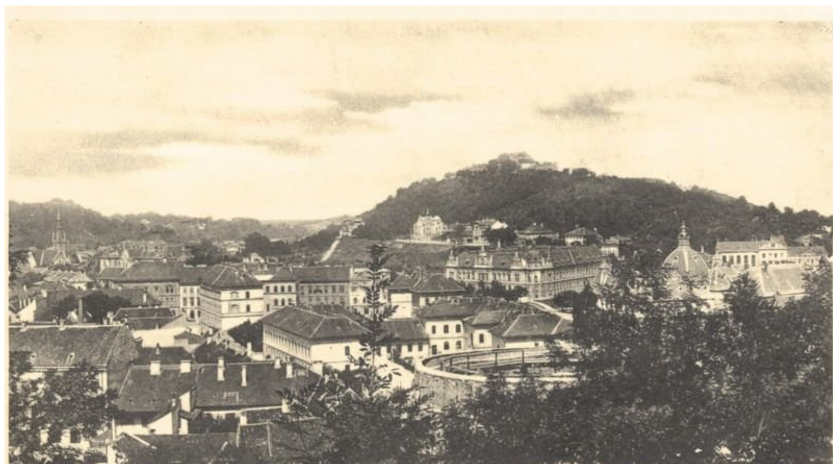
Îmbulzeala în tren nu era aşa de mare, încât nu ne-am putut concentra decât după scoborîrea din vagoane la Braşov, unde ajunsesem cu bine pe la 3 după prânz. Impresiunile de călătorie pe cale ferată până aci le voiu trece mai bine cu vederea şi cu scrisul, zăpuşeala şi grămădeala dinnăuntru precumpănind şi aproape stânjenind vederea priveliştelor exterioare.

Coborînd din tren, par'c'am renăscut pe un alt tărâm. Un aer dulce al unui alt anotimp'mi învăluia în preumblarea până în oraş, alungând prin lina-i adiere stropii de sudoare adunați cu atâta belşug în înghesuiala de şease oare de cale. Oraşul era încă pitit ochilor, iar puținele case resfirate „strivite" de măreția culmei priporoase a Tâmpei şi a Curmăturei, cari împreunate au înfățişarea unui melc uriaş (nemțeşte „Schneckenberg"!).

Înaintând vedem cu mirare desfăşurându-se mai mult o *„câmpenie"* de munte, cu colina „Cetățuei" din dreapta şi cu munceii ce se clădesc în fund, deasupra văilor înguste şi

pe alocurea întărite cu stânci singuratice, ce răsar albicioase din verzişul brădetului. Când însă o stradă mai încheiată ne cuprinde pe furiş, cum învălue bunăoară pe nesimțite o vale de râu trenul, ce înaintează, privirile noastre se îndreaptă spre vieața interioară a oraşului cu aspecte destul de osebite pentru cei ce vin pentru prima oară din „Țară”.

După ce am făcut mai multe cumpărături am apucat calea spre „Steajăriş" şi „Hohe Warte", pentru a vedea din înălțimi topografia Braşovului şi a colinelor, ce-l înconjoară cu atâta farmec. Pe la toacă ne coborîm în suburbia „Schei", numire ce redeşteaptă timpurile premergătoare descălicătorilor. Ne oprim apoi la „Gimnaziul” românesc, spre a mijloci sălaş pentru noapte la internatul liceului. Dar toate strărduințele noastre fură zadarnice. În clădirea internatului totul era ferecat, iar nişte servitoare, unguroaice, ce se iviră după desele ciocăneli ale portalului liceului nu voiră să deschidă cu toată vorba transmisă de acesta din partea unui profesor al liceului.

Încuartirarea în Braşov în timpul verei fiind foarte

anevoioasă şi costisitoare, de nu imposibilă, iar noi având a ne obicinui şi cu masul sub cerul liber sau pe la stâne, ne hotărîrăm a lua-o bărbăteşte la picior spre culme pe o noapte, ce-i drept, seducătoare, liniştită şi luminată de o lună plină, *„câmpenind"* la nevoe într'un loc potrivit, după ce vom fi cinat gospodăreşte într'o ospătărie mai de Doamne-ajută.

„Trupa" era încântată. După cină o pornirăm deci spre Tâmpa, ținând dreapta spre curmătura dinspre „Schei", unde arborii erau mai rari, iar vederea şi orientarea mai lesnicioasă.

După un mers de vreo doua ore era pe la miezul nopții - am tăbărît pe un tăpcean verde pentru un popas, carele însă fu încununat aşa cam pe nesimțite şi de un puiu de somn de vreo două ceasuri. Ne-am trezit cam înfrigurați, şi o întinsesem deci iarăşi voioşi spre „mal". Un foc, ce licăria abia prin rariştea copacilor în calea noastră la curmătură, ne călăuzia. Ajunşi acolo, deterăm de un sălaş de oameni adormiți, pe când nişte cai şi nişte vite păşteau nestingherite în juru-le.

De aci o luarăm la stânga pe muche şi ajungem la soclul, pe care se răsfăța înainte de războiu mândria ungurească, personificată în statuia lui Arpad, primul duce al Ungurilor, carele însă n'a avut nici o legătură cu Ardealul, cucerit abia sub Ştefan I. Furtuna, ce bântui într'o seară de iarnă cu furie şi-l aruncase - cică - şi pe Arpad de pe postamentul său era prevestitoarea furtunei războinice, ce a spulberat şi trufia ungurească de pe plaiurile Carpaților.

De aci ne-am scoborît apoi la pavilionul încremenit în piatră, în parte suspendat de sub Tâmpa, de unde se desfăşoară cea mai frumoasă panoramă, ce se poate gusta

de pe o culme din apropierea vreunui oraş din România întregită. Cu drept cuvânt această privelişte s'ar putea asemăna cu cea dela Cetăţuia „Hohensalzburg" din Salzburg, ce trece drept una din cele mai mărețe din lume.

Panorama de acolo e înviorată de verdeața alpină a râului „Salzach" ce taie oraşul în două; Tâmpa Braşovului însă în schimb e aproape de două ori mai înaltă ca culmea „Hohensalzburg" (960 m.: 542 m.). Vedere deci unică, ici şi colo!

A descrie un asemenea colţ de rai pământesc e zadarnic. Palidă va fi orice descriere ce nu poate fi decât *succesivă,* faţă de frumuseţile, ce năvălesc *simultan,* cu mii de impresiuni asupra *„plăianului”*.. Dinaintea acestuia, eşind din întunericul brădetului, apare în adâncime aproape perpendiculară un oraş încântător, aşezat într'un ghioc de coline, presărate cu rediuri şi pajişti, pierzându-şi casele sale apoi prin îmbucăturile de ulicioare de-a lungul vâlcelelor, ce răspund în vatra târgului.

Casele din locurile plane, acoperite cu olane roşcate, contrastează atât de dulce cu verzişul închis al brădetului împrejmuitor şi cu culmile din jur, răsărite unele în chiar raza oraşului, cum e bună oară colina „Cetăţuei", sau muchea ce desparte fundăturile Scheilor.

Ici, colea mai licăreşte din brădet câte o vilă, ce-ţi face cu ochiul, să guşti şi din balconul ei câmpenii de ale oraşului, ce poartă, cu drept cuvânt în stemă o coroană (de aci nemţeşte „Kronstadt"). Frumuseţea poziţiunii mai e sporită şi de întăriturile medievale ale „Cetăţuei" ale bastioanelor şi turnurilor, ce se ardică şi acuma semeţe de pe promenadele moderne din jurul oraşului, precum şi de rămăşiţele zidurile cetăţei de odinioară, străpunse de porţi urcate, încununate cu turnuleţe şi prevăzute cu metereze ca

bunăoară poarta „Caterina".

Nu te mai saturi îmbrățişând cu o singură privire această simfonie a frumuseților fără pereche în jocul negurilor, ce se ridică pe alocurea, descoperind câmpenii noui, scăldate acuma şi de razele poleitoare ale soarelui răsărind.

Dincolo de acest cadru, se întinde apoi al Țării Bârsei, în colori de o ceață subțire molcomite, vârstat lăicer al câmpurilor şi ogoarelor, ce înconjoară dispre Miază Noapte cu belşugul său de roade „Braşovul". Dar ce contrast al vieții! În acest punct strategic al frumuseților turistice s'a încuibat şi un microb al nemerniciei omeneşti. Fărtăția bizară a unui Grec şi a unei unguroaice jupoaie aci, cu toate prețurile maximale afişate, lumea ce vine să îmbuce ceva pe Tâmpa. Astfel avuse poltronul de patron îndrăzneala să pretindă pentru 7 pahare de ceaiu fără rom sau pâne suma banală, de 28 de lei! Bine înțeles, că nu ne-am potrivit la aşa ceva, oferindu-i în total 18 lei. El atunci zise, că dacă nu-i dăm cât i se cuvine, nu cere nimic dela nişte şcolari. Neprimind această galanterie simulată, i-am lăsat banii oferiți pe masă, îndepărtându-ne. Atunci începu să devie arogant. Ne-am gândit atunci la vorba nemțească ,,Was ein Esel von mir spricht, das acht ich

nicht!"; căci dacă ar fi fost să ne facem singuri dreptate, nu ştiu cum ar fi eşit Grecul la socoteală. Ne văzurăm deci de cale cu sentimente cam amestecate, mai gustând apoi din vârful „Tâmpei" unde ducea iarăşi poteca, încă o dată panorama neuitată a Braşovului, îmbinată aci şi cu ivirea Cristianului (1805 m.), a Bucegilor (2500 m.) şi a Pietrei lui Craiu (2241 m.) Cristianul sau Postăvarul (nemț. „Schuler”) părea o colină aşezată la capătul unui codru întins cam de vreo 12 km. în urcuş, aşa încât puteam fi mândri de a birui în vreo 6-7 ore această distanță, ce cerea maximul de încordări tocmai la capătul ei! Pogorînd de pe Tâmpa iarăşi spre Curmătură, unde deterăm de sălaşul din zori, ne înfundarăm după vreo câțiva paşi în pădure, unde o potecă foarte bună, însemnată cu o linie roşie orizontala pe un cîmp alb ne făgăduia să ne conducă fără greş la casa de adăpost de sub Cristian.

Preumblarea era delicioasă, căci plaiul pe cari păşiam, era neted pe alocurea, de regretam numai, că n'aveam la îndemână o bicicletă, să fac să zboare copacii de pe lături; umbroşi de nu putea pătrunde nici o rază de soare; răcoroşi încât puțin cam înfierbântați de mers, dar cu traistanele doldora pe spate, ne închipuiam a face o bae de aer slăvită.

Aşa mergeam ceasuri întregi cu prea puține variațiuni de teren sau de direcțiune, poposind din când în când, dacă nişte buşteni sau trunchiuri de arbori ne oferia prilejul. Dela o vreme plaiul începu să urce binişor, iar faptul zilei strecură căldura şi prin coridoarele înalte ale coniferilor. Apă nu aveam cu noi şi începu şi pălătuşul din cerul gurei să guste din uscăciune. Noroc că luasem din vale vreo 200 grame de bomboane eucaliptoase, cu care mai stârniam nițel vânt în gură, „plăenilor" mei. Când

căldura exterioară şi cea produsă de pedestrare îngăimează mersul, plăeanul încercat desbracă surtucul înainte de asudare, lăsând curelele trăistanului mai slobode la urcare, ca aerul să poată circula liber, iar cămaşa de lână, în bumbac sau mătasă împiedicând răceala.

Preumblarea în asemenea condițiuni pe un drum admirabil croit înecată în umbra deasă, îmbălsămată cu mireasmă de brad şi şi molid într-o linişte dumnezeiască şi mai ales ademenitoare prin priveliştile cele mai variate ce ni le sugera închipuirea pentru orele şi zilele viitoare, ne făcea să ne cutremurăm de plăcere şi să ne credem cei mai de invidiat dintre cei, cari gustăm plăcerile vacanței.

După vreo patru ore de mers, calea începe să urce pieptiş, de începură sudorile să curgă pe tot trupul. Partea cea din urmă a urcuşului Cristianului e şi cea mai anevoioasă. Picăturile amare, refac condimentul oricărei colindări mai serioase la munte, încep să ne tulbure plăcerea accentuată de pân'acuma. În complexul impresiunilor însă ele contribue, ca şi unele griji, ce mereu te pasc, la farmecul întregului, - mai ales după ce ai scăpat de ele...

Dar iată licărind dintr'un luminiş o colibă, ba colo o casă; se aud glasuri omeneşti - am ajuns la acioala societății carpatine ardelene (1590 m.). Era pe la 10. Aveam deci timp până la prânz să urcăm piscul muntelui. Am pornit deci mai departe împreună cu noi, înaintea şi înapoia noastră, alte cete de excursionişti, între cari şi nişte elevi dela institutul militar din Ardeal. Curând eşim din pădure şi culmea țuguiată a Cristianului ne apare măreață, pietroasă şi scăldată în razele unui soare stâmpărat.

Pe o potecă scurmată în stâncă urci în sudoarea frunții - căci n'ai încotro! - şi începi a gusta din raiul estetic

pământesc, ce-ți înăbuşă toată ființa, văzându-te asemenea vulturului sau aeronautului - minus neplăcerea de a te face una cu pământul, de ți-ar fi sortii să cazi. Toate zac la picioarele tale: păduri, codri, munți, sate, cuprinsuri largi de Țară. Ferice cel ce ştie sa cetească o hartă bună de 1:50.000 sau 1:75.000 din regiunile muntoase; şi mai ferice însă acela, carele vede lucrurile acelea aevea!

În scurt timp am tulit-o aşa dar spre vale, spre ospătari a acioalei, unde am prânzit bine şi eftin, sorbind şi din izvorul admirabil din apropiere. Apoi cu un „Doamne ajută" am pornit-o spre vale; dar în loc sa luăm calea „galbenă", apucarăm pe cea „albastră". Prinzând de veste şi întâlnind în cale vreo doi turişti saşi, ne 'ndrumarăm la stânga spre Apus pe o potecă marcată, în jumătate de oră, spre peştera „Lăptoasă" (Milchsteingrotte), de unde însă aveam s'o croim pe dibuite în vale înspre „Poiana". Ajunşi

la peşteră, am renunțat a pătrunde înăuntrul ei scund şi presărat cu bolovani mari lipicioşi, neavând bate ci numai nişte bețe culese în cale.

De aci cu busola în mână şi folosind câte un hățaş de feară, ce se potrivea cu direcțiunea noastră, am coborît priporos spre vale.

Iată însă, că viroaga, ce o urmăream, se prefăcu într'un jgheab, curmat mai în colo de un prag de vreo doi metri, transformându-se apoi într'un ogeag de vreo zece metri, cu o clină de vreo 60 grade.

Mai întâi - în lipsa de uneltele trebuincioase ca funie de Manilla, colțari, de înarmat bocancii am crezut calea inaccesibilă.

Dar după ce am cercetat singur topografia locului, am văzut că lucrul se poate face cu oarecare trudă, precauțiune şi puțină îndemânare gimnastică.

Mai întâiu scoborî pragul cel mai sprinten dintre plăeni, folosindu-se de bâta mea de alun, dându-i de sus ajutor cu mâna şi întepenind vârful ghetelor în scobiturile stâncei; Apoi expediai trăistanele, cari îngreuna mult cățărarea şi primejduesc cumpătul foarte labil în asemenea situațiuni. Trecurăm fără nici un incident cu toții pragul, ce pentru unii fu şi peatra de încercare a sportului sau "*placului*" turistic.

După vreun ceas ne-am trezit în vale într'o poiană întinsă, iar după vreo zece minute am ajuns la izvorul „Trunchiului" (Baumstumpf-quelle) lângă o casă, unde se găsesc merinde şi băuturi pentru plăenii cari trec pe aci l-a răscrucea mai multor poteci turistice.

Facem apoi cu toții o bae la picioare şi ne înviorăm inima, sorbind cu nesaț apa admirabilă de aci.

Fuse un popas mai îndelungat, din cauză că un

participant şi-a lăsat la coborîrea stâncei drept peşcheş un toc dela gheată; şi acum încerca toate metodele de a-l prinde iarăşi la loc. În fine reuşi cu nişte piroane bătute, cum îl învățase... „Nevoia". De aici încolo drumul nostru trebuia iar să-l ghicim, tăindu-i mai de-a dreptul, să nu ne apuce noaptea. Ne-am servit deci numai de orientarea *generală,* constând în luarea direcțiunii după busolă şi în indicațiuni asupra culmilor, văilor şi pădurilor, ce aveam de străbătut. Călăuzit şi de o experiență îndelungată, în ceeace se numeşte simț de orientare am putut străbate fără greş, trecând deacurmezişul a vreo 3-4 coline împădurite şi nimerind pururea *„cumpăna" apelor,* ce despărția două văi, până în amurg, când ajunsesem la casa de silvicultor, însemnată pe harta noastră turistică. De aci, ni spuse paznicul casei, arse din timpul răsboiului, să ținem drumul spre Apus până la o culme, când trebuiam s'o luăm „ceala".

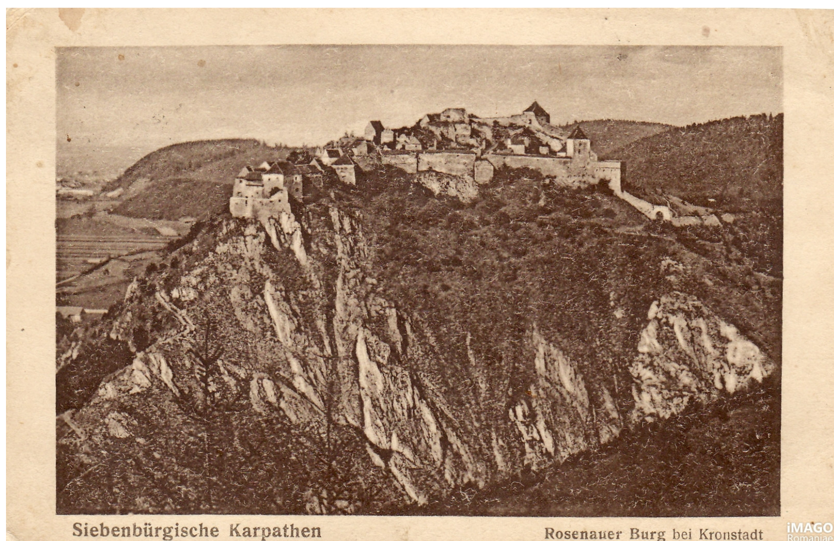
Când am ajuns acolo, înserase, iar noi ne-am aşternut pe iarbă, lăsându-ne în vraja adierei unui suflu de aer, care după osteneala zilei avuse darul să adoarmă în câteva clipe şi pe cei mai guralivi. Înaintea noastră se aşternea o câmpenie de muncei priporoşi, împăduriți şi o vale adâncă sălbatecă, fără semn de vreun drum, cărare sau potecă. Cum o să putem noi pătrunde prin acest codru fără viață! Totuşi am pornit cu direcția schimbată spre Miază-Zi, pe o pârtie abia întrezărită. Bănuiam că trebue să ducă aproape spre culmea munceilor, ce se întindeau în spre Râjnov. Dar n'am apucat să mergem vreo 400 de metri şi poteca nu se mai distingea. Atunci, spre a nu ne rătăci cu totul, am hotărît sa câmpenim la adăpostul unor frunzări, în apropierea cărora se găseau vreascuri; crengi şi buşteni uscați, îndeajuns. Cu ajutorul hârtiilor cu care fuseseră înfăşurate merindele, am aprins şi ațâțat curând un foc

haiducesc, în preajma căruia ne-am tolănit cu toții cu picioarele spre jar. Nu era nevoe de vreun povestitor de basme, spre a ne face să ne aciuiăm mai curând în brațele lui Morfeu. Adevărat că din când în când frigul înălțimei mă trezea şi îndemna să mai pun găteje şi câte o cioată în jăratecul înspuzit, spre a nu-mi deştepta ciracii, încleştați unu'n altul ca nişte mâțişori adormiți.

A doua zi pe mânecate răcoarea dimineței ne-a hărnicit, şi după stingerea focului am luat-o iar la picior. Dar, ce să vezi? La doi paşi de culcuşul nostru dăm de poteca ce abia se mai putea zări în ajun în iarba cea scundă. Ea ne conducea, cum bănuisem, dealungul culmilor spre Râjnov. În preurmare am dat de semnele galbene pe copaci, iar după vreo trei ore de mers, de o peşteră, în care se perdea unda unui pârâiaş. Curând se deschide apoi vederii o tăetoare părăsită, ce alcătuia acum un huciu, năpădit de fel de fel de bălării şi smidă, printre care se întrețeseau vrejuri de mure şi de smeură. Pe deasupra acestora privirea uimită zăreşte deodată răsfățându-se ca o vrajă aeriană Cetățuia impunătoare a „Râjnovului", lucind pe o culme în bătaia razelor dimineței.

Curând apoi răsăriră la o cotitură a culmei, din brădetul închis nişte case, acoperite, ca mai pretutindeni prin ținuturile ardelene, cu olane roşcate. Spre a nu fi siliți a urca după coborîre iar măgura cetățuei, am cârmit la dreapta pe un drum, ce ținea direcția dorită. Dar de astă dată n'o nimerisem. În continuare se deschise un găvan, unde se desemna sub noi în fundul unei văi o pepinieră forestieră. Am coborît deci pe acolo, iar de aci am urcat culmea din dreapta, urmărind direcția țintei noastre. După un urcuş de jumătate de oară se deschide un drum bătut spre stânga, care, urmărindu-i, ne-a scos cu vreo 35 de

metri deasupra Râjnovului; ruinele cetăţuei însă şi de astă dată ne-au scăpat, fiind despărţiţi de ele de o altă vale. Ne-am coborît deci în sat, unde am găsit, deşi cu oarecare trudă, primire ospitalieră. Călăuzit de un mădular sas al Consiliului Comunal, care ne-a fost la îndemână cu cea mai mare bunătate şi amabilitate, am găsit găzduire şi am vizitat în toate amănuntele şi vestita Cetăţuie, ce fusese în urmă în stăpânirea ţăranilor râjnoveni, după ce am scuturat în baia comunală toată oboseala zilelor trecute.

A doua zi era sa luăm trenul spre Bran, dar personalul inferior a căei ferate particulare lungise proslăvirea Sf. Dumineci până Luni după timpul plecării trenului. Nemai având timp de perdut, am schimbat planul călătoriei noastre şi am hotărît s'o luăm iar la picior în spre Zărneşti, deasupra cărora ne saluta piscul stâncos al „Pietrei lui Craiu'.

După un popas de vre-o două oare şi după împrospătarea merindelor am pornit-o pe o zi călduroasă în

spre „Crăpătura", văgăuna ce desparte Peatra mare de cea mică a muntelui. Pân’s'ajungem la valea ce desprinde văzului din creştetul muntelui, Peatra Mare de cea Mică a Petrei lui Craiu, aveam de străbătut valea Bârsei, pururea desdăunându-ne de arşița zilei, cu vederea impunătoare a muntelui, din stânga şi în gând cu răcoreala, ce ne aşteptă, de vom intra sub aripa protectoare a brădetului. Gând era însă să părăsim Bârsa, n'am mai rezistat căldurei sau - fie şi ispitei de a mai scutura lenea ostenelei, dându-ne prada undelor râului răpede.

O bae în asemenea împrejurări şi în astfel de împrejurimi, iacă ceva ce reclama multe superlative a condeiului şi a simțim, pentru a redă o slabă oglindire a realității. O cutremurare a întregei ființe, o veselie neîngrădita a nervilor, o băicăreala de copilandru în apa, ce şerpuia pe tot trupul, avid de răceală, o beție a “*placului"* turist dintre atâtea culmi de sinceră şi sănătoasă plăcere.

Apucând de aci calea codrului, ne-am ferit cât am putut de a intra în pădure, orientarea în câmpul liber fiind pururea mai lesnicioasă; ajungând însă în dreptul văei despărțitoare, am intrat în codru. După vr'un ceas de mers însă ne-am pomenit cuprinşi într'o sehelbe de nepătruns, unde smida şi buşteni tolăniți ne curmară pofta de pătrundere şi mai ales ne deteră a înțelege, c'am rătăcit calea, îndărăt deci şi mai spre stânga. După vr'un pătrar de oară nimerirăm valea şi zărirăm şi o pârtia slabă în iarba călcată.

Priveliştea, ce-ți înfățişează de aci înainte ruptura adâncă a muntelui, despicat par'că în două, dar pe o pantă de 70-80 grade, cu stei răsăriți, aci ca nişte bastioane sau turnuri, aci ca nişte colțuri zimțați în mod fantastic, e covârşitoare. Mereu ți se pare că poteca trebuie să se

înfunde undeva, de nu cumva ai nutri semețul gând, de a te strecura printre ogeagurile crăpăturilor pe urma ciutelor săltărețe, spre a eşi la mal. Tot trupul e numai apă. Asudasem mereu, cu toate că temperatura nu mai era cea din vale şi razele soarelui nu se încumetau a picura lumină şi căldură în această văgăună decât pe la amiază. După o muncă încordată de trei ore ajungem - *o deliciu al placului plaiurilor* - la un izvor pe cât de modest ca debit, pe atât de răcoros pentru nişte plăeni însetați.

Poposim, şi cele mai alese merinde alcătuiesc acum gustarea noastră, pe care o stropim apoi îmbelşugat cu udătura „Domnului". După vreo jumătate de oară ajungem în fine la muche; iar după ce am admirat de aci frumusețile unei câmpenii neasămănate, o tulim grăbiți spre stâna speranțelor noastre de adăpost, căci orologiul ne arată oarele 6 şi mai aveam de străbătut o smidă de brazi şi molizi, doborîți de furtună, fără vre-o cărare sau hățaş de fiară.

Deci tule-o, băete, 'nainte spre vale. După vre-o oară de sbucium trupesc şi sufletesc, înaintând cu încetineală prin cetinele de răşinoase, tolănite de vreun vânturaş năprasnic în calea bietului plăian, eşirăm iar la larg într'un luminiş, presărat cu flori alpine şi întretăiat de scursuri de ape vii. Coborîsem binişor spre vale. Dar stâna? Mai urcând, mai coborînd, stâna-i ici, stâna-i colea, stâna mai nu se vedea!

Ci, câinii ne-au adulmecat, iar lătratul lor ne-a călăuzit apoi, pân'ce deterăm de poiana, unde stăpâniă baciul cu dulăii săi stâna cu odoarele ei ademenitoare pentru nişte plăieni înfometați.

Ce mai jintiță şi jintuit, urdă şi spumă dulce, ca primă gustare; apoi temeiul cinei cu mămăligă - cei drept

nu de făină de lux pretențioasă, dar aprinsă şi deci amărue la gust, ci trăsnită la râşnița sau moară de apă - cu brânză de burduf şi cu lapte dulce.

După cină, înväliți în sarică, ne cuprinde curând somnul, mângâietorul tuturor trudelor:

A doua zi desdedimineață o pornirăm, fără a mai adăsta mulsul oilor, spre creasta muntelui, şerpuind, pe un jgheab priporos pe albia unei gârle pietroase. După vreo jumătate de oară ocolirăm la stânga, traversând în direcția culmei sorbind boarea răcoroasă a dimineței şi vederea încântătoare a cuprinsului mai apropiat sau mai depărtat a „Prăpastiei" şi îmbrățişând totdeodată şi masivul uriaş al Bucegilor. Dar cerul începu să se întunece; negurile văilor, pe măsură ce soarele începu să le stârnească, îşi învederau năzuința să se îmbine cu abureala din ce în ce mai amenințătoare de sus; aşa că ne mutară şi nouă gândul semeț de a „subpunc" piciorului nostru întreprinzător creasta ,,Pietrei lui Craiu" şi ne silirä să căutăm cât mai curând un adăpost. Îl şi găsirăm - şi la timp - sub o stâncă precumpănitoare; căci abia ajunşi acolo, şi începu să se deslănțue o ploaie bulubcată, cu un sgomot troscănitor, de par'că zeci de mitraliere ar fi pârâind şi plescăit terenul pietros din jur. Vederea era îngăimată, şi ca prin ceață, începură să se desprindă văzului, cu încetarea cumpenei, şivoaele de pretutindeni, sburdând năvalnice peste praguri şi alcătuind apoi în poenişul din vale un lac curgător fără vad.

După încetarea ploaei, zărirăm curând o lucină albăstrue pe cerul ce începu sa se răsbune; ci planul urcărei spre culmi ni s'a spulberat - ni l-a luat unda!

Eşirăm după popasul nedorit de vreo jumătate de oară din ascunzişul nostru şi o tulim spre vale.

Dar, iată, o nouă piedică! Ajunsesem la marginea unei prăpăstii de neînvins, deasupra unui găvan larg, râpos, dincolo de marginea căruia stătea ademenitor în vale un sălaş de vaci mulgare. Ce-i de făcut? Scotocind, dibuind, căutând cu toții geana prăpastiei, deterăm de-un ogeac, care cobora, înclinat cam de vre-o 75 de grade, prăpăstios spre vale. Noroc însă. că avea destui colți şi colțuri proptitoare; iar noi cățărându-ne, ne servirăm de astădată de uneltele turistice la îndemână.

Înarmat cu bâta şi cu colțari la bocanci, mă pogorîi de vreo două şchioape, punând stavilă celuia, ce ar fi fost mânat s'o ia mai sprinten spre vale. Şi aşa dar mai cu migăleală, mai cu încetineală, mai cu târîita, mai cu învârtită ne pomenirăm în toată legea *„plăeni carpatini*", ca să nu ne zicem turişti alpini, sau turing-clubişti!

„Odaia" din vale ne primi cu ospitalitate şi cu toate bunătățile locului. După o adăstare de vre-o jumătate de oară - începu între timp din nou să plouă - o luarăm iar la drum. Pe'n serate ajunserăm cu bine în una din comunele Branului, unde furăm cu multă bucurie primiți de un fruntaş al satului. A doua zi apoi luându-ne rămas bun dela gazdă noastră, ce ne poftia să mai venim şi altă dată, am luat-o sprinten la picior, ajungând în aceeaşi zi la Zărneşti, unde am luat trenul spre Bucureşti, alegându-ne cu trupul înviorat, cu amintirea unor zile neuitate şi cu regretul, că cel mai frumos, şi sănătos şi cuprinzător de atâtea cunoştinți „plac" sau sport al plaiurilor abia şchioapătă îndărătul altora mai puțin desinteresate.

O “PLĂENIE” PRIN MUNȚII RODNEI

Eră prin anii 80, era prin urzeala tinereții.

Străbătând încă de pe la începutul studiilor universitare, an cu an, trecătorile Carpaților; unde numai fumega „carul de foc" - deoarece mă mânau într'acolo şi dorul de ducă, ce mă ispitea în preajma vacanțelor, şi setea de a scotoci cu ochii văgăunele pietroase sau culmele înpădurite, pe unde s'ar fi aciuiat Străbunii noştri „auşi" în decursul întunecatelor răstimpuri medievale ajunsei în cele din urmă *pe isprăvite; şi* nu'mi mai rămăsese altceva, de cât doar să combin călătoria mea, stereotipă ca țintă şi loc de plecare, cu vre-o colindare pedestră prin locurile acelea fărmecătoare pentru orice inimă simțitoare, pentru orice minte cugetătoare.

Împrejurarea aceasta în loc să-mi stâmpere avântul, din potrivă, mi-l înflăcărase şi mai şi eram doar *„plăian”,* cum mă măguliau fărtații transcarpatini şi de peste *Molna,* după tendința post-Pumuleană, glumeață în formă, dar aprins naționalistă în temeiul ei, de a înlocui, pe cât se poate neologismele noue, sau chiar învechite, cu cuvinte româneşti descoperite, adaptate sau chiar anume ticluite - cu condiția numai ca legile de făurire a limbei să nu fie smintite. Eram adicătelea, înscris mădular în uniunea ,,Osterreichischer Touristen-Club" şi făcusem în cercul plăienilor vienezi cunoştință nu numai cu muncetele din *„Wienerwald",* ci şi cu respectabilul *„Schneeberg"* (2076 m.) şi cu prăpăstioasă *„Raxalpe"* (2007 m.), tărâmurile de îndeletnicire ale turismului vienez.

Începuse acum vacanța şi de tinereță nu mă plângeam.

Pentru întreprinderi de călătorii eram parcă ursit şi

prin creştere, pe care nu mi-o făcuse mama; şi prin vânjoşenie trupească, de care mă bucuram; şi prin spiritul aventuros şi dorul de ducă, ce mi-l păstrasem încă din copilărie, de când cu istorioarele indiane în limba germană: ba mi-l şi sporisem şi ațâțasem, parte prin mici colindări sub înrâurința atmosferei gimnaziale cernăuțene; parte şi prin cetirea de scrierilor de călătorii africane, ca ale lui *Anderson, Livingstone, Barth;* sau nordice, ca ale lui *Weyprecht* şi *Payer;* sau a celor plăsmuite ale lui *Cooper, Gerstacker,* ş.a.; necum cele fantastic închipuite, dar în parte după cunoştinți previsate şi apoi în principii şi înfăptuite ale maestrului neîntrecut şi genial, ce fuse *Jules Verne.*

Mă avântam în timpul acela de flăcuan nedomolit cu nespusă plăcere, ba între timp, chiar cu o patimă neînduplecată, în nemărginitul ceair încărcat de frumuseți al naturii; mai târziu acest inbold sentimental căpătă sprijin prin pătrunderea psihologică şi îndreptățirea cugetândă al acestui sbor din înecul civilizației orăşeneşti spre ademenirile nevinovate şi nepătimaşe, dar pline de frumuseți dumnezeieşti ale câmpurilor şi plaiurilor alpine sau carpatine.

Cu ,,bâta" sau pe româneasca inconştienților în ale limbei, cu *„bergştocu"* (!) în mână, cu „trăistanul" (vă rog, nu traistă, ci *„rucksack"* sadea!), în spate, cu banii la chimir, şi cu voe bună în inimă, pornii din Viena iar şi iară într'o zi de vară, spre gară cu dorul aprins de Țară!

Şi mă 'ndrumai mai întâiu spre *Sighetul Marmației,* trecând în sbor peste câmpia monotonă a Ungariei cu gândul la plaiurile româneşti şi la jandarmii ungureşti, pe cari adesea-i întâlneşti, unde nici că te gândeşti.

Părăsind calea ferată, plecai deci *„per pedes*

Apostolorum” pe „drumul împărătesc” ce duce spre „scaldele” dela poalele munților Rodnei şi la “băile" de la *Capnic* în Ardeal.

Îmi propusesem să iau „obcina" munților Rodnei, începând cu „Gutăiul" şi să mă pogor după vre-o zece zile la *Iacobeni* în Bucovina pe valea *Bistriței* ,,aurii", unde se deteră lupte crâncene în războiul cel mare. Când ai intrat într'o regiune muntoasă şi ai luat-o la picior pe un drum neumblat, ochii ştiu că au ce privi, dacă numai şi ochiul interior al cugetării e destul de ager, şi inima ți-i destul de caldă - şi aceasta nu e numai un atribut al tinereții - pentru atâtea lucruri interesante din toate domeniile firei cu atâtea comori de mândrețe. Şi ah! în ce țară intram? Amintirile cele mai vechi ale neamului, începuturile *Moldovei lui Dragoş,* împletite cu atâtea legende, înfrumusețate prin viersul duios al atâtor poeți, îmi răsăriau nemijlocite de după cutare muche de deal din negurile cuțărui sat păstrător al numelor din veacurile cele îndepărtate; iar figurile, ce întruchipau odraslele vechilor luptători, nu mişunau vioae şi nu cuvântau molatecul dulce graiu moldovenesc prin cătunele şi satele maramureşene, par'că n'ar fi fost țara ungurească acolo, decât numai spre pomenirea blăstămatelor zile, când în preajma ultimilor năvălitori barbari întunecatu-ni-s'au mințile, înăduşind ideia mântuitoare străbună a înmănuncherii poporului şi bucurându-ne ca nebunii, că pe fiecare plaiu dacic putea să huzurească până mai de apoi câte o „țară" românească? Dar adevărul politic-social, că maximul de fericire a individiualității unui popor nu stă într'o răşchirare provincială, cum nici într'un centralism exagerat era. şi pe atunci ca şi în timpurile noastre un secret pentru majoritatea capetelor necugetătoare. Poporul însă ispăşeşte

adesea în curs de veacuri păcatele înaintaşilor.

Ceiace însă încântă pe orice călător român din Țară, însuflețit naționaliceşte, când străbate regiunile transcarpatine, e mai ales *conştiința de neam* neasemănat de vie a poporenilor.

De pe şoseaua spre Capnic mă abătui aşa dară pe în “Scaldele" cu izvoare *„vinoase”* (burcută).

Oaspeții încă nu se arătaseră, astfel că eram unicul musafir la prânzul ce-l luam acolo. Ca turist şi ca român din Țară, fiind acolo un subiect de curiozitate, ovreimea ce arendase scaldele şi ospătăria, mă înghesuia cu întrebările în toate chipurile, iar eu nu osteneam sa le dau toate lămuririle despre ținta drumului, ce urmăream.

După prânz pornii însoțit de un „fecior" să urcăm culmea din preajmă a *Ignişului,* ce ținea de lanțul munților Rodnei, îmi făcusem obiceiul de a notă într'un notiț locurile şi lucrurile de seamă, întipărind astfel întâmplările ce le întâmpinam în cale. Întrebat apoi la despărțire, unde aveam de gând să mân noaptea aceea, îi arâtai nişte case la culmea şoselei, ce era aruncată a lene ca o cordea peste ambele pante ale delurişului.

Pogorînd apoi singur clina dulce a muncelului printre tufişuri răsfirate, ce lăsau totuşi pete de păşune pentru oițele behăinde, mă trezit deodată, după un pripor mai ridicat, cu o stână maramureşeană de „sterpe" şi fui pironit pe loc de un mândru flăcăuandru de vre-o 16 ani, învestmântat într'o cămeşă şi în nişte ismene ungureşti, largi de doi coți, cătrăniți de mişcarea ce li se administrase, cu apărătoare tradițională contra unor „goange"' şi mai tradiționale.

Acest băetan desmierda ca pe un copil şi stropia pe dinăuntru cu apă, par'că spre a-i potoli setea, un

coşcogemitea bucium, pe care-l durase singur cu măestrie, înfăşurând despicăturile, din care era alcătuit, cu coajă de cireş lucitoare.

Îndemnându-l să sune din el, porni cu o dibăcie rară să scoată din acel instrument arhaic românesc, lung mai bine de doi metri, o melodie caracteristică, ce o țin minte şi acuma şi care se aseamănă aşa de mult cu melodiile din *„Alpenhornul"* şvițerian sau cu aria de vânătoare din *„Freischiitz"*.

În cursul convorbirei ce urmă, iecă şi baciul, carele, venind de la un drum, ne dete „bună seara", şi auzindu-mă vorbind româneşte, mă întrebă îndată: *„Dar de unde ni-i fi domnişorule?"* li spusei atunci, că sunt din Țară. În culmea mirărei şi bucuriei îmi întinse atunci mâna serbătoreşte, zicând: *„Apoi, dacă eşti din țara românească, dă-mi mâna să ți-o strâng!"* Fui atât de robit de primirea ce găsii şi de farmecul originalității, ce mă 'ncunjură, încât mă hotărîi să mân la ei, părăsind primul meu plan, de a petrece noaptea la casele de lângă şosea, ce populau acolo la Cumpătu văilor calea, ştiind bine, că de aici înainte vreo săptămână şi mai bine tot pe la stâni o să găsesc sălaş.

Maramureşenii pe cari i-am întâlnit, erau un neam vioiu, iuți în mişcări, amărîți însă în suflet de neomenia ungurească. La întrebarea mea, cum o mai duc cu Ungurii, baciul îmi răspunse: *„Ei, domnişorule, numai nu ne spânzură!"*

Din aceste vorbe şi din altele de acelaş fel, culese de pe aiurea prin locurile acelea, am înțeles, că propaganda cea mai stăruitoare pentru rezistența românească nu o fac ziarele, cari arareori ajung până în colibele maramureşene, ci jandarmii şi autoritățile ungureşti.

După ce ne mai întrebarăm şi ne tălmăcirăm unu pe

altul, ne culcarăm.

În zorii zilei a doua îmi luai rămas bun dela „păcurarii" mei şi o tulii însoțit de flăcăiandrul buciumaş printre tufişurile tăpceanului până la drumul petruit. Ajunşi aci, numai eacă şi un Jidan maramureşean, în papuci şi în caftan, cu perciunii încârlionțați a la Galiția, auzindu-mă vorbind cu tovarăşul meu răspicat româneşte, mă întâmpină cam răstit: *„De unde vii şi unde te duci?",* crezându-se, chipurile desobligat a se adresa tot aşa de politicos ca bunăoară față de un mădular al nației stăpânitoare.

Văzând cum mă ia aşa din scurt şi cu o manieră nu tocmai delicată, îi răspunsei, spre a-i stânjeni gustul de a mă mai chestiona, cum li-i obiceiul, dârz, privind țintă în ochii săi şi înfigând ca spre întărirea spuselor mele ba ț u în spinarea muntelui: „Ia din lumea 'ntreagă viu şi tot într'acolo mă duc, jupâne". Cum eram singurei, ovreiul curmă vorba, simțindu-se izolat şi par'că 'nfricat față de un „valah" străin, cu apucături cam haiduceşti, cu trăistanu în spate, deşi înveşmântat altfel mai cât un nemeş sadea, şi mai ales cu bâta cea lungă, a cărui întrebuințare n'o putea de loc desluşi cu experiența sa cam îngustă în ale turisticei.

Mai era şi altceva. Feciorul ce mă întovărăşise pe plaiu, duse şi dase veste în vale şi în primul rând jandarmilor ce trecuseră în patrulare pe la scalde, că un ins suspect, aşa şi aşa trecuse pe la ei şi îşi luă mereu notițe într'un carnet despre cele ce observa în jurul său.

Se înțelege, că lucrul trebuia să pue pe gânduri nu numai jandarmeria ungurească, pururea vigilentă, dar şi pe un biet ovreiu, curios, ce-i drept, dar nu tocmai voinicos, de a se pune unor astfel de oameni de-acurmezişul fie chiar numai cu o întrebare, ce putea fi năpăstuitoare pentru un om îngăimat, dar fără efect față de unu - cum spuse? "Ai

wei!" din lumea 'ntreagă!"

Mă despărții deci de flăcăuanul meu cu un “*Noroc bun, măi Tică",* mai trântii şi puchiosului o căutătură, de-l băgai în răcori şi apucai calea codrului, ținând culmea, înainte.

Dacă ai ajuns în colindările tale aci, s’ar chema că eşti călare pe situație. Eşti stăpân cu privirea pe ambele laturi ale muntelui, rostogolite în fața ochilor tăi vultureşti. Plaiul pe munte obcina ține, şi tot de pe acolo se desprind şi celelalte căi sau poteci către stânele oilor mulgare. Pe spate în pânzătură pântecoasă a trăistanului *„omnia mea mecum portabam"* merinde, fanar, manta de vreme rea, funie de Manilla, farmacie, harta statului major austriac 1:75.000; colțari pentru înarmarea bocancilor prin locuri prăpăstioase, făurite fiecare dintr'o singură bucată de fer, îmi stăteau la îndemâna, şi bani? - da, aveam şi vre-o câțiva florini la mine, dar fiecare plăian ştie ca în munții noştri mai multă căutare are tiutiunul decât banii.

Li s'ar părea tuturor neinițiaților în nobilul “plac" turistic o îndrăzneală aproape de nebuneală, de a te avânta singur în țara străină, în nişte munți nu numai necunoscuți, dar îți cari primejdii de tot soiul te pasc pretutindeni.

A opune temerii numai inimoşia, nu e nici convingător pentru cei fricoşi, nici rezonabil pentru cei cugetători.

Este adevărat ca mai bine poate să-ți meargă la bunica pe vatră, de cât pe spinarea muntelui sau în împărăția codrului; şi dacă nu ştii să te apropii de stână din cauza cânelor; nu ai idee, cum se citeşte o hartă; te înfiori de orice tufă pe 'nserate; ori crezi că ursului îi place mai bine carnea de om de cât cea de oae; sau decât să renunți la cafea cu lapte, mai de grabă suferi să-ți spună că eşti un

„Papă-lapte": atunci mai bine lăsareai turistica în pace; nici s'o îmbrăţişezi; dar nici s'o defaimi.

Căci mai întâiu pe cei nepregătiţi, sau prea ambiţioşi şi îndrăzneţi întru înfruntarea tăriilor stâncoase *nu-i apărăm,* iar ceilalţi crescuţi şi îndrăgostiţi în lupta cu intemperiile şi greutăţile de tot soiul, dar înstăpâniţi pe ele prin vigoare trupească şi sufletească, necum şi prin experienţă şi îndeletnicire ne chezăşuesc o generaţie nouă, dispreţuitoare nu numai a primejdiilor, ci şi a distracţiilor cotropitoare de moleşitoare şi demoralizatoare a focarelor noastre de civilizaţie problematică.

Statistica ne mai adevereşte, că abia un mic procent din plăenii încercaţi, ce-şi îndulcesc viaţa prin *„placul plaiurilor",* cad jertfa intemperiilor sau primejdiilor neprovocate. Aşa dar nu mai cobiţi, nu mai bârfiţi, nu mai judecaţi ca orbul despre colori; ci daţi-vă măcar odată prada în fărtăţia unui plaian „în lege" tuturor plăcerilor complexe şi variate, ce vi-l oferă raiul plaiurilor muncelelor şi munţilor cărunţilor cu mândreţele lor măreţe de înfiorătoare, cu şopotele izvoarelor, cu ciopoarele de miei şi mioare, cu sprintenele căprioare, cu ciutele căţărătoare prin cele stânci colţurâte sau părând ciurdă pe verzişul unor brâne; şi dacă aţi şi avea cuvânt seara la vatra focului a vă plânge de niscaiva incomodităţi ale mediului, de oarecare nepriinţi ale traiului sau a vremii, după două săptămâni, sânt sigur, veţi trece cu drag în revista amintirilor scenele plăcute, şi chiar cele mai puţin plăcute pentru unii, ale călătoriei petrecute; sau veţi toarce cu mai multă chibzuială şi îndemânare firul înfiripător al unei noue călătorii.

Pe o zi de vară frumoasă mă îndrumai aşa dară să intru singur, singurel cu un fior a unor lucruri şi întâmplări

noue, dar poate şi primejdioase, în împărăţia munţilor şi să bat calea de vre-o zece zile până la luminişul şoselei dela Rotunda, ce leagă Ardealul cu Bucovina. Doamne! Cum îmi tremură condeiul; cum mă troenesc amintirile, cât e neasemănat de frumoş a trăi pe 'ndelete clipe de cea mai îngerească fericire, gândintu-te la atâtea zile frumoase de vară, îndulcită sus pe munte de adierea unui avânt primăvăratec, sorbind cu ochii atâtea comori de privelişti alpine, mângâindu-ţi urechile cu sunetele talancilor mioarelor, sau ascultatul sgomotul izvoarelor din vale, ce în închipuirea, apăsată de o plăcută oboseală, îţi acopăr sub scocul morei trupul gol şi-ţi udă pălătuşul tânjind de răcoreală.

Dar cugetarea nu huzureşte de plăcere, când, asemenea unui generalism, înarmat cu stat-majorul de cunoştinţe şi experienţe turistice, cu coatele răzămate pe un tăpcean de verdeaţă, citeşti cu ochii cartografului harta aşternută înaintea ta şi, mai fericit ca un pictor, transpui irealul de pe harta împânzită pe icoana vie a muntelui din faţă, preumblându-ţi ochii ca un vultur printre văgăunele coastelor sau pe crestele muncelelor, urmărind poteca sau jgheabul, ce ar fi să te conducă la ţinta dorită, adăstând o clipă la conacul de sub stâncă la amiază, sau învăluindu-ţi închipuirea în fermecul repaosului "*câmpenirei*" la noapte, tremurând la văpaia focului din faţă, de răcorea din spate ori de grija unei aventuri neprevăzute.

Aşa dară după ce'mi făcui ochirea roată, după ce aşezai harta, cu ajutorul busolei spre Miază-noapte, dupăce apropiai cu ocheana vârful cel mai apropiat, pe unde era să mă mâne calea. Îmi luai drumul spre poiana lui *Pintea* în direcţiunea a răsăritului.

Pe lângă *orientarea specială,* ce se face consultând

harta şi luând, de se poate, şi îndrumări de la vreun păstor, e de mare însemnătate pentru cei, de străbat căi necunoscute în munți, a avea şi una generală, cum bunăoară, afară de direcțiunea mai pronunțată, ce ți-o poate da busola şi harta: un pisc de munte, o vale caracteristică, ba chiar şi nişte stânci, o surpătură, o sehelbe sau nişte ciungi văzuți de pe un luminiş. De pe un drum însemnat cu colori, conform catechismului turistic apusean, te poți abate în neştire; dacă însă ai orientarea generală, eşi mai lesne din încurcătură; căci nu e la munte lucru de mirare de a sminti urma, ci ceva ce se poate întâmplă, ba de regulă se şi întâmplă şi celor mai adulmecători plăieni, iscusința de a dibui iarăşi poteca, sau măcar a reveni la direcțiunea principală. Complexul cunoştințelor şi a presimțirilor inconştientului alcătuesc ceeace se numeşte talentul de orientare al plăianului.

Şi începui aşa dar să bat calea codrului, înfrigurat ca totdeauna de farmecul frumuseților întrevăzute, ce pururea te călăuzeşte pe meleaguri necunoscute. Ceteşti poezia munților înpăduriți a piscurilor ce spintecă nourii, a pajiştelor florilor, şopotelor izvoarelor, cârdurilor mioarelor, vânturilor său furtunilor în luptă cu cetinele brazilor şi ale atâtor altora, nu numai cu ochii, ci prin toate simțurile externe necum şi prin cel intern al inteligenței.

De acum schița, novela, sau tragedia începe, întâmplări se vor ivi, aventuri ți se vor înfățişă, izbânți vei înregistra; dar şi seama bună de nu-ți vei da, muma pădurei sau ştima codrilor şi capul tău teafăr ți-l va mânca. Fii deci cu luare aminte, vorba plăianului neamț:

Bergauf sachte!
Bergab achte!
Gradaus trachte !

sau, cum ar veni, pe românie:

Urcă încet!
Coboară 'nțelept;
Şi tai-mi-o de a drept!

In partea apuseană a munților Rodnei, cari despart Maramureşul de Ardeal, numai arareori deschid padine, preluce, lazuri, luminişurile culmei - priviri înspre *„Carpații pădurateci"*, ce alcătuesc hotarul nordic cu Galiția, sau înspre munții ardeleneşti de Miază-zi.

Tocmai ajunsesem la o asemenea poiană, ce-i zice a lui *Pintea,* după numele unui vestit haiduc de prin locurile acelea, preamărit şi în cântece „bătrâneşti" bucovinene; pusei traistanul pe pajişte, îmi făcui ochirea roată spre a mă orienta cu harta în mâna, de nu cumva voiu fi smintit calea: - deodată tresării, auzind un foşnet bănuitor în verzişul tufişului apropiat; abia mă uitai într'acolo, şi răsăriră din desiş doi jandarmi unguri cu puştile însulițate, îndreptate cruciş spre mine, ca nu cumva, de ar slobozi gloanțe, sa nu s'atingă unu pe altul.

Înaintând aprinşi şi plini de sudoare spre mine, fruntaşul se răsti la mine în ungureşte, amenințându-mă spăimântâtor şi tremurând de emoție, văzând că nu-i înplinesc dorința. Atunci auzii şi glasul celuilalt, amestecându-se pe româneşte cu sbiarătul ungurului: *„Țipă bâta jos!"* înțelegând de ce le era teamă, aruncai cât colo bâta[1] şi ridicai după poruncă şi mânele sus, spre a fi

[1] În locuri stâncoase şi pe tăpceanuri priporoase se întrebuințează mai cu folos „căta", un soiu de baltag turistic cu o punte de oțel cu două capete, dintre care unul în formă de sapă, iar altul crestat.

cercetat în pripă, de nu purtam cumva vreo armă. În urmă îmi puseră şi nişte cătuşe cu un lanţ la mâne şi apoi mă întrebară, dacă am paşaport.

Neavând la mine decât un bilet de identitâte ca student al facultății de filosofic din Viena şi o cartă de membru cu o fotografie stampa lată a societăţii turistice austriaco Oc.T.C. aceste documente nu au fost găsite îndestulătoare pentru siguranța Ungariei şi, menţinându-mă arestat, m'au mângâiat cu dulcea perspectivă, de a măsura sub pază armată cale de vre-o 50 de kilometri până la Baia-Mare, în cuprinsul căreia zăcea locul unde fui prins. Am protestat cu toată tăria, dar bine înţeles şi cu toată prudenţa contra unui asemenea tratament, accentuând cu oare care răutate, drept răsbunare contra neomeniei ungureşti, că voiu reclama cazul la Viena.

„Ce Viena? La noi Budapesta musai reclamat! „Veți vedea D-v. că Viena e mai tare ca *Budapesta”*, răspunsei, ştiind că asemenea chestii cad în atribuția Ministerului de Externe, ce'şi avea sediul în capitala Austriei. Comandantul, un ukrain maghiarizat, neştiind româneşte, primea protestările şi argumentările mele multiple prin mijlocirea celuilalt jandarm, care i le tălmăcea.

Foarte caracteristic pentru aprecierea cuminţeniei româneşti din partea stăpânitorilor de atunci, răsări din mărginită şi naiva inteligenţă a comandantului - sfatul precaut dat tălmăcitorului. *„Nu mai întinde vorba cu Valahul, căci ştii cât sânt de ai dracului"!*

Cu asemenea condiţii contradictorii ajunserăm pe la prânz la minele din *Capnic,* unde băeşii, eşiţi din hrube, erau adunaţi pe la răspîntii. Eu ţipam în gura mare protestul meu, invocând calitatea de student şi de mădular al unui club prea cunoscut, şi nu un „luat de pe drumuri”, ca să

audă românaşii mei că unul de ai lor ştia să înfrunte, cum se cuvine, o fără de lege ca aceasta, de-mi sângerau mânele: “Da dă. Viena a să-mi facă dreptate şi D-v. veți purta răspunderea; căci nu poate să scrie la legea ungurească, ca să mă schingiuiți. Aceasta e osândă, nu arestare”. Voiu afla eu cum vă chiamă şi doftorii va şti, ce să scrie în Certificat!"

În Capnic fui predat postului de jandarmi locali, cari, mai omenoşi, îmi îndepărtară afurisitele cătuşe.

Cerui atunci voe să telegrafiez legațiunei din Viena. Aceasta mi se încuviință în dată, iar eu comunicai, că sunt arestat sub cuvânt că aş fi spion rusesc, cu toate că mă legitimasem ca student universitar, etc.

În urma acestei telegrame mi se schimbă itinerariul, căci după vreo trei oare mă trezii cu o comisiune compusa din comandanții jandarmeriei comitatense şi din silvicultorul şef erdofelugelyo *Csik Imre,* sosiți într'o birjă, cari mă luară pe sus şi mă duseră la *Sighetul Marmației.*

În cale ne abăturăm pe la scalda din ajun, unde prânzirăm.

De plata fui împiedecat, lămurindu-mi-se că, fiind arestat, nu am de plătit nimica.

Atunci, necăjit de întreruperea neaşteptata a călătoriei mele, avut inspirația să ofer bacşiş părtăsia mea la socoteală feciorului, care ne servea şi care era tocmai denunțătorul, zicând că-l merită, fiindcă mi-a dat ocaziunea a face cunoştința Domniielor lor.

Silvicultorul, cui adresasem pe nemțeşte explicația, deoarece cellalt ungur nu ştia de cât limba lui, nu bănuia ironia şi o primi cu o uşoară clătinare din cap drept compliment, întrucât tot drumul mă întreținusem afabil cu d-sa.

Aşa el îmi tăinui cu oarecare critică în ton şi gesturi, că s'au mobilizat patruzeci de căruţe pe ambele laturi ale munţilor Rodnei, la dispoziţia jandarmilor, ca să nu le scape „spionul rus", ori unde s'ar scoborî în vale. De hogy". zicea el, „D-ta Rus; ai tip de Român; îi cunosc eu pe Români; am fost şi eu la Sinaia!" Ajungând după amiază la Sighet, fui „încuartirat" la oficiul Comitatului, unde mi se oferi o camera bine mobilată, ce purta inscripţia în ungureşte „Odae de oaspeţi". Ca să nu-mi fie urît înuntru, mi se dete, drept însoţitor, un gardian în uniformă şi înarmat, care era înlocuit la câte două oare de altul şi care, fiecare, intrând în cameră, lua poziţie şi cu mâna la chipiu rostea o formula, a cărei conţinut n'o putui aprecia după justa-i valoare, dar care face asupra celui nedeprins cu bizara şi stereotipa intonare pe prima silabă a fiecărui cuvânt maghiar impresia, că ai fi mereu ocărît.

În prevenţia aceasta de trei zile, cât am fost oaspetele Comitatului, nu mă pot plânge că aş fi fost rău tratat, din contra. Mâncarea mi se servea de la cea dintâi ospătărie; ţigări şi cafea nu lipseau.

Dar ceeace îmi stâmpara întrucâtva necazul meu erau vizitele persoanelor oficiale de toată mâna, care înboldite de ştirea răspândita pretututindene prin viu graiu şi prin gazetele locale, avide de ştiri în timpul vacanţelor caniculare, alergau să vadă pe spionul rus pe care „excelenta" jandarmărie ungurească reuşise să puie mâna. Între cei dintâi, cari erau să mă onoreze cu vizita lor, era cum aflai dela unii funcţionăraşi români de la Comitat - sa vie şi d-1 *Mihalca,* „Viţe-spanul" Comitatului, carele în lipsa „Comitelui suprem" plecat în concediu, îi ţinea locul. Mi se spuse, că M. ar fi Român de naştere, dar dat de partea Ungurilor, întradevăr după vreo oară apăru şi

Mihalea, înconjurat de mai mulți domni civili şi militari, şi mă supuse unui interogator, pe care-l țin minte, ca şi ziua de eri.

Voiu cruța cetitorii a reproduce scâlciatele vorbe româneşti, auzite în Maramureş, unde aproape ca în Basarabia, până şi preotul şi preoteasa vorbesc ca şi boerii şi boeroaicele moldovene, care se respectă, - numai în limbă străină!

„D'apoi ce cauți D-ta pe aici?" fu prima întrebare. „Am venit să văd țara cea frumoasă a Maramureşului"! răspunsei. - „Aha, d'apoi, de ce călătoreşti D-ta tocmai pe aici, şi nu pe aiurea?" - „Să mă ertați", zisei, „dar aceiaş întrebare aş întâmpina-o oriunde, m'aş ivi!" „No bine, da ungureşte ştii?" – „Puțintel”. „Ştiu, cum se zice „bună dimineața şi buna seara", începură domnii să râdă: „Apoi, cum de călătoreşti D-ta în țara ungurească, dacă nu ştii limba?" Le explicai: „Plecând din Viena şi străbătând în tren pusta Ungariei, merindele luate şi biletul de tren în regulă mă scuteau de grija ide a da atențiune energicei D-v. limbi; dar ajungând în Maramureş m'am servit aci de limba Țării". - “Cum, basama Teremtete da aici nu e zară ungurească?" îmi adresă amenințător vorba un domn procuror. „Pe mine nu mă interesează, Domnule, partea politică; eu am venit în colindare prin locurile acestea; iar pe aici n'am nevoe de limba ungurească!" – „Cum aşa?" întrebă mai departe aceiaş, căutând să mă pătrundă şi eventual să mă prindă. - „Uite aşa", zisei „dovada cea mai bună, că n"am nevoe, e că mă înțeleg cu D-v. foarte bine şi româneşte!" Uitându-mă la aceste cuvinte împrejur, ca şi când aş fi voit să iau martori pe toți cei de față, zării în fund pe Românaşii mei, ce-mi deteră informațiile de mai sus, cum se încovăiau de bucurie, căci înfruntai aşa de

simplu şi categoric pe domnii unguri prin argumentul evidenței.

Schimbară vorba apoi şi mă întrebară, ce limbi mai ştiu, afară de româneşte. Le numărai: nemțeşte, franțuzeşte, italieneşte, acoperind într'adins ruseasca, ştiind bine că voiu fi întrebat şi despre aceasta, fiind bănuit ofițer rus. Procurorul iar interveni: „D-ta, care, se vede, eşti poliglot nu cumva cunoşti vreo limbă slavă?" - „Da, zisei liniştit, ştiu şi puțină rusească!" întrebară atunci avizi mai mulți inşi: „Dacă eşti din România”, cum mă recomandasem din capu locului, „cum de ştii ruseşte?" - „Foarte simplu", spusei „am învățat la Cernăuți, unde se aude multă rusească. Văzând că pe calea aceasta de investigație nu ajungem la nici un rezultat, mă băgară în politică.

Aci luă cuvântul iarăşi vițe-şpanul Mihalea: „D'apoi D-v. Românii, vreți să ne luați Transilvania!" „Să vedeți" îi răspunsei „visul acesta îl au, e adevărat, toți Românii; şi dacă veți întâlni vreodată un Român care s-o tăgăduiască, vă autorizez să nu-l credeți! Dar să ne înțelegem..." „Cum să ne înțălegem, bizony ?" mă întrerupse urât un ungur. - „Mă rog, aveți răbdare", zisei, „aşa vine vorba; una nici una, nici două, iau sapa şi lopata şi masă cauți, să'l şi îndeplineşti. Ce ați zice D-v., dacă eu, bunăoară, visând într'o noapte că am descoperit în munții iştea o vână de aur sau de argint, a doua zi în loc să-mi văd de treabă, nici una, nici două, iar sapa şi lopata şi mă apuc să scormolesc muntele? Ați zice, că mi-am pierdut mințile. Ei bine, noi, cari mai dăunăzi abia am scos'o la capăt cu Turcii, scăpând pe Ruşi din încurcătură la Plevna, să ne punem acum mintea cu D-v., vitejii vitejilor?" Iar mă uitam furiş în fund pe la Românaşii mei; iar ei, sărmanii, de cum îi luasem pe Unguri pe subțire, numai prin mişcări îşi vădeau bucuria

lor, ducându-şi batista la gură şi râzând pe'nfundate.

Văzând, că nu pot s'o scoată la capăt cu mine, doriau acum Ungurii, miraţi, să-şi explice măcar, cum de plecai singur prin nişte munţi necunoscuţi fără măcar vreo armă. Şi mă întrebă atunci un alt funcţionar ungur: „Dar de urşi nu te temi D-ta, umblând prin munţii noştri ?”

De data aceasta, venindu-mi din ce în ce, cum s'ar zice, apa la moară, concentrând tot năcazul pe cele păţite şi toată repulsiunea contra neomeniei, cu care de veacuri năpăstuiau Ungurii pe bieţii Români; cunoscând batjocura adresată Românilor de stăpânitorii lor de odinioară, că s'ar asemăna cu *urşii,* confirmată şi prin caracteristica de *„Surenland",* adică „Ţara urşilor", dată Ardealului de Nemţi; le răspunsei: „Noi Românii, nu ne cam temem de urşi, sântem obicinuiţi şi ne'nţălegcm cu ei; nouă nu ne fac nimica: ştim cum sa ne purtăm cu ei!" Ungurii simţind potriveala întoarsă, că adică urşii ne-ar recunoaşte numai pe noi de stăpâni, nu mai lungiră vorba, văzând că-i de-a surda, a o scoate la un capăt cu mine. Mă jucai îndeajuns, „de-a pitita" cu ei spunându-le „în bobote" multe adevăruri crude şi cuvinte „legănate", fără sa mă poată prindă măcar cu o vorbă. Apreciind însă inimoşia tinerească şi - least not last - îmbrobodirea rezervată a crezului meu patriotic, primii dela unul din ei complimentul, că le place cum le-am vorbit româneasca, osebită mult în formă şi în fond de cea rostită pe acolo. Cele trei zile, cât mai statui în prevenţie, nu mai înfăţişară vreun interes deosebit; dar pot spune că am fost mereu vizitat de somităţile oraşului, unde stârnisem în cel mai înalt grad curiozitatea cercurilor conducătoare.

Dacă însă, ca a patra zi pe la prânzişor mi se spuse, că sânt liber să plec! Bucuria mea, auzind aceasta, era

nespusă, cum îşi poate închipui oricine. Nu m'aşteptam la aşa promptitudine.

Înțălesesem că intervenția mea telegrafică la legațiunea română din Viena îşi făcuse efectul.

Nu mă putui atunci opri sa le spun domnilor mai mărunți de la Comitat: „.Ei, acuma ştiți pe cine ați găzduit?".

În urmă mi se înapoiară sculele mele şi vre-o câțiva florini, câți îmi mai rămăseseră, înpunân-du-mi-se să dau o adeverință, că am primit totul în regulă. Înainte de plecare, cerui sa fiu introdus la locțiitorul Mihalea, ca să-mi iau rămas bun. Acesta tocmai trecu să vadă dacă rânduelile sale au fost îndeplinite întocmai.

Mă adresai atunci d-sale, mulțămindu-i de bună găzduire, rugându-1 totodată să dispună să-mi facă socoteala pentru....

„Ce socoteală'?" mă întrerupse. „Ei, d-le Vițeşpan, pentru locuință şi mâncare". - „Locuința pentru cei arestați la noi e gratuită, iar mâncarea Comitatul plăteşte", fu răspunsul. „Să mă cruțați Domnule Mihalea, asta e prea mult. Comitătul a avut destulă cheltuială cu mobilizarea a 40 de căruțe pentru jandarmi; să mai suportați acum şi cheltuiala întreținerii mele?" - No binie, dacă D-ta vrei sa plăteşti, foarte binie", zise.

După ce achitai socoteala, cerui la rândul meu o adeverință de plată. Atunci Viteşpanul se înfuria: „Da cum crezi, că am să bag banii, în buzunar?" - „Ferit-a Sfântul, Domnule Mihalea; V-am cerut asta ca să mă pot justifica şi eu; să nu creadă care cumva, că anume m'am lăsat prins, ca să trăesc vreo câteva zile pe socoteala Comitatului. Apoi la noi în România e datul, ca pentru cea mai mică suma vărsată autorităților să ni se dea o adeverință".

Mi se împlini atunci şi această dorință, şi era sa mi se dea şi un permis de drum înscris, ca să nu mai fiu oprit de nimene în cuprinsul Ungariei.

Aci însă altă încurcătură: mi se scrise de către un oficiant numele ungureşte. Inapoiei scriptura cu vorbele: „Nu ştiu ce ați scris D-v. aci, dar în orice caz nu sunt sunt acela trecut în țidulă". „Nu eşti d-ta Ilie Gherghel? mă întrebă d-l Secretar.

— „Ilie Gherghel, da, da nu Ileş". „Apoi aşa ie în ungureşte". O fi. D-le, dar eu sunt Român; *Român* am fost botezat o dată, şi nu vreau să mă botezați D-v. a doua oară!" Auzind ceilalți funcționari unguri între cari şi Mihalea şi procurorul, glasul meu mai ridicat de indignare, se apropiară; iar unul din ei, care se uita foarte urât la mine, se răsti cu cuvintele: „No, da D-tale ți-ar fi ruşine, să fii Ungur". Văzând cursa ce mi-o întindea Maghiarul, îi răspunsei demn şi apăsat: „La asta nu m'am gândit şi nici nu vreau să mă gândesc; ceeace ştiu însă foarte bine este că mă simt foarte mândru a fi pui de Român!" Mi se replică că aşa este în Țara Ungurească, numele se scrie în limba Statului. „Dacă e aşa, rămas bun, Domnilor, prefer sa viu a doua oară între puşti, de cât să schimbați numele unui cetățean din România liberă, unde se respectă numele oricărei naționalități". Asta făcu impresie şi la ordin s'a adăugat la numele meu un : „alias Ilie Gherghel".

Mulțămindu-le, întrebai: „De acum pot să fac ce vreau cu aceasta?" „No bizony e al Dumitale; poți să mergi fără nici o grija, unde-ți place", răspunse secretarul. Luăi atunci iute condeiul şi ştersei numele unguresc şi pe „alias" - „D'apoi ce faci?" - „N'ați spus, că pot să fac cu biletul ce vreu?" Şi cu acest ultim cuvânt o şi pornii din palatul Comitatului, de teamă să nu ieie cumva lucrurile o altă

întorsătură, lăsând pe Ungurii mei întrucâtva nedumeriți de atitudinea mea.

În oraş mă îndreptai spre locuința doctorului oficial, obținând de la dânsul un certificat pentru rana căşunată de cătuşele jandarmilor din *Ocna-Şugatag.* În drum mă întâmpină un preut tânăr, trimis de Canonicul gr. cal. român din Sighet, carele, aflând de purtarea mea şi că aproape mă sleisem de puținii bani, numai să nu rămân cu nimic obligat Ungurilor! - îmi trimisese vreo cinci florini, să-i am de drum. Privind acest gest ca o pornire patriotică, am primit cu recunoştință darul de şi cu oarecare şovăială.

Dupăce adresai reclamația mea adeverită de certificatul medical, forului competent, plecai pentru a doua oară din Sighet pe valea *Izei* în sus, abatându-mă prin satele *Dragomireşti* şi *Giuleşti,* străvechi aşezări româneşti, amintite în lirice latineşti din secolul al 14-lea, drept proprietăți ale lui Dragomir şi Giuliu (Gyula), fii ai lui *Dragoş,* descălecător al Moldovei.

Maramureşul e un colț al țării, foarte bogat în izvoare minerale (vreo 160).

Într'una din zile gustai, cât mi-aduc aminte, din numai puțin de şease din ele, pe lângă care trecui în cale. Ele erau fie “vinoase." (de bureută) fie „puturoase" (de pucioasă sau feruginoase).

Părăsind văile, aburcai iarăşi culmea munților Rodnei, cei mai mulți şi mai mărunți împăduriți. *Țibleşul* însă şi *Pietrosul Borşei* se ridică pleşi la înălțimi mai respectabile (1842 şi 2305 metri).

Primul e foarte caracteristic printr'o gradațiune de piscuri, unu după altul, care nu-ți dă răgaz să te bucuri de biruirea unuia, deoarece ajungând țețînul unuia, şi răsare altul în preajmă-i şi mai țanțoş. Silindu-mă să urc cât mai

curând ultimul pisc, mă apucă noaptea şi căutai în grabă un adăpost. După recunoaşterea terenului cu o mică ocheană, dibuii o colibă mică maramureşeană de sterpe, alcătuită dintr'un coperiş pieziş, şi doi păreți triunghiulari, păzită noaptea, intrarea fiind fără uşă, numai de focul unui buştean, aprins la un capăt, ce răspândea apoi căldura în interior şi te ferea de orice fiară.

De alte amănunte nu-mi mai aduc aminte. Atâta doar aş mai avea de adaogăt, că ajuns după o pedestrare de 10 zile pe la 11 noaptea la postul de jandarmi de la *Rotunda* şi fiind acolo iarăşi întrebat de paşaport şi făgăduind a-l avea la mine fui din nou arestat, de asta dată spre deplina mea mulțămire, deoarece eram dorit după atâtea „câmpeniri" şi masul pe pământul gol şi înecat de fum de pe la stâne să mai gust şi plăcerea unui pat civilizat.

A doua zi am rugat pe amabilele gazde să-mi dea voe să plec mai departe în temeiul biletului de voe de la Sighet. „D'apoi de ce nu ne-ai arătat aseară această hârtie?" - „Să mă ertați" zisei, ,,D-v. mi-ați cerut *„paşuşii"* şi v-am răspuns că nu posed aşa ceva; iar de altceva nu m'ați întrebat!" Domnii jandarmi au luat la cunoştință cu sentimente cam amestecate declarația mea, iar eu mulțamindu-le cu toată curtenirea de bună găzduire, mi-am văzut de drum. De aci acolo îmi urmai calea mai prozaică pe şosea până la Iacobeni şi apoi iarăşi cu bine până acasă la Capitala „Țării de sus" a Moldovei, care se zice, că ar fi fost Dorohoiul.